

รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาของนาวาโทดิเรก กล้าหาญ

ณัฐพงศ์ จันทิมา

ธาราทิพย์ ต้นเที่ยง

ปราบตา ป้อมยุคล

ศิลปนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ปีการศึกษา 2566

รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาของนาวาโหดิเรก กล้าหาญ

ณัฐพงศ์ จันทิมา

ธาราทิพย์ ตันเที่ยง

ปราบดา ป้อมมยุคล

ศิลปนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ปีการศึกษา 2566

The Type of Ritual in Making a Wish for Naga of CDR Direk Klaharn

Natthapong Chanthima

Tarathip Tonthiang

Prabda Phomyuol

The Art Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Bachelor of Education

Major in Thai Classical Music and Vocal Education

Department of Drama and music

Faculty of Fine and Applied Arts

Rajamangala University of Technology Thanyaburi

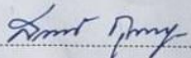
Academic Year 2023

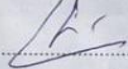
Copyright

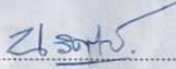
หัวข้อศิลปนิพนธ์ รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทดิเรก กล้าหาญ
The Type of Ritual in Making a Wish for Naga of
CDR Direk Klaharn

ชื่อ-นามสกุล นายณัฐพงศ์ จันทิมา นางสาวธาราทิพย์ ดันเที่ยง นายปราบดา ป้อมยุคล
สาขาวิชา ดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยั้งศักดิ์ ชุ่มเย็น
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์นริศรา พันธุ์ธาดาพร อาจารย์บุญสืบ เรืองนนท์
ปีการศึกษา 2566

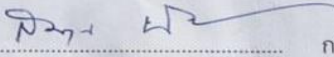
คณะกรรมการตรวจสอบศิลปนิพนธ์

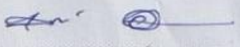
 ประธานกรรมการ
(อาจารย์สมภาพ ภูญแจทอง)

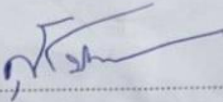
 อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยั้งศักดิ์ ชุ่มเย็น)

 อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นริศรา พันธุ์ธาดาพร)

 อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์บุญสืบ เรืองนนท์)

 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(ดร.สมาน น้อยนิตย์)

 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(จำอากาศเอกสุวัฒน์ อรรถกฤษณ์)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาสิรีร์ ปิยะพิพัฒน์)

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อนุมัติศิลปนิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา

ลงชื่อ.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานิช บุญทองเล็ก)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

วันที่ 3 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2566

หัวข้อศิลปนิพนธ์	รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ
ชื่อผู้วิจัย	ณัฐพงศ์ จันทิมา, ธาราทิพย์ ต้นเที่ยง, ปราบดา ป้อมยุคล
ปริญญา	ศึกษาศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชา	ดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา
ปีการศึกษา	2566

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาเพื่อศึกษาประวัติของนาวาโทติเรก กล้าหาญ ลักษณะและขั้นตอนพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ บทร้องและดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค

ผลการวิจัยพบว่านาวาโทติเรก กล้าหาญ เกิดเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2495 ณ บ้านบางนายไกร อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นบุตรของนายเคลิ้ม กล้าหาญ และ นางเล็ก กล้าหาญ ยังมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันทั้งหมด 8 คน ซึ่งนาวาโทติเรก กล้าหาญ เป็นบุตรคนที่ 2 มีคู่สมรสคือนางสำราญ กล้าหาญ ปัจจุบันอายุ 71 ปี อาศัยอยู่ ณ บ้านสุตคะนึ่ง ตลาดปากคลองบางขวาง 151/8 หมู่ 6 ตำบลยานยาว อำเภอสสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี และเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการทำขวัญนาคโดยลักษณะและขั้นตอนพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ พบว่ามีขั้นตอนดังนี้ 1. ขั้นตอนการเตรียมงาน 2. ขั้นตอนการทำน้ำมนต์ธณีสาน 3. ขั้นตอนการเจิมใบพลูทองขวัญ เทียนชัย และผูกไม้ขนบบายศรี 4. ขั้นตอนการชุมนุมเทวดาเริ่มพิธีการ 5. ขั้นตอนการสอนนาคให้รู้จักกับการสรรเสริญคุณพระพุทธรเจ้า 6. ขั้นตอนปฏิสนธิ 7. ขั้นตอนแพ้ท้องและการคลอด 8. ขั้นตอนการกล่อมนาค 9. ขั้นตอนการสอนนาค 10. ขั้นตอนการแกะบายศรีและเชิญขวัญเวียนเทียน โดยพิธีกรรมการทำขวัญนาคในรูปแบบของนาวาโทติเรก กล้าหาญ จะใช้การถ่ายทอดเนื้อหา 2 รูปแบบคือ 1. ใช้การถ่ายทอดโดยการແ່และการขับร้อง 2. ใช้การถ่ายทอดโดยการบรรยาย ในลักษณะวงดนตรีที่ใช้บรรเลงนั้นไม่ปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่าใช้วงดนตรีประเภทใด เนื่องจากในปัจจุบันคณะเจ้าภาพจะเป็นผู้จัดหาคณะดนตรีมาบรรเลงไม่ว่าจะเป็นวงปี่พาทย์ แตรวง เป็นต้น จากคำสัมภาษณ์ของนาวาโทติเรก กล้าหาญ และดร.สมาน น้อยนิตย์ ในรูปแบบวงดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญที่เป็นแบบแผนจะใช้เป็นวงปี่พาทย์ จะเป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้า วงปี่พาทย์เครื่องคู่หรือวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ จะขึ้นอยู่กับทางกำลังทรัพย์และฐานะของคณะเจ้าภาพว่าจะจัดหาวงดนตรีประเภทใดมาบรรเลง

คำสำคัญ : พิธีกรรมการทำขวัญนาค นาวาโทติเรก กล้าหาญ

Art thesis Title	The Type of Ritual in Making a Wish for Naga of CDR Direk Klaharn
Name	Natthapong Chanthima, Tarathip Tonthiang, Prabda Phomyucol
Degree	Bachelor of Education
Major in	Thai Classical Music and Vocal Education
Academic Year	2023

Abstract

The title “The Type of Ritual in Making a Wish for Naga of CDR Direk Klaharn” be qualitative research to study the history of CDR Direk Klaharn, characters and steps of Ritual in Making a Wish for Naga of CDR Direk Klaharn, lyrics and Musical accompaniment of the ritual in Making a Wish for Naga.

The finding found that CDR Direk Klaharn was born on the 21st April 2495 B.E. at BanBang NaiKai, Bangkreuy District, Nonthaburi province, be the son of Mr. Kreum Klaharn and Mrs. Lek Klaharn, having the 8 siblings by CDR Direk Klaharn be the 2nd son by having spouse be Mrs. Samran Klaharn, recently age is 71 years lives at Ban Sudkaneung, Pakklongbangkwank Market, 151/8 Moo 6, Yarnyaow Subdistrict, Samchook District, Supanburi province and be the most expertise in making a wish for Naga by characters and steps of Ritual in Making a Wish for Naga of CDR Direk Klaharn found as these steps; 1. Preparing the Ritual step. 2. Holy water of the earth preparing step – Nammon Thorraneesarn. 3. The steps of anointing betel leaves, Tongkhwan, Candlestick, Tied together with sticks to Rice offering (Bai Sri). 4. step in gathering all angels to start the ceremony. 5. The step in teaching Naga to understand in praising the Buddha god. 6. The Fertilisation 7. The stages of morning sickness and give the birth 8. The step to lull the Naga 9. The step in teaching Naga 10. The step in unwrap the Bai Sri and invited Kwan to pass around the candles. By the Ritual in Making a Wish for Naga in the type of CDR Direk Klaharn would take the contents teaching as 2 ways of 1. By teaching through screening and singing, 2. By teaching through narration which the musical band in that playing, it does not appear clearly in which one using due to nowadays host team would provide their own musical band to play even be

Pli Path band or Trumpet band etc. The getting interviewed from CDR Direk Klaharn and Dr. Saman Noinid about the type of musical band in musical accompaniment of Making a Wish for Naga as the formal pattern would take Pli Path band of Five music instruments band, a pair music instruments band or the grand music instruments band in this depends on the financial status of the hosts as their individual desires to provide for performing also.

Keywords : Ritual in Making a Wish for Naga, CDR Direk Klaharn.

กิตติกรรมประกาศ

ศิลปินพันธ์เรื่อง รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาของนาวาโทดิเรก กล้าหาญ ได้รับความอนุเคราะห์และความกรุณาจากบุคคลหลายท่านที่ช่วยให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณนาวาโทดิเรก กล้าหาญ เป็นผู้ที่มีความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ข้อมูลด้านประวัติของนาวาโทดิเรก กล้าหาญ เพื่อให้คณะผู้วิจัยนำมาใช้เป็นข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ พร้อมทั้งถ่ายทอดขั้นตอนพิธีกรรมการทำขวัญนา และองค์ความรู้ทางด้านดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนา

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์สมภาพ กุญแจทอง ประธานหลักสูตรสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา ผศ.ยิ่งศักดิ์ ชุ่มเย็น อาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.นริศรา พันธุ์ธาดาพร อาจารย์บุญสืบ เรืองนนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษาและแนะนำในด้านข้อมูล ดร.สมาน น้อยนิตย์ จำอากาศเอกสุวัฒน์ อรรถกฤษณ์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดุริยางค์ไทย ผู้ให้คำปรึกษาและแนะนำในการลงพื้นที่ภาคสนาม รวมถึงการจัดทำรูปเล่มศิลปินพันธ์ พร้อมทั้งขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษาทุกท่านที่ให้กำลังใจ ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา คำแนะนำต่าง ๆ มาโดยตลอด

ขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ และนักดนตรีที่ให้ความร่วมมือและสละเวลาในการฝึกซ้อม รวมทั้งเพื่อน ๆ รุ่นพี่ รุ่นน้องสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษาทุกท่านที่ให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือด้านการแสดงศิลปินพันธ์แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา ญาติพี่น้องของผู้วิจัยที่สนับสนุนผู้วิจัยทางด้านกำลังใจ กำลังกาย และกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา อีกทั้งคุณครูอาจารย์ผู้ประสาทวิชาความรู้ อบรมสั่งสอน และเป็นกำลังใจมาโดยตลอด ทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการจัดทำนิพนธ์ครั้งนี้

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ช
สารบัญตาราง	ซ
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	2
1.4 ประโยชน์และคุณค่าที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	2
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	2
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
2.1 ความเชื่อของพระพุทธศาสนาและประเพณีการอุปสมบท	4
2.2 ความหมายของขวัญและพิธีกรรมการทำขวัญนาค	6
2.3 ดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค	9
2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	18
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีการวิจัย	
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	27
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	27
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	27
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	29
4 ผลการวิจัย	
4.1 ประวัติและผลงานของนาวาโทติเรก กล้าหาญ	31
4.2 ลักษณะและขั้นตอนพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ	36
4.3 บทร้องและดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค	51
5 สรุปผลการวิจัย	
5.1 สรุปผลการวิจัย	73
5.2 อภิปรายผล	74
5.3 ข้อเสนอแนะ	76
บรรณานุกรม	77
ภาคผนวก	80
ภาคสนาม	81
ภาพกิจกรรม	92
ประวัติผู้วิจัย	100

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้าที่
ภาพที่ 2.1 วงปีพาทย์เครื่องห้า	12
ภาพที่ 2.2 รูปแบบวงปีพาทย์เครื่องห้า	13
ภาพที่ 2.3 วงปีพาทย์เครื่องคู่	14
ภาพที่ 2.4 รูปแบบวงปีพาทย์เครื่องคู่	15
ภาพที่ 2.5 วงปีพาทย์เครื่องใหญ่	16
ภาพที่ 2.6 รูปแบบวงปีพาทย์เครื่องใหญ่	17
ภาพที่ 4.1 ภาพนาวาโทติเรก กล้าหาญ	31
ภาพที่ 4.2 การแสดงดนตรีไทยโดยครูอาวุโสแห่งรัตนโกสินทร์	33
ภาพที่ 4.3 งานมอบรางวัลมณีกาญจน์	34
ภาพที่ 4.4 นาวาโทติเรก กล้าหาญ รับเกียรติบัตรในงานการระลึกถึงผู้มีคุณูปการ	34
ภาพที่ 4.5 นาวาโทติเรก กล้าหาญ ได้รับเชิญเป็นคณะกรรมการประกวดดนตรีไทย	35
ภาพที่ 4.6 นาวาโทติเรก กล้าหาญ ได้รับเชิญเป็นคณะกรรมการประกวดดนตรีไทย	35

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้าที่
ตารางที่ 3.1 แผนการดำเนินงานการจัดทำนิพนธ์	30

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

การบวชเรียนถือได้ว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ การที่พระพุทธศาสนาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของสังคมไทยนั้น ประเพณีการบวชเรียนของผู้ชายจึงเกิดขึ้น โดยผู้ที่ผ่านการบวชเรียนในบวรพระพุทธศาสนา หมายถึงการได้ผ่านสถาบันฝึกอบรมจิตใจหรือจริยธรรมตามหลักสูตรพระพุทธศาสนาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว การบวชเรียนจึงเป็นการฝึกอบรมจิตใจหรือจริยธรรมแบบวินัยของพระพุทธองค์อย่างแท้จริง (ทินพันธ์ นาคะตะ, 2529: 16)

“ขวัญ” เป็นความเชื่อสำคัญสิ่งหนึ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์และมีอยู่ประจำชีวิตคนมาช้านาน โดยเชื่อว่าหากขวัญสถิตย์อยู่กับเนื้อกับตัวหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็จะเกิดความเป็นสิริมงคล โรคภัยจะไม่บังเกิดขึ้น แต่ถ้าหากขวัญหายไปอยู่ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ไม่อยู่กับร่องกับรอยก็จะเกิดเหตุอาเพศ สิ่งไม่ดี อัปมงคลต่าง ๆ โรคภัยไข้เจ็บก็จะบังเกิด หากแต่เพียงมีวิธีที่จะทำให้ขวัญกลับเข้าสู่เนื้อสู่ตัว คือ พิธีกรรมทำขวัญ โดยต้องผ่านผู้ประกอบพิธีเป็นสื่อกลางในการเรียกขวัญให้บังเกิดแก่บุคคลนั้น ๆ โดยเรียกผู้ประกอบพิธีนั้นว่า “หม่อมทำขวัญ หรือ หมอธรรม” โดยพิธีการทำขวัญมีหลายรูปแบบด้วยกัน คือ พิธีทำขวัญข้าว พิธีทำขวัญเดือน พิธีทำขวัญโกนจุก พิธีทำขวัญบ่าวสาว พิธีบายศรีสู่ขวัญ และพิธีทำขวัญนาค (รุจิราภ อรรถสิทธิ์, เอนก ศิริโรหราชัย, สมศิริ ยิ้มเมือง, 2548)

คนไทยมีพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญ เรียกว่า “ทำขวัญ” หรือ “สู่ขวัญ” หรือ “เรียกขวัญ” ในทุกช่วงสำคัญของชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงวาระสุดท้ายก่อนตาย เพื่อให้ผู้รับทำขวัญพ้นจากความวิตกกังวลหวาดกลัว หรือตกใจต่อเหตุการณ์เคราะห์หามยามร้าย และต่อการเปลี่ยนแปลงสู่สภาพแวดล้อมใหม่ หรือเท่ากับสร้างความมั่นใจและความมั่นคงอันเป็นสิริมงคลแก่ผู้รับขวัญ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2566 กุมภาพันธ์ 1)

พิธีทำขวัญนาคเป็นพิธีกรรมที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างช้านาน โดยจะเกิดขึ้นก่อนเมื่อมีการอุปสมบท เพื่อเป็นการบำรุงขวัญให้นาคก่อนที่จะก้าวเข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ในบวรพระพุทธศาสนา เพื่อให้รู้จักเตรียมตัวเข้าสู่โลกใหม่ ในวิถีชีวิตจากการเป็นฆราวาสที่มุ่งแต่ทางโลกียวิสัย สู่ทางธรรมที่มีพระวินัยเป็นตัวกำหนดแนวทางของสงฆ์ และเพื่อย้ำเตือนถึงคุณบิดามารดาที่ให้กำเนิดและเลี้ยงดูกว่าจะมาเป็นคน ย้ำเตือนให้เกิดความกตัญญูรู้คุณแก่ผู้ที่ซบเลี้ยงจนเติบโตใหญ่โตในสังคมไทยยึดถือว่าการบวชคือการทดแทนพระคุณของบิดามารดาอย่างหนึ่ง

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้นทางคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาและอนุรักษ์รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคที่ใช้รูปแบบเพลงไทยเดิมในการดำเนินขั้นตอนของพิธีทำขวัญเพื่อ

ยึดถือรูปแบบขนบการทำขวัญแบบโบราณ โดยผู้ประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาคที่ได้ทำการศึกษาคือ นาวาโทติเรก กล้าหาญ ซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นถึงคุณวุฒิและวิวุฒิ ประกอบกับความสามารถทางภูมิความรู้ทางด้านเพลงไทยเดิม ดนตรีเป่าพาทย์ ประสบการณ์ตั้งแต่ศึกษาในระดับชั้นประถม การศึกษาการเล่นดนตรีการทำงานในกองดุริยางค์ทหารเรือและเป็นผู้รับตำราในการทำพิธีการทำขวัญนาค

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาประวัติของนาวาโทติเรก กล้าหาญ
- 1.2.2 เพื่อศึกษาลักษณะและขั้นตอนพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ
- 1.2.3 เพื่อศึกษาบทร้องและดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ทางคณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาโดยศึกษาประวัติของนาวาโทติเรก กล้าหาญ ลักษณะและขั้นตอนพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ บทร้องและเพลงดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค ทั้งนี้ในการบันทึกโน้ตคณะผู้วิจัยจะบันทึกเป็นโน้ตตัวอักษร

1.4 ประโยชน์และคุณค่าที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- 1.4.1 ทราบถึงประวัติของนาวาโทติเรก กล้าหาญ
- 1.4.2 ทราบลักษณะและขั้นตอนรูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ
- 1.4.3 ทราบถึงหลักการใช้ถ้อยคำภาษาและดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ขวัญ หมายถึง ธรรมชาติที่ไม่มีตัวตนที่แฝงอยู่ในจิตใจของมนุษย์ในขณะที่ยังดำรงชีวิตอยู่ โดยเชื่อกันว่ามนุษย์ทุกคนมีขวัญติดตัวกันมาตั้งแต่กำเนิดสำหรับพิทักษ์รักษาให้มีความปกติสุข

พิธีกรรม หมายถึง การปฏิบัติดี มีรูปแบบลำดับขั้นตอนที่ปฏิบัติสืบเนื่องติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์

พิธีทำขวัญนาค หมายถึง การทำขวัญนาคที่มีรูปแบบลำดับขั้นตอน ที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีลักษณะแตกต่างกันไปตามรูปแบบของพิธีการทำขวัญในแต่ละท่าน

หม่อมทำขวัญหรือหม่อธรรม หมายถึง หม่อมผู้เป็นสื่อกลางในการประกอบพิธีกรรมการทำขวัญ
นาค เป็นคนที่จะสอนข้อปฏิบัติต่าง ๆ ให้แก่ผู้ที่จะอุปสมบท

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาวาโทติเรก กล้าหาญ” เป็นการวิจัยเพื่อมีจุดประสงค์ที่ต้องการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการทำขวัญนาวา และรูปแบบพิธีกรรมในการทำขวัญของนาวาโทติเรก กล้าหาญ โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสาร หนังสือ งานวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียด ดังนี้

- 2.1 ความเชื่อของพระพุทธศาสนาและประเพณีการอุปสมบท
- 2.2 ความหมายของขวัญและพิธีกรรมการทำขวัญนาวา
- 2.3 ดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาวา
- 2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความเชื่อของพระพุทธศาสนาและประเพณีการอุปสมบท

เมื่อจะจำกัดความคำว่า ศาสนา มักกล่าวว่าเป็น ระบบความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง เรื่องคำว่า ศาสนา นี้มีนัยซับซ้อน ทางฝ่ายมานุษยวิทยาก็มีทฤษฎีต่าง ๆ ทางฝ่ายสังคมวิทยาก็มีทฤษฎีเรื่องนี้แยกออกไปอีกหลายทฤษฎีเช่นกัน ในภาษาไทยคำว่า ศาสนา นี้ใช้เทียบคำภาษาอังกฤษว่า religion ว่า โดยศัพท์คำว่า ศาสนา มีใช้มานานในทางพุทธศาสนา แปลโดยตรงตามศัพท์ว่า คำสอน การสอน เป็นเรื่องทางศีลธรรม จริยธรรม การปฏิบัติตนให้พ้นจากกิเลสอาสวะ แต่เมื่อพิจารณาให้กว้างออกไป หรือพิจารณาจากแง่มุมอื่นแล้วจะเห็นว่า การจำกัดความคำว่า ศาสนา หมายถึง คำสอนเท่านั้นไม่พอ เพราะศาสนามีฐานะเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม คำสอนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของศาสนาเท่านั้น (พจนานุกรม อรรถนิเวศน์, 2546: 286)

ในด้านความเชื่อของคนไทย ก็ไม่ได้แตกต่างจากชนชาติอื่น ๆ คือมีความเชื่อถือในเรื่องไสยศาสตร์ ผีสงฆ์เทวดา หรือเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นและมีฤทธิ์อำนาจที่จะบันดาลร้าย-ดี ให้แก่มนุษย์ได้ การที่คนไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติและสิ่งที่เหนือธรรมชาติ คนไทยจึงมีความเชื่อในสรรพสิ่งอันเป็นวิสัยของมนุษย์ที่ต้องการดำรงอยู่ด้วยความรู้สึกสมดุลกกับธรรมชาติ และเป็นการสร้างกุศโลบายให้มีความรักและความหวงแหนสิ่งที่ให้คุณประโยชน์ในการดำรงชีวิต ความเชื่อของคนไทยแต่เดิมคือ "ผี" อันได้แก่ ผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า (แถน-เทวดา) ผีนา (แม่ขวัญข้าว-แม่โพสพ) ผีดิน (แม่ธรณี)

ผีน้ำ (แม่คงคา) และผีอื่น ๆ อีกมากมาย ทั้งนี้เพราะคนไทยในสมัยก่อนถือว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติ ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติสามารถที่จะดลบันดาลให้ทั้งความอุดมสมบูรณ์และความวิบัติภัยอันตรายทั้งปวง การไม่ทำลายและทำร้ายธรรมชาติทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (กองวิชาการ มจร., 2566)

ในคติพระพุทธศาสนาในสังคมไทยรองจากเกิดก็คือ การบวช ผู้ชายทุกคนเมื่ออายุครบแล้วจะต้องบวช การบวชถือเป็นการอบรมบ่มนิสัยให้ศีลมีศีลธรรม และเป็นการตอบแทนบุญคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ดังนั้น การบวชจึงถือว่าเป็นประเพณีที่จำเป็นสำหรับลูกผู้ชายทุกคน คำว่า บวช มาจากศัพท์ว่า ปะวะชะ แปลว่า งดเว้น ได้แก่ งดเว้นในสิ่งที่ควรงดเว้น คือ เว้นจากกิจบ้านการเรือนมาบำเพ็ญเพียรทำกิจพระศาสนา มีสวดมนต์ ภาวนา เป็นต้น การบวชนั้น ถ้าเป็นสามเณร เรียก บรรพชา ถ้าเป็น พระภิกษุ เรียก อุปสมบท

พระพุทธเจ้าไม่เคยบัญญัติไว้ในพระธรรมวินัยถึงการบวชภาค การบวชภาค ถือเป็นพิธีกรรมที่มีจุดกำเนิดในภูมิภาคอุษาคเนย์ ไม่ได้มีในชมพูทวีปหรืออินเดียโบราณ พระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติไว้ในพระธรรมวินัย แต่ในประเพณีไทยตั้งแต่โบราณ กลับเรียกการอุปสมบทว่า พิธีกรรมบวชภาคให้เป็นพระ ไม่ใช่การบวชคนให้เป็นพระ

ตามตำนานเล่าขานที่ว่า พญานาคตนหนึ่งมีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนา อยากบวชเป็นพระสงฆ์แต่ไม่สามารถทำได้ จึงขอฝากชื่อของตนไว้กับพิธีบวชเป็นสงฆ์ของมนุษย์ ทุกครั้งว่าบวช “นาค” ด้วยได้หรือไม่ คำว่า นาค จึงปรากฏในพิธีบวชพระว่า “บวชนาค” มาจนถึงทุกวันนี้

ซึ่งตามระเบียบพระธรรมวินัยแล้วคุณสมบัติของผู้ที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ นั้น จะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบจากพระอุปัชฌาย์และพระคู่สวดซักถามคุณสมบัติอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยเฉพาะตัวผู้บวชเองจะต้องไม่เป็นอกัปปบุคคลคือคนที่ไม่คู่ควรแก่การอุปสมบท

ประเพณีการบวชสามารถยึดถือปฏิบัติว่าเป็นสิ่งที่ช่วยอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีเป็นการทดแทนบุญคุณ บิดามารดาที่เป็นผู้ให้กำเนิดโดยตามระเบียบของชาตินั้นเมื่อมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์จะนิยมบวชที่ควรบวชก่อน การแต่งงานจะมีขึ้นได้ระบุดคุณสมบัติของผู้บวชไว้ว่าจะต้องมีอายุครบตามที่กำหนด มีอาชีพสุจริตมีความประพฤติดี มีความรู้อย่างต้องอ่านออกเขียนได้ มีร่างกายที่สมประกอบทั้งร่างกาย และจิตใจ มีบริหารครบถูกต้องตาม พระธรรมวินัย สามารถกล่าวคำขอบวชด้วยตนเองได้ถูกต้อง ข้อห้ามของผู้ที่ไม่สมควรบวชนั้น ได้แก่ ผู้ที่มีโรคติดต่อ ร้ายแรงมีอวัยวะพิการทำ ความผิดต้องหนีอาญาแผ่นดิน เป็นผู้ที่ถูกตัดสิ้นจำคุก หรือผู้ที่หลบหนีราชการมาและมี อายุไม่ครบตามที่กำหนด เป็นบุคคลที่ถูกห้ามอุปสมบท

ประเพณีการบวชสามารถยึดถือปฏิบัติว่าเป็นสิ่งที่ช่วยอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีเป็นการทดแทนบุญคุณ บิดามารดาที่เป็นผู้ให้กำเนิดโดยตามระเบียบของชาวนั้นเมื่อมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์จะนิยมบวชที่ควรบวชก่อน การแต่งงานจะมีขึ้นได้ระบุคุณสมบัติของผู้บวชไว้ว่าจะต้องมีอายุครบตามที่กำหนด มีอาชีพสุจริตมีความประพฤติดี มีความรู้อย่างต้องอ่านออกเขียนได้ มีร่างกายที่สมประกอบทั้งร่างกาย และจิตใจ มีบริวารครบถูกต้องตาม พระธรรมวินัย สามารถกล่าวคำขอบวชด้วยตนเองได้ถูกต้อง ข้อห้ามของผู้ที่ไม่สมควรบวชนั้น ได้แก่ ผู้ที่มีโรคติดต่อ ร้ายแรงมีอวัยวะพิการทำความผิดต้องหนีอาญาแผ่นดิน เป็นผู้ที่ถูกตัดสินจำคุก หรือผู้ที่หลบหนีราชการมาและมี อายุไม่ครบตามที่กำหนด เป็นบุคคลที่ถูกห้ามอุปสมบท

(พระอริการสายแพร กตปุญโญ, ม.ป.ป.: 576-577)

จากข้อมูลผู้วิจัยสรุปได้ว่า การอุปสมบทในพระพุทธศาสนาในสังคมไทยเกิดจากความเชื่อที่มีศาสนาพราหมณ์และผีเข้ามามีอิทธิพลในสังคม ตามพุทธบัญญัติไม่ปรากฏคำว่าบวชนาคซึ่งจะมาปรากฏภายหลังในภูมิภาคอุษาคเนย์ตามตำนานนาคขอบวชในพระพุทธศาสนา โดยประเพณีนี้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้ชายอายุครบ 20 ปี ยึดถือเพื่อเป็นการทดแทนต่อผู้มีพระคุณและใช้พระธรรมสั่งสอนในการขัดเกลาอบรมจิตใจ

2.2 ความหมายของขวัญและพิธีกรรมการทำขวัญนาค

ขวัญ เป็นความเชื่อของคนไทยภาคกลางมานาน หนังสือที่นิพนธ์โดยพระยาอนุমানราชธน (เสฐียรโกเศศ) สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพและหม่อมเจ้าพูนพิสมัย ดิสกุล กล่าวไว้ว่า ขวัญ หมายถึง สิ่งที่ไม่มีตัวตน และเป็นสิ่งที่ครองใจ ขวัญสิงอยู่ในตัวตนและเป็นสิ่งที่ทำให้เจ้าของขวัญทุกข์หรือสุขได้ หากมีเหตุที่ทำให้ขวัญไม่อยู่กับตัวหรือออกไปเที่ยวเล่นจะมีเหตุร้ายเจ็บป่วย หรือมีเคราะห์กรรม และถ้าต้องการให้ขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายต้องมีพิธีทำขวัญอันหมายถึงการทำพิธีกรรมเพื่อเรียกขวัญให้กลับมาสู่เจ้าของขวัญประจักษ์ (แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมออนไลน์, 2566:)

ประจักษ์ ประภาพิทยากร อ้างถึงคำกล่าวของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเกี่ยวกับขวัญว่า สิ่งที่เราเรียกว่าขวัญ นั้น พิเคราะห์ดูเป็นรูปสัตว์มีประจำตัวเป็นเพื่อนมนุษย์ทุกคน แม้สัตว์เดรัจฉานก็มีขวัญเหมือนกับช้างม้าที่ขี่ตื่นเรียกว่า ขวัญอ่อน" แต่เรารู้กริยาอาการแต่ขวัญของมนุษย์ว่าถ้าอยู่ประจำกับตัวเจ้าของก็ปกติ ถ้าขวัญทิ้งไปเสียจากตัวเจ้าของก็มักมีเหตุผลเป็นวิปริตไปต่าง ๆ ถ้าขวัญกลับมาอยู่กับตัวดั้งเดิมจึงจะกลับเป็นปกติ (ประจักษ์ ประภาพิทยากร, 2532: 65)

จากทัศนะของนักวิชาการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าขวัญมีความหมายที่แตกต่างกันออกไปในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจุดรวมเส้นผม สิ่งที่ไม่มองไม่เห็น สิ่งที่เป็นที่รักที่บูชา เป็นจิตวิญญาณชนิดหนึ่ง แต่ในทุก ๆ ความหมายล้วนมีสิ่งที่เหมือนกันคือ ขวัญ คือสิ่งมงคลที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดและไม่ได้มีแค่ในตัวคน แต่รวมไปถึง สัตว์ สิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ สามารถเข้าหรือออกจากจิตใจหรือตัวเราได้ หากขวัญนี้หายก็อาจจะส่งผลร้ายกับตนเองทำให้ถึงตายได้

ในด้านจุดประสงค์ของพิธีการทำขวัญภาคเพิ่มขึ้นจาก "การเรียกขวัญ" ให้กลับเข้าสู่เนื้อตัวเป็น "การสั่งสอน แนะนำและอบรม"เจ้าของขวัญ ภาษาที่ใช้ในคำเรียกขวัญเพิ่มจากการใช้ภาษาแบบพูด-ทำ หรือ วจนกรรมปฏิบัติ illocutionary act เป็นการใช้ภาษาแบบพูด-บอก หรือ วจนกรรมบอกเล่า locutionary และพูด-สำเร็จ หรือ วจนกรรมสำเร็จ perlocutionary act สำหรับผู้ประกอบพิธีขวัญเฉพาะในประเทศไทยอาจเป็นศิลปิน หรือผู้มีเสียงดี และแต่งกลอนสดเก่งได้ ซึ่งแตกต่างจากผู้ประกอบพิธีขวัญในประเทศอินเดียและพม่า ที่ผู้ประกอบพิธีขวัญเป็นญาติผู้ใหญ่หรือผู้รู้เท่านั้น ในด้านอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธี "บายศรี" ได้กลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับพิธีทำขวัญในประเทศ และนับเป็นวิวัฒนาการที่เกิดขึ้นอันเนื่องจากการแสดงออกทางศิลปะ

พิธีกรรม คือวิธีการกระทำเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เมื่อเป็นที่ยอมรับในสังคมก็จะกำหนดแบบแผนการกระทำของส่วนรวม คือรูปแบบการประพฤติปฏิบัติของส่วนรวมหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

ลักษณะของพิธีกรรม คือวิธีการกระทำ มีขั้นตอน รูปแบบ กรรมวิธีที่กำหนดไว้ มีบุคคลที่ได้รับการยอมรับในสังคมเป็นพิธี ทำหน้าที่เป็นตัวกลางหรือเป็นตัวแทนของผู้เข้าร่วมพิธี มีการแบ่งประเภทตามแนวคิด เช่น พิธีกรรมตามปฏิทิน หรือพิธีกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งจะเกิดขึ้นกันเป็นประจำ มีเหตุการณ์ที่เป็นความสำคัญต่อบุคคลหรือหมู่คณะ พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เป็นพิธีกรรมในชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพ เพื่อสร้างเสริมให้จิตใจมีความมั่นคงและมีความสุข อันเป็นปัจจัยที่อาจส่งผลต่อการดำรงชีวิต (พอพันธ์ อูยานนท์, 2546: 7-8)

คนเราทำตามประเพณีและพิธีกรรมเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีงามต่อตนเองหรือครอบครัว ประเพณีพิธีกรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิตและในการทำงาน ช่วยผ่อนคลายความวิตกกังวล ความทุกข์จากปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ทำให้จิตใจสบาย มีกำลังใจดี เพราะมีความคาดหวังว่าจะได้รับสิ่งดี ๆ จากการทำตามประเพณี พิธีกรรม

การทำขวัญคน คนไทยภาคกลางมีการบันทึกการทำขวัญให้เกิดสิริมงคลและเป็นกำลังใจ มักมีพิธีทำขวัญในแต่ละช่วงวัยของชีวิต และช่วงที่ชีวิตมีความเปลี่ยนแปลงได้แก่ การทำขวัญเด็กการทำ

ขวัญเดือน การทำขวัญนาค การทำขวัญบ่าวสาว อย่างไรก็ตาม ความนิยมในการทำขวัญลดลงมาก โดยเฉพาะในสังคมเมือง ที่ยังคงอยู่คือการทำขวัญนาคพิธีทำขวัญนาคมีผู้เข้าร่วมพิธี คือ นาค พ่อ และแม่ของนาค หมอทำขวัญและญาติมิตร การทำขวัญนาคมีพิธีช่วงค่ำ และมีอุปกรณ์ประกอบพิธี คือ เครื่องบายศรี ใบตอง ไม้ขนาบบายศรี ผ้าห่มบายศรี ไช้ขวัญ (ไช้ไก่) กล้วยน้ำว่า ชันใส่ข้าวสารใช้ปัก แวนเวียนเทียน ชันใส่น้ำเปล่า เทียน ใบพลู แป้งเจิมของหวาน (ฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด) มะพร้าวอ่อน สายสิญจน์ ดอกไม้ธูปเทียน ขั้นตอนของการทำขวัญนาคเริ่มจาก ไหว้บูชาพระรัตนตรัย มีการร้องเพลงเป็นทำนอง เคารพคุณ ปฏิสนธิ นามนาค สมมุติบายศรี แกะบายศรี สอนนาค เชิญขวัญ และเวียนเทียน สำหรับเพลงที่ใช้ในการทำขวัญนาคมีทั้งเพลงไทยเดิม เพลงทำนองแหล่และเพลงที่ใช้ทำนองเพลงสากลและเพลงลูกทุ่ง ในพิธีการทำขวัญนาคที่มีหมอขวัญหรือหมอทำขวัญเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม

การทำขวัญนาคที่ว่านี้ เพื่อเป็นพิธีที่ต้องให้เห็นว่ามีความสำคัญ จะมีการเย็บบายศรีที่ทำจากใบตองเป็นฉัตรเจ็ดชั้นเก้าชั้น และมีเครื่องเช่นสังวเอ พิธีต่าง ๆ เหตุผลที่มีการทำขวัญนาคก็มีเพียงการ สอนนาคให้รู้ว่าทำไมต้องบวช สอนออกมาเป็นบทเป็นกลอน หรือเอาเรื่องอื่น ๆ มาพูดมาสอนด้วย ก็เพื่อให้การสอนมีความสนุกสนาน ไม่ให้นาคและคนอื่น ๆ ฟังแล้วรู้สึกเบื่อเท่านั้นเอง ส่วนมากหมอทำขวัญจะสอนเน้นไปที่ให้ผู้บวชรับรู้บุญคุณของพ่อแม่เป็นหลัก การทำขวัญนาคที่พระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติไว้ในพระธรรมคำสอน ในอนาคตก็อาจจะกลายเป็นตำนานเล่าขาน ไม่มีใครทำขวัญนาคให้เห็นอีกก็ได้ (คลังทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด, 2566)

พิธีทำขวัญนาค ในปัจจุบันกลายเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในช่วงเทศกาลก่อนวันเข้าพรรษา เหล่าบรรดาเจ้าภาพจะเชิญหมอขวัญไปประกอบพิธีทำขวัญ ซึ่งส่วนมาก นักร้องลูกทุ่งที่ปรับเปลี่ยนตัวเองมาเป็นหมอขวัญ โดยยุคสมัยหนึ่งที่หมอทำขวัญเป็นที่นิยมโดยเริ่มโด่งดังเป็นที่สุด คือ พระพรภิรมย์ โดยการทำขวัญนาคของท่านจะมีเอกลักษณ์ในลักษณะของการด้นกลอนสด และจะไม่มีการแหล่เพลงอื่นที่มีลักษณะนอกเรื่องจากการทำขวัญ ต่อมา อาจารย์ชินกร ไกรลาศ ได้รักษารูปแบบการทำขวัญและยึดแบบแผนของพระพรภิรมย์ โดย ท่าน ดร.สมาน น้อยนิตย์ ได้ทำการบรรจุเพลงประกอบพิธีกรรมทำขวัญไว้ให้กับอาจารย์ชินกร ไกรลาศ และโด่งดังมีชื่อเสียงตามลำดับ จนมาถึงรูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ จากที่ได้ทำการศึกษาการวิจัยพบว่าแบบแผนของนาวาโทติเรก กล้าหาญ มีความคล้ายคลึงกันกับของอาจารย์ชินกร ไกรลาศ แต่เทคนิคการขับร้องของนาวาโทติเรก กล้าหาญ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เป็นจุดเด่นคือ มีการร้องส่งและเทคนิค

ในการร้องเพลงไทยเดิม ตัวคาถาที่ใช้ในการกำกับพิธี ทั้งนี้การทำขวัญนาคของนาวาโทดิเรก กล่าวหาญ ยังเป็นที่ยอมรับในคณะศิลปินดนตรีไทยในจังหวัดนนทบุรีและสุพรรณบุรี

แต่เดิมพบว่าการทำขวัญหลักในการทำขวัญจริง ๆ จะอยู่ที่การเวียนเทียนสมโภชน์บายศรี มีหมอลำทำขวัญมากล่าวสอนในช่วงแรกเพียงข้อวัตรปฏิบัติในการเป็นพระภิกษุสงฆ์ โดยจะเปรียบเทียบกับ การสมโภชน์พระขวัญในพระราชพิธี กล่าวคือจะตั้งบายศรี เชิญพราหมณ์มาสาธยายพระเวทย์ แล้วจึงเวียนเทียนสมโภชน์พระขวัญ จึงเข้าใจว่าแต่เดิมพิธีการทำขวัญเป็นแบบนี้มาก่อน (สมาน น้อยนิตย์, 2566: สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่าปัจจุบัน การทำขวัญนาคนั้น มีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะต้องประหยัดเวลา ประหยัดเงินทุน ในส่วนของพิธีทำขวัญนาคก็ต้องปรับให้กระชับ ย่นย่อให้เหลือเพียงใจความสำคัญตามความประสงค์ของเจ้าภาพ โดยเฉพาะสายนักร้องลูกทุ่ง ที่สามารถจะแทรกลูกเล่นผสมผสานสิ่งอื่น ๆ เข้าไป ด้วยบทร้องกลอนสด กล่าวถึงบุญคุณของบิดามารดา แห่ล่สอนนาค ร้องเชิญขวัญแบบทำนอง ร้องลา แล้วจึงเบิกบายศรี เป็นอันจบ

2.3 ดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค

การทำงานมงคลต่าง ๆ การกำหนดวันงานจะนิยมทำกันสามวันเริ่มจากวันแรก เรียกว่า วันสุกดิบ วันที่สองเป็นวันงาน และวันที่สามจะเป็นวันส่งของ ในปัจจุบันยังมีความนิยมเช่นนี้อยู่ โดยการเตรียมงานและพิธีทางศาสนาจะเริ่มในวันสุกดิบ วงดนตรีจะต้องมาตั้งสถานที่งานตั้งแต่บ่าย วงดนตรีที่ว่ามีมักจะเป็นวงปี่พาทย์ เจ้าภาพจะตระเตรียมเครื่องกำนลไว้ให้ เมื่อทำการไหว้ครูเสร็จวงดนตรีจะโหมโรงเป็นเพลงแรกเพื่อส่งสัญญาณการเริ่มต้นพิธีกรรม แล้วจึงจะเล่นเพลงเรื่องต่าง ๆ หลังจากการบรรเลงเพลงโหมโรง

สำหรับกรณีงานทำบุญบวชนาค การบรรเลงประกอบการทำขวัญนาค จะนิยมทำกันตอนกลางคืนหลังจากมีการสวดมนต์เย็นเสร็จแล้ว โดยหมอลำจะแห่กลอนสอนนาคหรือร้องส่งเป็นเพลงต่าง ๆ ให้วงปี่พาทย์บรรเลงรับ หัวใจสำคัญคือการเวียนเทียนเบิกบายศรี ซึ่งวงดนตรีจะต้องทำเพลงให้เหมาะสม

เพลงที่เหมาะสมและยึดถือเป็นแบบแผนในการทำขวัญมาแต่โบราณก็คือเพลงเรื่องทำขวัญ ซึ่งประกอบด้วยบทเพลงดังนี้

1. นางนาค
2. มหาฤกษ์
3. มหากาล
4. สัจเล็ก
5. มหาชัย
6. ดอกไม้ไทร
7. ดอกไม้ไพร
8. ดอกไม้ร่วง
9. พัดชา
10. บ้าบ่น
11. คู่บ้าบ่น
12. เคียงบ้าบ่น
13. มโนราโอด
14. ตันกราวรำ
15. กราวรำ
16. ดับควันเทียน

เพลงต่าง ๆ ในเรื่องทำขวัญนี้ ยังมีการนำมาบรรเลงเฉพาะกิจอีกด้วย เช่น เพลงมหาฤกษ์ มหาชัย นางนาค กราวรำ เป็นต้น (ปัญญา รุ่งเรือง, 2545: 22-41)

ในการเวียนเทียนนอกจากจะบรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญหรือเพลงเรื่องเวียนเทียนแล้ว เมื่อการเวียนเทียนเวียนครบสามรอบ ผู้ทำขวัญจะรวมเอาแว่นเทียนมาถือไว้ แล้วดับไฟโบกควันเทียนไปยังนาค ขณะนี้ปีพาทย์จะบรรเลงเพลงรั้วสามลา การส่งต่อของขวัญในตอนนี้เป็นปีพาทย์จะบรรเลงเพลงกราวโนและเชิดตามลำดับพิธีในการทำขวัญก็จะจบแต่เพียงเท่านี้ (สงบศึก ธรรมวิหาร, 2545: 115)

โดยทางผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ดร.สมาน น้อยนิตย์ โดยได้ให้ข้อมูลว่า ในสมัยตั้งแต่จำความได้ พบว่าการบรรเลงดนตรีประกอบการทำขวัญนาคมีมาก่อนหน้านี้นานแล้ว แต่โดยโบราณการทำขวัญ จะใช้แค่การเบิกบายศรีสมโภชน์เวียนเทียนเท่านั้น ไม่มีการรับร้องส่ง จะใช้แค่วงดนตรีปี่พาทย์ในการ บรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเพลงมงคล

ในปัจจุบันการบรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญมักไม่ค่อยพบเห็น เนื่องจากระยะเวลาค่อนข้างนาน พิธีกรรมการทำขวัญนาคต้องใช้การรวบรัดเวลาให้เหมาะสม จากการสัมภาษณ์นางาโทติเรก กล้าหาญ ได้ให้ข้อมูลมาว่า “เพลงที่ใช้รับร้องส่งร้องบางที่จะนำเพลงในเรื่องทำขวัญมาบรรจุใส่เข้าไป ขึ้นอยู่กับตัวหมอทำขวัญว่าบทร้องไหนควรร้องเพลงอะไร หรือบางทีก็จะไม่ร้องเพลงในเรื่องทำขวัญ เลย แต่จะต้องร้องเพลงนางนาคในการเวียนเทียนเป็นเพลงแรกเพื่อให้รู้ว่าจะเข้าสู่การทำขวัญ หลังจากนั้นจะร้องเพลงอะไรก็ได้ แต่เพลงนางนาคให้ร้องเสมอ”(ติเรก กล้าหาญ, 2566: สัมภาษณ์)

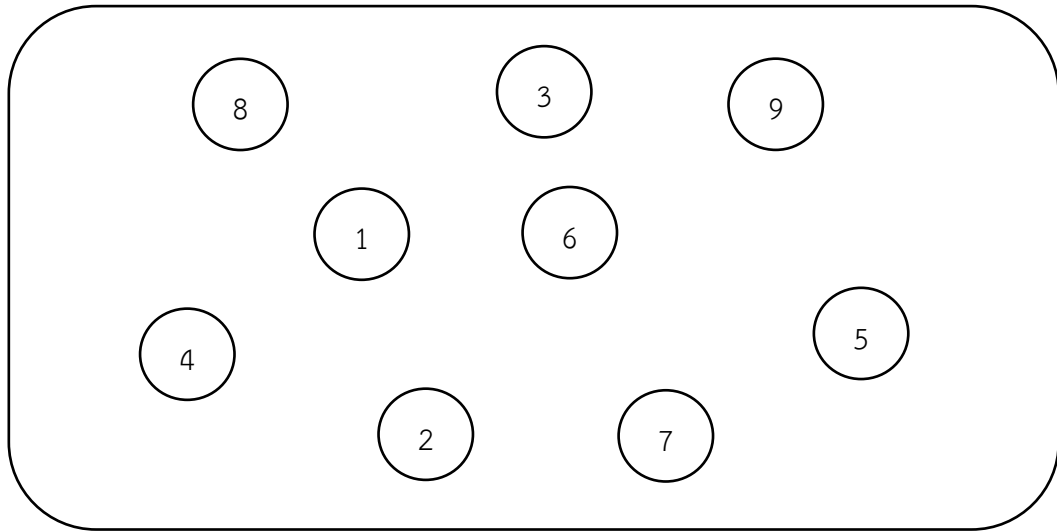
ทั้งนี้รูปแบบของวงดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีทำขวัญนาคจะขึ้นอยู่กับทางคณะเจ้าภาพว่ามีความประสงค์จะใช้วงดนตรีในรูปแบบใด เช่น วงปี่พาทย์ วงแตรวง วงพิณแคน เป็นต้น โดยลักษณะวงที่ คณะเจ้าภาพหามาจะไม่ตายตัว บางแห่งก็ไม่หาวงดนตรีมาเลยหมอทำขวัญก็ต้องร้องแบบไม่มีดนตรีก็มี แต่โดยลักษณะที่เป็นแบบแผนหรือทางคณะเจ้าภาพหาวงปี่พาทย์มาจะต้องเป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้า วงปี่พาทย์เครื่องคู่ และวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

1. วงปี่พาทย์เครื่องห้า

ภาพที่ 2.1 วงปี่พาทย์เครื่องห้า

ที่มา: (ศรสวรรค์ คุณทวี 7 ตุลาคม 2565)

ภาพที่ 2.2 รูปแบบวงปีพาทย์เครื่องห้า

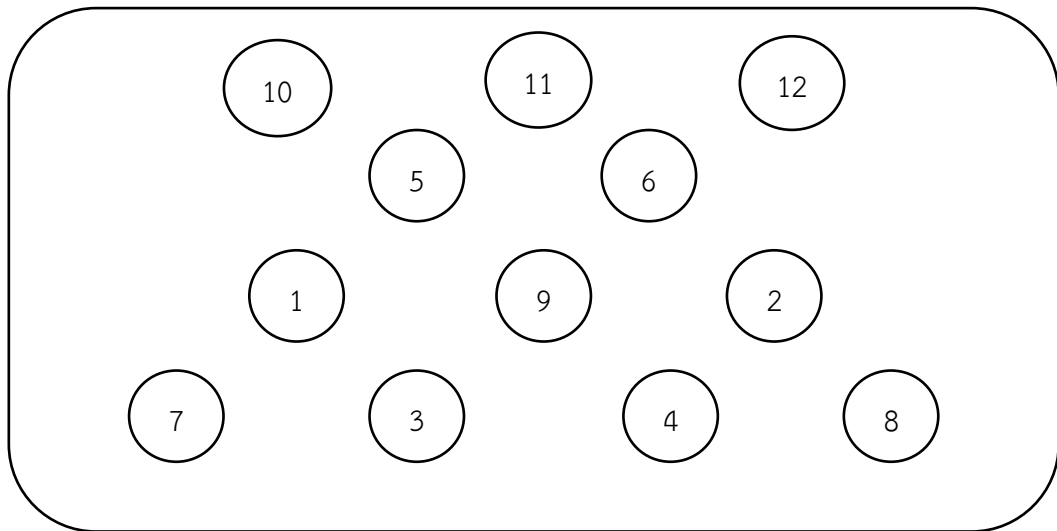
ที่มา: คณะผู้วิจัย

1. ปี
2. ระนาดเอก
3. ซ้องวงใหญ่
4. ตะโพน
5. กลองทัด
6. ฉิ่ง
7. ระนาดทุ้ม (ปัจจุบันจะนิยมใส่ระนาดทุ้มเพิ่มเข้ามา)
8. กรับ
9. ฉาบ

2. วงปี่พาทย์เครื่องคู่

ภาพที่ 2.3 วงปี่พาทย์เครื่องคู่
ที่มา: (ศรสวรรค์ คุณทวี 7 ตุลาคม 2565)

ภาพที่ 2.4 รูปแบบวงปีพาทย์เครื่องคู่

ที่มา: คณะผู้วิจัย

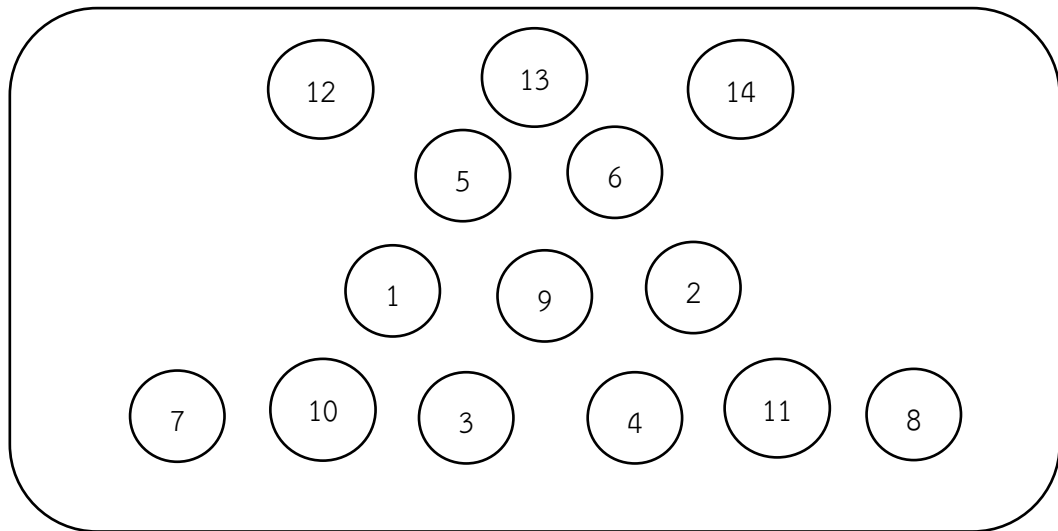
1. ปี่ใน
2. ปี่นอก
3. ระนาดเอก
4. ระนาดทุ้ม
5. ซ้องวงใหญ่
6. ซ้องวงเล็ก
7. ตะโพน
8. กลองทัด
9. ฉิ่ง
10. กรับ
11. โหม่ง
12. ฉาบ

3. วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

ภาพที่ 2.5 วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

ที่มา: (ศรสวรรค์ คุณทวี 7 ตุลาคม 2565)

ภาพที่ 2.6 รูปแบบวงปีพาทย์เครื่องใหญ่

ที่มา: คณะผู้วิจัย

1. ปี่ใน	12. กรับ
2. ปี่นอก	13. โหม่ง
3. ระนาดเอก	14. ฉาบ
4. ระนาดทุ้ม	
5. ซ้องวงใหญ่	
6. ซ้องวงเล็ก	
7. ตะโพน	
8. กลองทัด	
9. ฉิ่ง	
10. ระนาดเอกเหล็ก	
11. ระนาดทุ้มเหล็ก	

2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สมพงษ์ กาญจนผลิน (2552: 7-13) ได้กล่าวว่า วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการขับร้องเพลงไทย ประกอบด้วยดังนี้

1. ท่านั่ง การร้องเพลงไทยควรนั่งพับเพียบ มือทั้งสองประสานอยู่บนตัก ลำตัวตรงมีสมาธิ อยู่ในอาการสำรวม วางสีหน้าให้เป็นไปตามปกติไม่สอดส่ายสายตาหรือเหลียวหน้าเหลียวหลัง ไม่แสดงอาการประหม่าหรือหวาดกลัว ควรร้องอย่างสง่างามมีอารมณ์แจ่มใส

2. วิธีการขับร้องพื้นฐานการขับร้องเพลงไทยคือ การเอื้อนเดินทำนองสลับกับร้องถ้อยคำ องค์ประกอบของวิธีการขับร้องประกอบด้วย ถ้อยคำ การเปล่งเสียง การเอื้อน การหายใจ และจังหวะ

3. ถ้อยคำ ผู้ขับร้องจะต้องร้องให้ชัดเจนตามบทประพันธ์โดยเน้นถ้อยคำให้เหมาะสมก่อนจะขับร้องบทประพันธ์ใด ๆ ก็ตามควรได้อ่านหรือท่องบทกลอนเหล่านั้นก่อน เพื่อจะได้แบ่งถ้อยคำได้ถูกต้องตามวรรค รวมทั้งคำควบกล้ำต้องออกเสียงให้ถูกต้องตามอักขระวิธี

4. การเปล่งเสียง หมายถึง การออกเสียงจากลำคอ ทรวงอก ท้องและนาสิกได้ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ ไม่ออกเสียงเบาหรือดังจนเกินไป พยายามร้องให้เต็มเสียงไม่ให้กลายเป็นเสียงบีบหรือเป็นการฝืนเอาเสียงที่ไม่เป็นธรรมชาติ

5. การหายใจ เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการขับร้อง การหายใจได้ถูกต้องตามวรรคตอนของการเอื้อนทำนองและบทเพลงจะช่วยให้การร้องเพลงมีความไพเราะยิ่งขึ้น การขับร้องต้องพยายามหายใจเข้าทางจมูกลึกให้ลึกเต็มที่แล้วค่อย ๆ ผ่อนลมให้ออกจากปากขณะที่ขับร้องให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้

6. จังหวะ เป็นหลักสำคัญอย่างยิ่งของการบรรเลงและการขับร้อง เป็นการแบ่งส่วนย่อยของทำนองเพลง ซึ่งดำเนินไปด้วยเวลาสม่ำเสมอสำหรับเรื่องของการขับร้องเพลงไทยนั้นนิยมใช้ฉิ่ง ฉิ่งกำกับจังหวะในการขับร้องเพลงในอัตราต่าง ๆ

7. การเอื้อน คือ การออกเสียงร้องโดยไม่มีบทร้องออกเสียงไปตามทำนองและจังหวะของเพลง เสียงเอื้อนเป็นเสียงที่ผ่านมาจากลำคอโดยตรงมีอยู่มากมายหลายเสียง เช่น เออ เอย เอ้ย เฮอ ฮือ ฮือ เอ็งเออ เอ็งเอย เป็นต้น

เจตชินทร์ จิตรสันติธรรม (2553: 53) ได้กล่าวว่า การร้องส่งและการร้องรับ หมายถึง การขับร้องแล้วมีดนตรีบรรเลงรับเป็นท่อน ๆ กล่าวคือ ผู้ขับร้องเพลงขึ้นก่อนเมื่อจบท่อนแล้วดนตรีก็จะรับด้วยทำนองเดียวกันคือ สวมวรรคสุดท้ายของท่อนการที่จะต้องสวมเพราะจะได้มีดนตรีเป็นสะพานเชื่อมระหว่างท่อนขับร้องซึ่งค่อนข้างช้ากว่าบรรเลงและเพื่อให้เกิดความกลมกลืนระหว่างท่อนขับร้องกับการบรรเลง แต่หากสวมร้องด้วยการบรรเลงวงปีพาทย์ไม่แจ้งการที่เสียงปีพาทย์ดังเกินไปจะมีข้อเสียคือ ทำให้ผู้ฟังได้ยินคำสุดท้ายที่นักร้องร้องออกไปไม่ชัดเจนการขับร้องประเภทนี้จึงพิสูจน์กำลังเสียงของนักร้องด้วยว่าเมื่อดนตรีรับแล้วจะทำให้ผู้ฟังได้ยินคำสุดท้ายร้องของนักร้องชัดเจนหรือไม่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การร้องส่งหรือร้องรับนี้ถือว่าร้องยากสำหรับเพลงที่นิยมใช้ร้องส่ง ได้แก่ เพลงตับและเพลงเถา

กาญจนา อินทรสุวานนท์ (อ้างถึงใน สิริลักษณ์ ศรีทอง. 2550: 17-20) ได้กล่าวว่า การขับร้องเพลงไทยนั้นมีเทคนิคในการขับร้องเพื่อให้ความไพเราะ แต่ในที่นี้ขอกล่าวถึงแบบการร้องที่ร้องละครดึกดำบรรพ์ เพลงตับสังข์สินชัย ตอน ตกเหว เท่านั้น โดยมีทั้งสิ้น 11 แบบ ดังนี้

1. เสียงกระทบ คือ การร้องทำเสียงสะดุด สะเทือน ระยะห่างกว่าการทำเสียงครั้น
2. เสียงครั้น คือ การทำเสียงร้องให้สะดุด สะเทือน คล้ายกระทบแต่มีความถี่มากกว่า
3. เน้นเสียง คือ การทำให้เกิดความชัดเจนที่ข้อความคำร้อง โดยจะเน้นเสียงให้ชัดเจนที่คำร้อง
4. กลิ้งเสียง คือ เทคนิคการร้องเพลงในบางตอนซึ่งต้องหุบปากแล้วกลิ้งเสียงที่ร้องลงไปในคอ จึงจะเกิดความไพเราะ
5. เสียงครวญ คือ การทำเทคนิคกับเพลงที่มีลีลาทำนองโศกเศร้า สามารถยึดจังหวะได้เพื่อทำเสียงครวญให้เข้ากับอารมณ์เพลง
6. เสียงปรียบ คือ การเปล่งเสียงเอื้อนในบทเพลงต่าง ๆ ค่อยๆ เปล่งและสะดุดเพียงเบา ๆ เฉพาะในบางตอนที่ต้องการให้เกิดความไพเราะ
7. เสียงโพรย คือ การออกเสียงที่เน้นเรื่องการออกเสียงที่ค่อย ๆ ผ่อนน้ำเสียงออกมาช้า ๆ ในการเอื้อนและการออกเสียงคำร้อง
8. โยนเสียง คือ การออกเสียงเน้นให้มีเสียงหนักและกระแทกเสียงในบางตอนแต่ต้องสังเกตลีลา ทำนองเพลง ความหนักเบา ช่วงจังหวะให้พอเหมาะพอดีไม่ใช่โยนเสียงจนเกินจังหวะ
9. ลักจังหวะ ย่อยจังหวะ คือ การร้องที่ไม่ให้เสียงลงตามจังหวะ แต่ลงเสียงก่อนจังหวะตามปกติการร้องเพลงนั้นจะลงเสียงตามจังหวะตกของหน้าทับ การย่อยจังหวะนั้นจะลงเสียงหลังจังหวะตกนิดหน่อย

10. หางเสียง คือ ตอนท้ายคำต้องลากเสียงให้ยาวกว่าปกติแต่อยู่ในลีลาทำนองของเพลงไม่ให้เพี้ยนเสียง

11. เหนเสียง คือ การทำเสียงคล้ายกับเสียงเลื่อนไหล แต่เลื่อนไปในทางสูงคือ เลื่อนเสียงจากเสียงต่ำไปเสียงสูงในเสียงเดียวกันหรือคนละเสียงก็ได้

กาญจนา อินทรสุนานนท์ (อ้างถึงใน กิตติกานต์ สารีผล, พิษภัส สนธิบุษ, พนิดา บุญเส็ง, พัชรินทร์ แววศรี, และคณะ. 2561: 40-42) ได้กล่าวว่า ความหมายของการร้องเพลง คือ การเปล่งเสียงออกเป็นทำนองมีจังหวะแน่นอนสม่ำเสมอ ในการร้องเพลงนี้จะมีทั้งทำนองและบทร้อง การร้องนี้จะถือทำนองเป็นส่วนสำคัญถ้อยคำที่ร้องนั้นจะนุ่มเข้าหาทำนองจะต้องมีส่วนของทำนองเป็นประโยชน์วรรคตอน ควบถ้วนตามทำนองเพลงที่มีผู้แต่งไว้และจะต้องอยู่ในกำหนดจังหวะของเพลงตายตัวผิดพลาดไม่ได้ตามประเภทของการขับร้องเพลงไทย การขับร้องเพลงไทยนั้นมีอยู่หลายประเภทสามารถแบ่งออกได้ตามลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การขับร้องเดี่ยว คือ การร้องแบบที่ใช้ร้องเวลาฝึกหัดซ้อมคนเดียว การขับร้องที่ไม่ต้องมีเครื่องดนตรีหรือการขับร้องที่ไม่ต้องใช้เครื่องดนตรี การขับร้องเดี่ยวมีหลักที่ควรปฏิบัติดังนี้

- 1.1 ควรฝึกร้องในระดับเสียงที่ร้องได้ขนาดเหมาะสมกับระดับเสียงของตนเอง
- 1.2 ควรฝึกตีจังหวะประกอบ คือ ตีฉิ่งเองเพราะผู้ร้องสามารถกำหนดความเร็วได้เอง
- 1.3 ควรฝึกระดับเสียงให้คงที่ไม่เพี้ยน
- 1.4 ผู้ร้องจะร้องเพลงใดก็ตามควรได้เรียนรู้ทำนองทางรับของเพลงนั้นด้วย
- 1.5 การนั่งร้องต้องสำรวม ไม่ว่าจะร้องเดี่ยวหรือร้องกับวงดนตรีก็ตาม

2. การขับร้องประกอบดนตรี คือ การขับร้องประกอบดนตรีที่ต้องยึดดนตรีเป็นหลัก เสียงร้องต้องเข้ากันกับเสียงดนตรีเวลาร้องแล้วดนตรีรับกลมกลืนไม่เพี้ยน

2.1 การร้องส่ง หมายถึง ร้องแล้วมีดนตรีรับเป็นท่อน ๆ ส่วนมากเป็นเพลงประเภทเพลงเถา เพลงเกร็ด เพลงสามชั้น เพลงลา การร้องลักษณะนี้เรียกว่า “ร้องส่ง” เช่น เริ่มต้นร้องสามชั้นท่อน 1 พอลงเสียงก็ส่งให้ดนตรีรับบรรเลงในสามชั้น ท่อน 1 ส่งเพลงให้กันแบบนี้จนจบ

2.2 การร้องคลอดนตรี คือ ร้องไปพร้อม ๆ กับดนตรีโดยทางร้องและทางของดนตรีเป็นทางที่เหมือนกันเรียกว่าเป็นทางเดียวกัน เช่น การร้องคลอไปพร้อมกับซอสามสาย

2.3 การร้องเคล้า เป็นการร้องไปพร้อมกันกับดนตรี การร้องเคล้านี้ทางร้องกับทางบรรเลงไปกันคนละทางคนร้องก็ร้องขึ้นเสียงในทางร้องนั้นส่วนดนตรีก็บรรเลงในทางบรรเลง แต่อย่างไรก็ตามวรรคเพลงลูกตกก็มีส่วนที่ไปด้วยกัน

3. การร้องประกอบระบำ รำ ฟ้อน เมื่อกล่าวถึง ระบำ รำ ฟ้อน โดยทั่วไปเน้นด้านการแสดงทางศรีระความงามของเรือนร่างในท่าทางของการรำรำแบบต่าง ๆ

4. การขับร้องประกอบการแสดงละคร โขน การขับร้องประกอบละครและโขนนั้น ข้อควรคำนึงคือจะต้องรู้จักเกี่ยวกับละครและโขนก่อนต้องใส่อารมณ์ให้ตรงตามบทบาทของตัวแสดงนั้น ๆ

ดวงใจ อมาตยกุล (2545: 2-10) ได้กล่าวว่า กระบวนแบบเพลงร้อง ประกอบด้วย

1. ทำนอง (melody) เป็นสื่อพาให้เสียงเพลงร้องไปสู่โสตของผู้ฟัง
2. เสียงประสาน (harmony) เสียงประสานในเพลงจะสัมพันธ์กับบทร้องในด้านคุณภาพของการแสดงอารมณ์และมีบทบาทในการสร้างจินตนาการ

3. จังหวะ (rhythm) เป็นหลักสำคัญของเพลง การให้จังหวะของเพลงได้การกำหนดการใช้จังหวะเพลงให้สอดคล้องกับเนื้อเพลงจะก่อให้เกิดอารมณ์เพลงต่าง ๆ

4. ดนตรีประกอบ ลักษณะของดนตรีบรรเลงประกอบ (accompaniment) จะบอกอารมณ์เพลงเพื่อเพิ่มสีสันให้กับเพลงและจะช่วยขยายความหมายของบทร้องให้ชัดเจนขึ้น

จากบทวิจัยข้างต้นคณะผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ ในการขับร้องเพลงไทยทฤษฎีในการขับร้องเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการขับร้อง ทฤษฎีเหล่านี้สามารถเป็นแนวทางให้ผู้ขับร้องสามารถเรียนรู้กลวิธีต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง อาทิ บุคลิกภาพในการขับร้อง คือต้องนั่งพับเพียบเป็นระเบียบเรียบร้อย มีสมาธิตั้งมั่นอยู่เสมอ จังหวะและทำนอง ก็เป็นหลักสำคัญ เทคนิควิธีในการขับร้องก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญในการขับร้องที่จะทำให้เกิดความไพเราะ เหตุที่นำทฤษฎีการขับร้องเพลงไทยมาอ้างอิงเพราะว่าในการทำขวัญของนาวาโทติเรก กล้าหาญ จะใช้การขับร้องเพลงไทยเป็นหลักสำคัญในการทำขวัญ และตำราที่นาวาโทติเรกได้รับมาก็ได้รับมาจากครูสอน ครุฑลทหลวงในกรมศิลปากร เพลงที่ใช้ในการทำขวัญจึงเป็นเพลงไทยเดิมแทบทั้งสิ้น กลเม็ดเทคนิควิธีจึงมีการครั้น การทำเสียงไปรย การกระทบ เสียงโศก การทำขวัญในรูปแบบของนาวาโทติเรก กล้าหาญ จึงต้องใช้ทฤษฎีในการขับร้องเพลงไทยมาประกอบ

ดนตรีมีความเกี่ยวข้องกับสังคมของมนุษย์มาช้านาน โดยมีกิจกรรมควบคู่ไปกับวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีโดยทั่วไปหรือประเพณีท้องถิ่น รวมถึงการใช้ดนตรีประกอบในการร้องรำทำเพลงของท้องถิ่นด้วย ซึ่งสังเกตเห็นได้ว่าเมื่อมีประเพณีหรือพิธีกรรม สิ่งที่ขาดเสียไม่ได้ คือ ดนตรีประกอบในพิธี ดังเช่น ประเพณีงานไหว้ครู นิยมใช้ดนตรีประกอบ ในพิธีการไหว้ครู หากแม้ไม่มีการใช้ดนตรีก็ไม่ผิดอะไร แต่จะรู้สึกเหมือนขาดอะไรไปแม้กระทั่งประเพณีในงานศพยังนิยมมีดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ แสดงให้เห็นว่าดนตรีสามารถสอดแทรกไป ในกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมได้เกือบทุกกิจกรรม

ชาญวิทย์ ชุมศรี (2549: 6) กล่าวว่า การแสดงกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัยนิยมบรรเลงใน ประเพณีงานบุญมหาชาติ บวชนาค แห่บั้งไฟ งานแต่งงาน และงานผ้าป่าสามัคคี และในงานประจำปี ของหน่วยงานราชการ คือ งานประเพณีแห่เทียนพรรษาซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการรักษา วัฒนธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งรวมไปถึงการสืบทอดให้กับเยาวชนรุ่นหลังได้ยึดถือปฏิบัติต่อไป การ แสดงกลองยาวจะเริ่มตั้งขบวนที่บ้านเจ้าภาพ โดยมีเส้นทางเคลื่อนขบวนไปตามหมู่บ้าน สถานที่ ราชการ และแห่บริเวณรอบวัด ดังนั้นดนตรีจึงมีส่วนร่วมที่สำคัญในพิธีกรรมกิจกรรมทางศาสนาสืบทอด กันมาของชาวอำเภอเกษตรวิสัย สืบเนื่องมาจากความศรัทธา และความสามัคคีของคนในชุมชนจึง เป็นเหตุให้คณะกลองยาวยังคงอยู่ได้จนถึงในปัจจุบัน

ศนิท บาศรี (2553: 132-145) กล่าวว่า พิธีกรรมสร้างคุณค่าให้แก่เสียงดนตรี ซึ่งดนตรี ตุ่ม โม่งเป็นดนตรีชั้นสูงที่เหมาะสมสำหรับใช้บรรเลงในงานศพของผู้สูงอายุ ซึ่งดนตรีสามารถสื่อถึง ความ โศกเศร้าเสียใจของญาติผู้เสียชีวิต ประกอบกับเนื้อหาของการแสดงยังให้ความรู้สึกสะเทือน อารมณ์ เครื่องขั้วม เกิดความศักดิ์สิทธิ์ อีกมุมหนึ่งตุ่มโม่ยังมีคุณค่าทางด้านการจรรโลงจิตใจให้แก่ คนในสังคม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยถือว่าเป็นส่วนสำคัญของพิธีกรรม ซึ่งมีความเชื่อกันว่า หากญาตินำวงตุ่ม โม่ไปบรรเลงประกอบในงานศพถือได้ว่าเป็นบุญของผู้เสียชีวิต คือ เสียงของดนตรี จะส่งวิญญาณท่าน ให้ไปสู่สรวงสวรรค์ อีกทั้งตุ่มโม่ยังให้ความบันเทิงในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งมีส่วน ในการเสริมสร้าง พัฒนาการทางด้านอารมณ์ ให้ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน ไม่เครียด ส่งผลให้มี สุขภาพจิตดี และ ช่วยเสริมสร้างในการเข้าสังคม เสริมสร้างพัฒนาการทางด้านสติปัญญา ดนตรี กระตุ้นมนุษย์ทั้ง ร่างกายและจิตใจ สร้างความซาบซึ้งถึงดนตรี โดยอาศัยจังหวะของดนตรีเป็นสื่อ ฝึกนิสัยในการ สังเกตการณ์ในการฟังระดับเสียง จังหวะและบรรยากาศของการแสดง เรียนรู้วิวัฒนาการ ของการ แสดงและสภาพสังคม

อัศนีย์ เปลียนศร (ม.ป.ป.: 195) กล่าวว่า นับตั้งแต่มนุษย์ลืมตามองโลกในวันแรกแห่งชีวิต กระทั่งหลับตาลงอีกครั้ง เมื่อสิ้นสุดวันสุดท้ายของชีวิตนั้น มนุษย์ต้องมีความผูกพันหรือเกี่ยวข้องกับ สิ่งหนึ่ง ตลอดชีวิต สิ่งนั้นเรียกว่า “ความเชื่อหรือศรัทธา” ซึ่งเป็นความคิดพื้นฐานให้มนุษย์ กระทำ การ ต่าง ๆ ทั้งด้านดีและด้านร้าย ตามปรัชญา แนวคิดหรือหลักคำสอนใน 195 ศิลปกรรมสาร ลัทธิ ศาสนาที่ตนยึดถือเพื่อเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิตของตน ผลจากการที่มนุษย์ มีความเชื่อ ความ ศรัทธาในสิ่งที่มองเห็นได้ รับรู้ได้โดยญาณสัมผัสทั้งห้า และสิ่งที่ อยู่นอกเหนือการรับรู้จากญาณสัมผัส ทั้งห้า นั้น ก่อให้เกิด “พิธีกรรม” ขึ้นเพื่อเป็น กิจกรรมที่ช่วยทำให้มนุษย์จับต้องความเชื่อซึ่งเป็น นามธรรมในลัทธิหรือศาสนานั้น ๆ ให้กลายมาเป็นรูปธรรมได้ ทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ

แก่ผู้เข้าร่วมพิธี เช่น เพื่อความขลังและเป็นสิริมงคล ช่วยให้มีสุขภาพกายสบายใจ ก่อให้เกิด ความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นต้น

จากข้อมูลผู้วิจัยสรุปได้ว่า สังคมไทยนับแต่โบราณกาล เมื่อเราถือกำเนิดขึ้นเป็นสมาชิกใหม่ใน ครอบครัว จะมีพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรา โดยทันทีทันใดนั้นก็คือ พิธีรับขวัญและสู่ขวัญ เพื่อป้องกันอำนาจของภูตผีปีศาจหรือ วิญญาณร้ายที่จะมานำวิญญาณทารกคนนั้นไป เมื่อโตขึ้นมาราวอายุได้ 9 ขวบขึ้นไป ก็จะมีพิธีโกนจุก หรือเกิดเจ็บไข้ได้ป่วย มีเหตุต้องเดินทางไกล ก็จะมีพิธีทำขวัญอีก หลังจากนั้น เมื่ออายุสมควรบรรวชเรียนได้ก็จะประกอบพิธีอุปสมบท หากเป็นผู้หญิง ก็จะข้ามพิธีนี้ไปเป็นการจัดพิธีแต่งงานแทน และสุดท้ายของชีวิต เมื่อสิ้นลมหายใจ ก็จะต้องประกอบพิธีศพให้กับผู้ชายชนม์ แสดงให้เห็นว่า นับแต่เราเกิดกระทั่งตาย ล้วนแต่มีพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวข้องในวิถีชีวิตเสมอ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นนทิตา จงมีสุข (2547: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาทำขวัญภาคกลางในด้านจารีตนิยมและวรรณศิลป์ การศึกษาบททำขวัญภาคกลางในด้านจารีตนิยมและวรรณศิลป์นี้เกิดจากผู้วิจัยสำรวจพบว่า มีผู้ศึกษาและรวบรวมบททำขวัญภาคของท้องถิ่นภาคอื่น ๆ ในประเทศไทยไว้บ้างพอสมควรแต่ยังไม่มีผู้ศึกษาหรือรวบรวมบททำขวัญภาคกลางไว้เลยนอกจากนี้ยังพบว่าไม่มีผู้ศึกษาบททำขวัญภาคในเชิงวรรณกรรมอย่างละเอียด ทั้ง ๆ ที่บททำขวัญภาคเป็นวรรณกรรมที่มีพลังในการโน้มน้าวผู้ฟังให้ประพฤติปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานของสังคม ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาบททำขวัญภาคกลางในเชิงวรรณกรรม โดยศึกษาและวิเคราะห์ด้านจารีตและวรรณศิลป์

จากการศึกษาจารีตนิยมในบททำขวัญภาคกลางพบว่า บททำขวัญภาคกลางประกอบไปด้วยเนื้อหา 8 ภาค ได้แก่ ภาคประณามพจน์ ภาคกำเนิดนาค ภาคขนานนามนาค ภาคสอนนาค ภาคชมบายศรี ภาคเคารพผ้าไตร ภาคอัญเชิญขวัญ และภาคเวียนเทียน เนื้อหาแต่ละภาคเหล่านั้นล้วนมีจุดมุ่งหมายเน้นให้เกิดความกตัญญูต่อบุพการีและสร้างสรรค์คุณความดี รวมทั้งความเชื่อต่าง ๆ ที่สะท้อนอิทธิพลของพุทธศาสนาต่อสังคมไทย

บททำขวัญภาคกลางที่ศึกษาพบว่า มีลักษณะเฉพาะทางวรรณศิลป์ที่สำคัญคือ ความง่ายและความงาม ความง่ายเป็นปัจจัยให้ผู้ฟังส่วนใหญ่ที่เป็นชาวบ้านในท้องถิ่นเข้าใจเนื้อหาของบททำขวัญภาคส่วนความงามก็เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความประทับใจ ซึ่งหากหมอบททำขวัญคนใดสร้าง

ความประทับใจมากก็จะมีผู้ว่าจ้างมากขึ้นด้วย หมอขวัญต่างตระหนักถึงความสำคัญเรื่องนี้ จึงทำให้ บททำขวัญภาคกลางมีลักษณะเฉพาะทางวรรณศิลป์คือความง่ายและความงาม

จันทร์พร นวลแพ่ง (2539: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การทำขวัญภาคกลาง :การศึกษาทางดนตรีวิทยาและมานุษยวิทยาการดนตรี งานวิจัยเรื่องการทำขวัญภาคกลาง :การศึกษาทางดนตรีวิทยาและมานุษยวิทยานี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการทำขวัญภาค และดนตรี ที่ใช้นนทบุรี ปทุม ประกอบในการทำขวัญภาคโดย ศึกษาเฉพาะกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ลักษณะเฉพาะของเพลงที่ใช้ในการทำขวัญภาค เพื่อ ศึกษาการสืบทอดเพลงที่ใช้ในการทำขวัญภาค เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงของเพลงที่ใช้ใน การทำขวัญภาค เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง วัฒนธรรมการบวชนาคกับวัฒนธรรมการดนตรีใน พิธีบวชนาค ในการทำขวัญภาค หมอทำขวัญจะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมโดยมีเครื่องพิธีต่าง ๆ และ ขั้นตอน ในการทำขวัญภาคเริ่มจาก บูชาพระรัตนตรัย สักเคมคธ สักเคแปล นะโมแปล เคารพคุณ ปฏิสนธิ นามนาค สมมุติบายศรี แกะบายศรีสอนนาค เคารพผ้าไตร เชิญขวัญ และเวียนเทียน ขั้นตอน ต่าง ๆ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม การทำขวัญภาคแต่เดิมมีเฉพาะการร้องด้วย ทำนองแห่ เพียงอย่างเดียวโดยใช้คำประพันธ์ประเภทร่ายยาวซึ่งถือว่าเป็นภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์ต่อมาจึง ได้มีการนำวง ดนตรีเข้ามาประกอบ จากการวิจัยพบว่าวงดนตรีที่ใช้มีวงปี่พาทย์ วงแตรวง วงแคนวง และวงดนตรี สากล เพลงที่ใช้ในการทำ ขวัญภาคแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ เพลงที่ใช้ทำนองแห่ เพลง ที่ใช้ทำนอง เพลงไทยเดิม และเพลงที่ใช้ทำนองเพลงไทยลูกทุ่ง ส่วนบทร้องที่ใช้ในการทำขวัญภาคนั้น เดิมเป็นบท ร้องที่ใช้ภาษาร่ายเป็นสำคัญ ต่อมาได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงโดยใช้บทร้องเป็น กลอนหกและ กลอนแปด ซึ่งหมอทำขวัญสามารถคิดกลอน ขึ้นเองได้หรือที่เรียกว่า ด้นกลอนสด หมอ ทำขวัญภาค ต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะที่ดีทั้ง ภาย วาจา และใจ เหมาะสมที่จะเป็นผู้อบรมสั่งสอนให้แก่ กุลบุตรผู้ที่จะ เข้าบวชในพระพุทธศาสนา

ปราโมทย์ เทียงตรง (2560: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ดนตรีประกอบพิธีทำขวัญภาค ของครูชนะ ชำนิราชกิจ งานวิจัยเล่มนี้เป็นการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่องดนตรีประกอบพิธีทำขวัญ ภาคของครู ชนะ ชำนิราชกิจ มุ่งเน้นศึกษาความเป็นมาของการประกอบพิธีทำขวัญภาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ ตลอดจนบททำขวัญภาคและดนตรีประกอบพิธีทำขวัญภาค ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแบบมี ส่วนร่วม พบว่าพิธีทำขวัญภาคเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับประเพณีการบวชที่เป็นที่นิยม ปฏิบัติสืบต่อกันมา จุดมุ่งหมายของการทำขวัญภาคนั้นประการสำคัญคือการสอนให้นาคได้ระลึกถึง ความกตัญญู ต่อผู้มีพระคุณ ครูชนะ ชำนิราชกิจ ได้รับการถ่ายทอดการประกอบพิธีการทำขวัญภาค มาจากคุณตา รื่นและพระพร ภิรมย์ ในด้านของการขับร้องเพลงไทยได้รับการถ่ายทอดจากคุณแม่ลูก

อินทร์ ชำนิ ราชกิจ ครูชนะ ชำนิราชกิจได้ยึดหลักการประกอบพิธีทำขวัญนาคแบบโบราณ ใช้กลวิธีการขับร้อง ตามแบบแผนของการบรรเลงและขับร้องเพลงไทยตามหลักวิชาการดุริยางคศิลป์ พบบทเพลงสำคัญ ที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีการทำขวัญนาคแบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ เพลงหน้าพาทย์ จำนวน 8 เพลง ประเภทเพลงสองชั้นจำนวน 11 เพลง และเพลงประเภทอื่น ๆ จำนวน 2 เพลง โดยใช้วงปี่พาทย์ ไม่แข็งในการบรรเลงประกอบพิธี

ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ (2542: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาประเพณีทำขวัญของจังหวัดพิษณุโลก การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาประเพณีทำขวัญที่เป็นมุขปาฐะและที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อศึกษารูปแบบของประเพณีและศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในบททำขวัญ ตลอดจนการศึกษาบททำขวัญในฐานะเป็นกระจกสะท้อนภาพสังคมไทย

จากการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยพบว่า ประเพณีทำขวัญประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้นจากความเชื่อ เรื่อง “ขวัญ” ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตของทุกคน โดยเฉพาะในแต่ละวัยที่จะมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นช่วงสำคัญของชีวิต เช่น จากวัยเด็กไปสู่วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ที่จะต้องแยกจากพ่อแม่ไปสร้างครอบครัวใหม่ จึงมีพิธีทำขวัญแทรกอยู่ในประเพณีโกนจุก บวชนาค และแต่งงาน ตามลำดับ ตลอดจนมีการทำขวัญคนเจ็บป่วย และทำขวัญคนธรรมดาเพื่อเป็นการสร้างพลังใจทางอ้อมอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีการทำขวัญให้กับสิ่งที่มีความผูกพันต่อชีวิตของคนในอดีต ได้แก่ การทำขวัญข้าว การทำขวัญควาย ทำขวัญนา และการทำขวัญเสา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนให้เห็นค่านิยมของสังคมไทยโบราณยกย่องเรื่องความกตัญญูต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษ ตลอดจนมีความกตัญญูต่อสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความสุข โดยปลูกฝังเรื่องความกตัญญูทเวทิตด้วยการใช้ประเพณีเป็นสื่อถ่ายทอดจิตสำนึกไปยังลูกหลาน แต่ปัจจุบันนี้การทำขวัญต่าง ๆ ที่เหลืออยู่น้อยเต็มที

ปริญญา ธัญทะพิพงค์ (2551: บทคัดย่อ) รูปทรงแห่งพิธีกรรมทำขวัญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง วิทยานิพนธ์นี้ เกิดจากการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมสื่อประสม ในรูปแบบกึ่งนามธรรม เรื่อง รูปทรงแห่งพิธีกรรมทำขวัญ ได้แรงบันดาลใจมาจากพิธีสู่ขวัญในชนบทอีสานมีความมุ่งหมาย ของการสร้างสรรค์เพื่อสื่อแสดงถึง ความสุขกายสบายใจจากความรักความผูกพันของเครือญาติใน พิธี สู่ขวัญ และเพื่อแสดง รูปทรงแห่งพิธีกรรมทำขวัญ ให้เกิดความเป็นเอกภาพระหว่าง รูปทรง เนื้อหา และเทคนิคการสร้างสรรค์รวมถึงวัสดุฝ่ายผูกแขนที่เกี่ยวข้องกับแนวเรื่องดังกล่าว และวิธีดำเนินการสร้างสรรค์จากการรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำเอาปรัชญาความเชื่อจากพิธีสู่ขวัญ มาสร้างสรรค์เป็นผลงานจำนวน 4 ชิ้น

ผลจากการสร้างสรรค์พบว่า การใช้วัสดุฝ้ายผูกแขนกับชิ้นส่วนแผ่นฝ้านำมาผูกมัดเป็นปม ให้เกิดเป็นรูปทรงกลุ่มรวม ด้วยฝ้ายผูกแขน ด้วยวงด้านนอกเป็นน้ำหนักขาวเทา แทนขวัญและกำลังใจ อันติจากเครื่องญาติ ซึ่งเป็นรูปทรงที่โอบล้อม และในจุดศูนย์กลางเป็นรูปทรงขนาดเล็ก ประกอบไปด้วยจุดและเส้นที่นำทะนุถนอม แทนผู้เสียชีวิตซึ่งได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีนอกจากนั้น การจัดองค์ประกอบในผลงาน พบว่าด้วยความเป็นระเบียบของรูปทรง และทัศนธาตุที่ สื่อแสดงถึงความสุขกายสบายใจด้วยวัสดุฝ้ายผูกแขน ให้สัมพันธ์กับเนื้อหาที่กำหนด และก่อให้เกิดเป็นข้อค้นพบใหม่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตน

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของ นาวาโทติเรก กล้าหาญ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาด้วยการค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ ตำราวิชาการ งานวิจัย และการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัย โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของ นาวาโทติเรก กล้าหาญ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นาวาโทติเรก กล้าหาญ ชุมชนหน้าวัดปากคลองบางขวก บ้านสุดคะนิง ตลาดปากคลองบางขวก ตำบลสามชุก อำเภอบางขวก จังหวัดสุพรรณบุรี

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 3.2.1 กล้องถ่ายภาพนิ่ง
- 3.2.2 กล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหว
- 3.2.3 เครื่องบันทึกเสียง
- 3.2.4 สมุดจดบันทึก
- 3.2.5 แบบสัมภาษณ์
- 3.2.6 คอมพิวเตอร์

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ ตำราวิชาการ งานวิจัย และการสัมภาษณ์

3.3.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร วารสาร บทความ และงานวิจัย

- 1) หนังสือเรื่อง แนวปฏิบัติทางสังคมพิธีกรรมและงานเทศกาล ของ กิตติพร ใจบุญ
- 2) หนังสือเรื่อง นานาสาระวัฒนธรรมไทย เล่มที่ 1 ของ ฉวีงาม มาเจริญ
- 3) หนังสือเรื่อง นานาสาระวัฒนธรรมไทย เล่มที่ 2 ของ ฉวีงาม มาเจริญ
- 4) หนังสือเรื่อง ไทยศึกษา หน่วยที่ 8-15 ของ ดร.พอพันธ์ อูยานนท์

- 5) หนังสือเรื่อง วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประชิต สกฤษพัฒน์
- 6) หนังสือเรื่อง พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น ของ ฐาปนี
- 7) หนังสือเรื่อง สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย ของ ดนัย ไชโยธา
- 8) งานวิจัยเรื่อง การศึกษาทำขวัญภาคกลางในด้านจารีตนิยมและวรรณศิลป์ ของ นางสาวนันทิดา จงมีสุข
- 9) งานวิจัยเรื่อง ดนตรีประกอบพิธีทำขวัญภาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ ของ นายปราโมทย์ เทียงตรง
- 10) งานวิจัยเรื่อง การศึกษาประเพณีทำขวัญของจังหวัดพิษณุโลก ของ รองศาสตราจารย์ทิพย์สุดา นัยทรัพย์
- 11) งานวิจัยเรื่อง บทบาทการทำขวัญภาคในการเผยแพร่ธรรมะแก่ประชาชน ของนายชินกร ไกรลาศ (ชิน ฝ่ายเทศ) ของ พระสมุห์พรเทพ ภาวธมโม (โตแย้ม)
- 12) งานวิจัยเรื่อง ดนตรีพิธีกรรม:กรณีศึกษาการทำขวัญภาคของนายสุชาติ เหมี่ยมโพธิ์ จังหวัดนครราชสีมา ของ นางสาวกรสรวง ดীনวลพะเนา
- 13) งานวิจัยเรื่อง พิธีทำขวัญภาค : การสืบทอดความรู้ทางคติชนวิทยาผ่านพิธีกรรม แห่งวิถีชุมชนชาวอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของ อนุรักษ์ บุญพยนต์

3.3.2 รวบรวมข้อมูลจากแหล่งสืบค้นอิเล็กทรอนิกส์

- 1) <https://acd.mcu.ac.th/>
- 2) https://oer.learn.in.th/search_detail/result/245564
- 3) <http://article.culture.go.th/index.php/layouts-modules-positions/>

3.3.3 รวบรวมข้อมูลจากการลงภาคสนาม

สัมภาษณ์ นาวาโทติเรก กล้าหาญ ผู้เป็นหมอบำบัดพิษในการวิจัยรูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาค นอกจากนี้ได้สัมภาษณ์เรื่องดนตรีประกอบการทำขวัญนาค คณะผู้วิจัยมีขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลในการลงภาคสนาม ดังนี้

- 1) ประชุมคณะผู้วิจัยเพื่อวางแผนในการลงพื้นที่ภาคสนาม
- 2) ติดต่อประสานงานกับ นาวาโทติเรก กล้าหาญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ข้อมูลและรับการถ่ายทอดบทพิธีกรรมการทำขวัญนาค
- 3) ศึกษาพื้นที่ เส้นทางในการลงภาคสนาม
- 4) เตรียมอุปกรณ์ในการจดบันทึก ถ่ายภาพ และอัดเสียง เพื่อรวบรวมข้อมูล
- 5) ลงภาคสนามทำการสัมภาษณ์และรับการถ่ายทอดบทพิธีกรรมการทำขวัญนาคจาก นาวาโทติเรก กล้าหาญ
- 6) ถอดบทสัมภาษณ์และบทพิธีกรรมการทำขวัญนาค

3.3.4 รวบรวมข้อมูลจากแหล่งค้นคว้าวิชาการ

- 1) สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

- 3.4.1 เพื่อศึกษาประวัติของนาวาโทติเรก กล้าหาญ
- 3.4.2 เพื่อศึกษาลักษณะและขั้นตอนพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ
- 3.4.3 เพื่อศึกษาบทร้องและดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค

แผนการดำเนินงานการจัดทำศิลปะนิพนธ์

เรื่อง รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทดิเรก กล้าหาญ

การวางแผนงาน ระยะเวลา	พ.ย. 2565	ธ.ค. 2565	ม.ค. 2566	ก.พ. 2566	มี.ค. 2566	เม.ย. 2566	พ.ค. 2566	มิ.ย. 2566	ก.ค. 2566	ส.ค. 2566	ก.ย. 2566	ต.ค. 2566
1. ศึกษาและรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	←→											
2. เขียนโครงร่างศิลปะนิพนธ์					←→							
3. เสนอโครงร่างศิลปะนิพนธ์				←→								
4. แก้ไขโครงร่างศิลปะนิพนธ์				←→								
5. เก็บข้อมูลภาคสนาม			←→									
6. ตรวจสอบบทร้องและเพลงประกอบพระโดยคณะกรรมการศิลปะนิพนธ์						←→						
7. ปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการศิลปะนิพนธ์						←→						
8. ถ่ายทอดความรู้ให้กับนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 1-3 สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี							←→					
9. ฝึกซ้อมการแสดง								←→				
10. สอบป้องกันศิลปะนิพนธ์										←→		
11. จัดแสดงผลงาน											←→	
12. จัดทำรูปเล่มศิลปะนิพนธ์											←→	

ตารางที่ 3.1 แผนการดำเนินงานการจัดทำนิพนธ์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

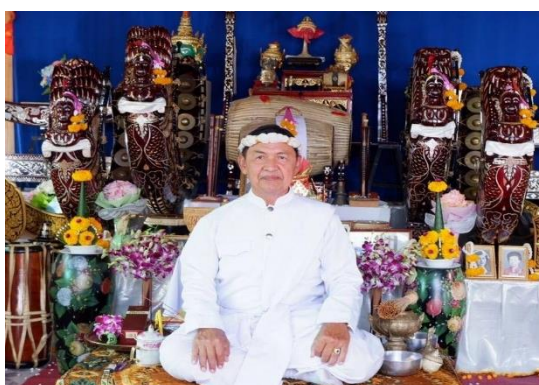
การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทดิเรก กล้าหาญ” ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ และบทสัมภาษณ์จากการลงพื้นที่ มาทำการวิเคราะห์เชิงบรรยายโดยกำหนดประเด็นในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

- 4.1 ประวัติและผลงานของนาวาโทดิเรก กล้าหาญ
- 4.2 ลักษณะและขั้นตอนพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทดิเรก กล้าหาญ
- 4.3 บทร้องและดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค

4.1 ประวัติและผลงานของนาวาโทดิเรก กล้าหาญ

4.1.1 ประวัติส่วนตัว

นาวาโทดิเรก กล้าหาญ เกิดเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2495 ณ บ้านบางนายไกร อำเภอ บางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นบุตรของนายเฉลิม กล้าหาญ และ นางเล็ก กล้าหาญ ยังมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันทั้งหมด 8 คน ซึ่งนาวาโทดิเรก กล้าหาญ เป็นบุตรคนที่ 2 มีคู่สมรสคือนางสำราญ กล้าหาญ ปัจจุบันอายุ 71 ปี อาศัยอยู่ ณ บ้านสุคตะนึ่ง ตลาดปากคลองบางขวาง 151/8 หมู่ 6 ตำบลยานยาว อำเภอสสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพที่ 4.1 ภาพนาวาโทดิเรก กล้าหาญ

ที่มา: (ดิเรก กล้าหาญ, 2565: ออนไลน์)

4.1.2 ประวัติการศึกษา

1) การศึกษาสามัญ

เข้าเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ณ โรงเรียนวัดบางไกรในศิลปวิทยุวิทยา หรือบ้านไกร ใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เมื่อจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา จึงเข้าศึกษาต่อและบรรจุเป็นข้าราชการทหาร ณ โรงเรียนเกล็ดแก้วสัตหีบ (ชุมพลทหารเรือ)

2) การศึกษาทางด้านดนตรี

เมื่อจบการศึกษาระดับประถมครุฑิเรก กล้าหาญ ได้ศึกษาการเล่นดนตรีไทยโดยเครื่องดนตรีชิ้นแรกที่เรียนคือฆ้องวงใหญ่ทางฝั่งธน จากสำนักดนตรีบ้านบางม่วง ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรีกับครู หยดศรีอยู่ เมื่อสิ้น ครูหยด ศรีอยู่ จึงได้ศึกษาต่อกับร้อยตำรวจตรีกาหลง ฟิ่งทองคำ ซึ่งท่านเป็นบุตรบุญธรรมของครูหยดเช่นเดียวกัน โดยในขณะนั้น ครูกาหลง ฟิ่งทองคำ ก็ได้ถ่ายทอดเพลงหน้าพาทย์ให้กับครุฑิเรก กล้าหาญ ในเรื่องพิธีไหว้ครูรับมอบการถ่ายทอดการอ่าน โองการ และเพลงไทยอื่น ๆ เรื่อยมา ตลอดการรับราชการได้เริ่มเรียนการทำขวัญนาคจากพันจ่าเอก สมอง อ่ำแสง และได้เริ่มทำขวัญครั้งแรกในอายุ 35 ปี

4.1.3 ประวัติการทำงาน

- เข้าบรรจู้ข้าราชการ ณ กรมดุริยางค์ทหารเรือ ในปี 2514
- เรียนต่อสายอาชีพ ในโรงเรียนดุริยางค์ทหารเรือ ในอาชีพ จ่าเอก
- สอบเลื่อนฐานะนายทหารในอัตราพันจ่า และเรียนต่อในชั้นสัญญาบัตร
- สอบเลื่อนฐานะนายทหารชั้นนาวา
- สอบเป็นหัวหน้าหมู่ดนตรีไทยในกรมดุริยางค์ทหารเรือ
- เกษียณอายุราชการในฐานะนายทหารชั้นนาวาโท

ในปัจจุบันครุฑิเรก กล้าหาญ ได้รับบำนาญและเป็นนักดนตรีอาชีพสายฝั่งธนโดยสร้างสำนักดนตรีไทยคณะ อรุณบรรเลง (หมออรุณ สุดคณิง) ตลาดคลองบางขวาง จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งนี้ ยังเป็นครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรี หมอทำขวัญนาค โหรา ครูดนตรีไทยพิเศษโรงเรียนบรรหารแจ่มใส วิทยา และเป็นวิทยากรตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

ผลงานของนาวาโทธิเรก กล้าหาญ ที่เป็นที่รู้จักมีดังนี้

- เป็นวิทยากรให้ความรู้ทางด้านดนตรีไทยสังคีตวาทิต ช่างร้อย ช่างเรียง สื่อสำเนียง ส่อภาษา โดยสำนักกิจการเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม บริษัท ซีพี ออลล์ จำกัด (มหาชน)
- เป็นวิทยากรในการสอนดนตรีให้กับนักเรียนที่สนใจทางด้านดนตรี ณ ศูนย์การเรียนรู้ ร้องรำ เต็ม เล่นดนตรี
- เป็นวิทยากรให้ความรู้ทางด้านดนตรีไทยในมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์
- เป็นวิทยากรให้ความรู้ทางด้านดนตรีไทยในมหาวิทยาลัยสยาม
- รับรางวัลมณีกาญจน์ เนื่องจากมีผลงานดีเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรมในเขตลุ่มน้ำภาคกลางตอนล่าง
- ได้รับคัดเลือกเป็นหนึ่งในวิเศษภูมิศิลป์นครอ่าวุโสแห่งรัตนโกสินทร์ เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปี 2566
- ผู้ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญนักศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ผู้ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญนักศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต
- ผู้ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาพที่ 4.2 การแสดงดนตรีไทยโดยครูอ่าวุโสแห่งรัตนโกสินทร์

วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2566

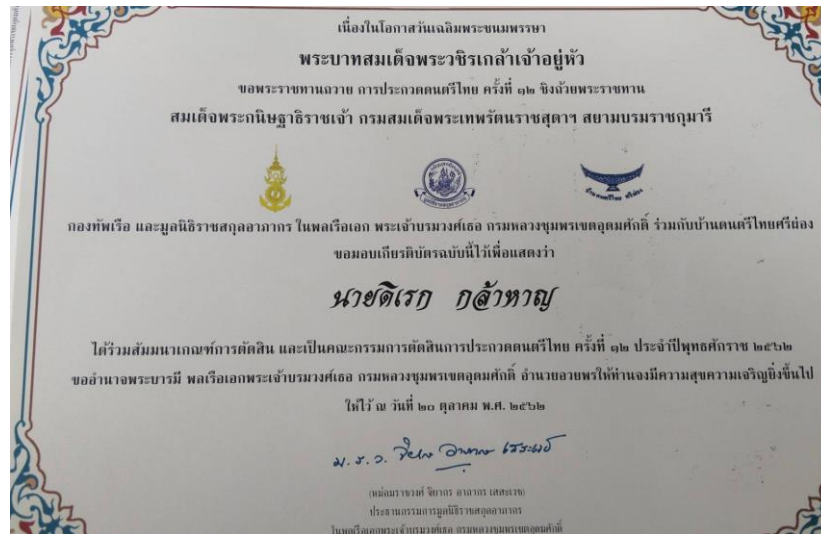
ที่มา: (<https://www.google.com>)

ภาพที่ 4.3 งานมอบรางวัลมณีกาญจน์ ครั้งที่ 3 ให้แก่ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม
 ในเขตกลุ่มภาคกลางตอนล่าง
 ใน 3 จังหวัด วันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2564
 ที่มา: (<https://www.google.com>)

ภาพที่ 4.4 นาวาโทติเรก กล้าหาญ ได้รับเกียรติบัตรในงานการระลึกถึงผู้มีคุณูปการ
 ในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2559
 ที่มา: (ปราบดา ป้อมยุคล)

ภาพที่ 4.5 นาวาโทดิเรก กล้าหาญ ได้รับเชิญเป็นคณะกรรมการประกวดดนตรีไทย
ซึ่งถวายพระราชทาน
ในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2562
ที่มา: (ปราบดา ป้อมยุคล)

ภาพที่ 4.6 นาวาโทดิเรก กล้าหาญ ได้รับเชิญเป็นคณะกรรมการประกวดดนตรีไทย
ในการแข่งขันทางศิลปหัตถกรรม
ในวันที่ 10-11 พฤศจิกายน พ.ศ.2561
ที่มา: (ปราบดา ป้อมยุคล)

4.2 ลักษณะและขั้นตอนพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทธิเรก กล้าหาญ

พิธีกรรมการทำขวัญนาคในรูปแบบของของนาวาโทธิเรก กล้าหาญ จะใช้การถ่ายทอดเนื้อหา รูปแบบคือ

- 1) ใช้การถ่ายทอดโดยการแหล่และการขับร้อง
- 2) ใช้การถ่ายทอดโดยการบรรยาย

การทำขวัญนาคโดยลักษณะขั้นตอนและรายละเอียดในพิธีกรรมการทำขวัญนาคของ นาวาโทธิเรก กล้าหาญ มีระเบียบและพิธีกรรม ดังนี้

4.2.1 ขั้นตอนการเตรียมงาน

ในขั้นตอนแรกก่อนจะเริ่มพิธีทำขวัญนาคทางคณะเจ้าภาพมีความประสงค์ที่จะทำพิธีกรรม ตอนเช้าทางคณะปีพาทย์ต้องบรรเลงเพลงโหมโรงเช้า หากทำพิธีกรรมหลังจากเที่ยงไปต้องบรรเลง เพลงโหมโรงเย็น ในระหว่างการบรรเลงโหมโรง ทางหม่อทำขวัญต้องตรวจทานเตรียมของในพิธีที่ทาง คณะเจ้าภาพจัดไว้ให้เรียบร้อย ของที่ใช้สำหรับในพิธีมีดังนี้

- แว่นเทียน 3 แว่น (แต่ละแว่นเทียนให้ติดเทียนขี้ผึ้งไว้ 3 เล่ม)
- ชั้นน้ำมันตอร์ณีสาน
- สายสิญจน์
- ใบพลู 9 ใบ
- แป้งเจิม
- หมอนอิง

พานขอขมาเครื่องประกอบบายศรีมีดังนี้

- บายศรีปากชาม 2 คู่
- ไข่ต้มยอดบายศรี
- ทองขวัญ
- กล้วย 1 หวี
- มะพร้าวน้ำหอม 1 ลูก
- เครื่องทอง (ทองหยิบ, ทองหยอด, ฝอยทอง)
- ชั้นข้าวสาร สำหรับเสียบแวนบายศรี
- ชั้นไหว้ครู (ดอกไม้, ธูป, เทียน, เหล้า, บุหรี่, เงิน 24 บาท)

4.2.2 ขั้นตอนการทำน้ำมนต์ธรณีสถาน

การทำน้ำมนต์ธรณีสถาน ผู้ประกอบพิธีจะท่องนะโม 3 จบ เพื่อระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าและกล่าวคาถา ดังนี้

คาถามงกุฎพระพุทธเจ้า

อิติปิโสวิเสเสอิ วิเสเสพุทธานเมอิ อิเมนาพุทธรตังโสอิ อิโสรตังพุทธรปิติอิ

คาถาทำน้ำมนต์ธรณีสถาน

โองการพินทุนาถัง อุปปันนัง พรหมาสหบดีนามัง อาทิกัปปเป สุอาคัตโต นะโมพุทธานะ ติวันทัง
 ทุติยัมปิ โองการพินทุนาถัง อุปปันนัง พรหมาสหบดีนามัง อาทิกัปปเป สุอาคัตโต นะโมพุทธานะ ติวันทัง
 ตะติยัมปิ โองการพินทุนาถัง อุปปันนัง พรหมาสหบดีนามัง อาทิกัปปเป สุอาคัตโต นะโมพุทธานะ ติวันทัง
 สีโรเม พุทธเทวัญจะ นระรากัญเจะ เพชรฉลุกันเจะ
 สิทธิพุธา สิทธิธรรมมา สิทธิสังฆา ประสิทธิเม

4.2.3 ขั้นตอนการเจิมใบพลู ตองขวัญ เทียนชัย และผูกไม้ขนabayศรี

เมื่อทำน้ำมนต์เสร็จแล้วนำใบพลูมาเจิม ในการเจิมพลูในทุก ๆ ใบให้บริกรรมคาถาว่า “นะโมพุทธาเย” ประกอบการเจิมให้ครบ 9 ใบ และใช้คาถานี้เจิมแว่นเทียนในการเวียนด้วยเช่นกัน

การทำตองขวัญ ให้เตรียมใบตองตัดมา 3 กิ่ง แล้วเจิมใบที่ 1 ให้ภาวนาว่า “พุทธสังมิ” เจิมใบที่ 2 ให้ภาวนาว่า “ธัมมสังมิ” เจิมใบที่ 3 ให้ภาวนาว่า “สังฆสังมิ” เมื่อเจิมเสร็จเรียบร้อยให้นำผ้าขาวหรือผ้าแพรผ้าลูกไม้มาห่อม้วนเข้ากับใบตอง มัดผูกเชือกให้เรียบร้อย

ไม้ขนabayศรีทั้ง 3 ก้าน จะเป็นตัวแทนของ โลก โกรธ หลง ที่คอยขนาบตันบายศรีที่เป็นตัวแทนของชั้นทั้ง 5 ของนาคอันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยหมอผู้ประกอบพิธีจะเป็นคนผูกไว้กับตันบายศรี ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับทางผู้ที่ทำบายศรีว่าได้ทำตองขวัญทำไม้ขนabayศรีพร้อมกับตันบายศรีแล้วหรือยัง ถ้าหากว่ายังหมอผู้ประกอบพิธีต้องเตรียมให้เรียบร้อย

เทียนชัย ให้เจิมและเสียบไว้บนยอดของบายศรีเพื่อที่จะให้บิดา มารดาของเป็นผู้จุดในตอนเชิญขวัญ ระหว่างการเจิมให้ภาวนาคาถาว่า “อุณาโลมา วิชayeเต มะอะอุ นะโมพุทธาเย” นำเทียนไปเสียบไว้ยอดบายศรีพร้อมกับไขตัม นำตองขวัญมาพินไว้ข้างบายศรีสวดบทเจริญชัยมงคลคาถาและสัพพะมงคลคาถาเป็นอันเสร็จขั้นตอนก่อนจะเข้าพิธี

บทสวดเจริญชัยมงคลคาถา

ชะยันโต โพธิยา มูเล สักยานัง

นันทิวัทธมโน เอวัง ตะวัง วิชะโย โหหิ ชะยัสสุ ชะยะมังคะเล

อะปะราชิตะปัลลังเก สีเส ปะฐะวิโปกชะเร อะภิเสเก สัพพะ

พุทธานัง อัคคัปปัตโต ปะโมหะติฯ สุนักขัตตัง สุมังคะลัง

สุปะภาตัง สุหุฏฐิตัง สุชะโณ สุมุหุตโต จะ สุยิฏฐัง พรัทมะ

จารีสุ ปะทักขินัง กายะกัมมัง วาจา กัมมัง ปะทักขินัง ปะทักขินัง

มโนกัมมัง ปะณินิ เต ปะทักขินา ปะทักขินานิ กัตวานะ ละภันตัตถะ ปะทักขิเณฯ

บทสวดสัพพะมงคลคาถา

ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง, รักขันตุ สัพพะเทวะตา, สัพพะพุทธานุภาเวนะ, สะทา โสตถี ภะวันตุ เต ฯ
 ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง, รักขันตุ สัพพะเทวะตา, สัพพะธัมมานุภาเวนะ, สะทา โสตถี ภะวันตุ เต ฯ
 ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง, รักขันตุ สัพพะเทวะตา, สัพพะสังฆานุภาเวนะ, สะทา โสตถี ภะวันตุ เต ฯ

เมื่อเตรียมของในพิธีเรียบร้อยแล้ว จึงแต่งตัวเป็นหมอทำขวัญ เพื่อที่จะเริ่มพิธีทำขวัญนาค และเริ่มทำการถวายเครื่องกำนลครูเพื่อระลึกถึงครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์วิชาหมอทำขวัญ

4.2.4 ขั้นตอนการชุมนุมเทวดาเริ่มพิธีการ

เมื่อเตรียมพิธีเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หมอทำขวัญจะเริ่มพิธีในส่วนแรกคือให้ปีพาทย์ลงวา เมื่อบรรเลงเสร็จสิ้นหมอผู้ประกอบพิธีท่องนะโม 3 จบ แล้วจึงท่องคาถาชุมนุมเทวดา สักเคแปล สุนันตุ โทนโตเทวภูตาและร้องเพลงเทวาประสิทธิ์หรือร้องเพลงเวสสุกรรม

- ปีพาทย์บรรเลงเพลงวา -

สักเค (ชุมนุมเทวดา)

พระรัตนังวะ นะ เมตตัง สะเมตตา ภา ทันตา อะวิกขิตตะ จิตตา ปะริตตัง ภาณันตุ
 สาธุ สักเคกาเม จะรูเป คิริสิ คะระตะเต จันตะลิกเข วิมานา ทีเปรัสเถ จะคาเม ตรุวะนะคะหะเน
 เคหะวัตถุมหิเขตเต ภูมาจายันตุเทวา ชะละวิสะเมยักกะ คันทัพพะนาคา ติตทันตา สันติเกยง มุนิวะ
 ระวะจะนัง สาทะโว เมสุนันตุ

ธัมมัสสะวะนะกาโล	อะยัมภะทันตะ
ธัมมัสสะวะนะกาโล	อะยัมภะทันตะ
ธัมมัสสะวะนะกาโล	อะยัมภะทันตะ

สักเค แพล(เดินธรรมวัตร)

นโมนมัสการ ปรีสตั้งชูลี ประณพ่น้อมขึ้นเหนือเศียรศิริโรจน์ดวงจิตของข้าพเจ้าปรีเปรม
ปราโมทย์ มะโนสระระจ้านงค์แห่งองค์พระบรมกษัตริย์วงศ์อันเรืองเดช อีกทั้งตัวไทเทเวศร์ทั่วทิศา

สาธุ(สักเค) เทพยดาเจ้า อันอยู่ในช่อชั้นกามาสุวรรณค์

(กาเม) อันอยู่ในตามภพอนันต์จังหวัด

(จะรูป) อันสิ่งสถิตอยู่ในรูปภพ

(ศิริสิศะระตะเต) อยู่ในห้องมหรณพ ทุกขอบเขตและขุนเขา

(จันทะลิเช) เทพเจ้าอันเนื่องแน่นอยู่ในอากาศ

(วิมานเน) อันอยู่ในวิมานมาตรรัตนะมณเฑียรทอง

(ทีเป) อันเทพยดาเจ้าอยู่ในเกาะเกียบน้อยและใหญ่

(รัสถ) อันเทพยดาเจ้าอยู่ในเรือหลวง

(จะคาเม) เทพยดาเจ้าอยู่ในบ้านน้อยและเรือใหญ่

(ตรุระนะคะหะเน) เทพยดาเจ้าอันอยู่ในหมู่ไม้พฤษภษาสัน

(เคหะวัตถุมหิเขตเต) เทพเจ้าที่อยู่ยังบ้านเรือนไร่และโรงนา

(กุมมา) เทพยดาเจ้าอยู่ในพื้นภูมิภาค

(จะยันตุเทวา) ข้าขอเชิญเทพยดาเจ้าทั้งหลายเอ๋ย จงลงมาประชุมสโมสร-ประชุมช่วย

(ชะละละวิสะเม) เทพยดาเจ้าที่อยู่ในน้ำและบนบกมิได้เสมอกัน

(ยักชะคันทัฬพะนาคา) ไซ้แต่เท่านั้นอีกทั้งคนธรรม์นาคราชาผู้เป็นใหญ่

(ติถันตาสันติเกยง) เทพยดาเจ้าอันอยู่ในเกาะแก่งแห่งตำบล

(มุณีวะระวะจะนัง)อีกทั้งพระฤษิมุนีนารท ทุกแห่งหนที่ท่านศักดิ์สิทธิ์ฤทธิธด้วยตะบะเดชา

(สาธะโว) คู่ก่อนเทพเจ้าทั้งหลายเอ๋ย

(เม) จงเกษมสันตามอันดับ

(สุนันตุ) จงเจียบโสดสดับบรรณอันล้ำเลิศ

(ธัมมัสสะวะกาโล) ซึ่งเป็นธรรมของพระพุทธเจ้าอันประเสริฐในโลกี้

(อะยมกะทันดา) ข้าขออันเชิญเทพยดาเจ้าทั้งหลายเอ๋ย จงเสด็จลงมาสโมสรสันนิมาตตั้งถ้อยคำที่
ประกาศ ขอเชิญพระเสื่อเมือง ทรงเมืองอันเรืองถาณอันเรืองศรี เจ้ากรุงพาลี กรุงสัตยชัย นะเรศ
นารายณ์ซ้าย-ขวา อินพรหมยมนาทุกสถาน ช่วยบอกข่าววงษ์สาณะนาญาติ ที่ล้มหายตายจากไปนั้น
จะได้เป็นพยานในครั้งนี้ให้ลั่นฆ้องขึ้น 3 ที ใครเสียงตีให้ให้ร้องด้วยช่วยอำนวยชัย

สุนันตุนโตนโตเทวฤตา

ข้าแต่เทพยดาเจ้าทั้งหลายเอ๋ย ทั้งสี่จุฑโลกบาลอิศวรเวศซึ่งสิงสถิตย์อยู่ยังเขตภูเขาลำเนิน
 ทุกกร่ายโกรกพนาเกริ่นจอมไกรลาสจงมาสมโสมรสสนันนิบาต ประชุมช่วยอำนวยพรแก่พ่อนาค อีกทั้ง
 มิตรทั้งหลายที่ล้มหายตายจากไปช้านาน ยังมีทราบข่าวสารการประกาศ เอ็นดูช่วยบอกญาติให้รู้ทั่ว
 ว่าพ่อนาคนี้จะบวชตัว ในบวรพระพุทธศาสนา ขอเชิญท่านมารับส่วนอนุโมทนาในครั้งนี้ และพ่อนาค
 นี้ก็จะได้แผ่เมตริ เมตตาจิต จะได้กรวดน้ำพร้าอุทิศ อนุญาติศิริคตตะอำมาตย์นายอริยบาล อีกทั้ง
 ธรณีสารพื้นแผ่นดิน เทพยดาเจ้าทั้งสี่จลงมาสมโสมรสเอ็นดูด้วย ช่วยอำนวยพรพุลสวัสดิ์ ขอให้พ่
 นาคอย่าได้ขัดข้องขัดไปด้วยอุปัทวันตราย ชื่อว่าภัยทั้งหลายอย่าพึงมี ให้วาจาของข้าพเจ้านี้ศักดิ์สิทธิ์
 สิ้น ดุจดั่งท้าววิรูปาณินทรสหัสเทวราช เมื่อท้าวเธอประสิทธิ์ประสาทสิ่งอันใดขอให้สำเร็จได้ตั้งใจคิด
 ตามเมื่อถึงทีลีลาศลาโลกจะดับขันธ เข้าสู่ปัทมกษิโณคนฤกษ์พาล ตัดกระแสดสงสารให้สิ้นสุด ด้วย
 อานิสงฆ์ที่ท่านได้บวชบุตรบำรุงชูขอให้คณะเจ้าภาพและพ่อนาคนี้จงเฟื่องฟูไปจนดับขันธ ข้าพเจ้าจะ
 ไม่พรั้งรำพันให้นั้นซ้ำจำจะ ย่นย่อแต่พอควรแต่กาล ท่านผู้ฟังที่นังนาน ๆ จะบ่นว่าเมื่อยหลัง จะย่น
 ย่อแต่พอฟังเอาเฉพาะเรื่องราวโดยเฉพาะข้อที่ควรกล่าว จึงจะว่าการชุมนุมเทวดานี้ถือว่าการใหญ่
 ต้องประกาศไปให้ทั่วสิ้นทั้ง อินทร์พรหม

ร้องเพลงเทวาประสิทธิ์ หรือ เวสสุกรรม

- เเดินธรรมวัตร - ใครนั่งอยู่ให้ลั่นฆ้องขึ้น 3 ที ใครเสียงตีให้ร้องด้วยช่วยอำนวยชัย คณะดนตรีไทย
 ช่วยบรรเลงเพลงสาธุการ ต้อนรับเทพยดาเจ้าในบัดนี้เทอญ

- ปี่พาทย์บรรเลงเพลง สาธุการ -

4.2.5 ขั้นตอนการสอนนาคให้รู้จักกับการสรรเสริญคุณพระพุทเจ้า

เมื่อจบการบรรเลงเพลงสาธุการผู้ประกอบพิธีจะบรรยายให้นำคู้จักกับการสรรเสริญคุณพระพุทเจ้า โดยให้นำคท่องนะโม 3 จบ ผู้ประกอบพิธีจึงเริ่มท่องบทนะโมแปลดังนี้

นะโมแปล(เดินธรรมวัตร)

(นะโม) ข้าขอขสุลีไหว้ พระศรีรัตนตรัยโมลีโลกอุบัติ อยู่ในโอม ทั้ง 3 ภพ ไม่เทียบเปรียบปรารถ ครบถึงที่สอง (ตัสสะภะคะวะโต) แห่งพระองค์ทรงเครื่องสิขาเพชหวังพระเจ้าจะขอ ยอกรขึ้นเหนือเศศ ต่างประทุมเมศและประทุมทองเนตรของข้าพเจ้าทั้งสองต่างประทีปแก้ว

(อะระหะโต) แห่งพระองค์ทรงหักเสียแล้วจากกิเลส

(สัมมาสัมพุทฐัสสะ) ท่านตรัสรู้อาริยะธรรมด้วยพระองค์เองทรงปัญญาและเล็งสัพพัญญู เป็นหลักบรมครูเป็นหลักโลกหวังจะพาสัตว์ให้ข้ามโอฆะสงสาร มีมารมาประหารหัก มีสาระประจักษ์ประกอบไปด้วยกรรมแสดง มิให้สัตว์นั้นเวียนและวนอยู่ในภพทั้งสาม จึงได้ทรงพระนามว่าอะระหัง สัมมา สัมพุทโธ ท่านดับโทโสโมโหหายโลภะ ละลายซึ่งทางบาปทรงอิสรภาพเรื่องเดช ทรงศีลสังเวชเป็นชินโรส ย่อมจะปลดเปลื้องกิเลสแล้วเห็นเหตุแล้วสลิกหนี ท่านสำรวจอินทรีมัธยัส อูระนิกรทรงศีลสังวรอันงามดีทรงพระบารมีปัญญามั่นดังพระขรรเพชรเด็ดบ่วงมาร มาแผ้วพาลตัดด้วยจอมแก้ว ข้อนขึ้นแล้วด้วยปัญญาเห็นอาการสามสิบสองส่วน เป็นเหล่าล้วนเครื่องอุปเสธาธาร อันที่ว่าจะเป็นแก่นสารหาบมิได้ ย่อมจะเป็นเวรภัยมาปีทา มีแต่ความชรามรณาไม่ประจักษ์แจ้ง ให้หนายแห่งทางฆราวาสขาดเด็ด โยพุธโธ อันว่าพระศรีสรรเพชรพุทพงค์ ทรงพระนามสี่ประการ เบื้องต้นเป็นประประธานคือ (อะระหัง สัมมา สัมพุทโธ) ท่านประทับยังบัลลังก์อันวิจิตรก็บังเกิดไปด้วยบุญฤทธิ์พระบารมี

(วะระพุทฺธิมฺเ) ใต้คมไม้มหาโพธิ์ พฤษมงคล

(มารังสะเสนานัง) ยังพญามารให้พ่ายแพ้หน้ายหนี ท่านสำรวจอินทรีย์ ของพระองค์เอง

(ทังปาณามิพุทฺธัง) ดังข้าพเจ้าจะขอน้อมเศียรเกล้าบูชา ไหว้พร้อมไปด้วยกาย วาจาโมโนสุจริต

(โยธัมโม) อันว่าโลกุตะระเจ้า ทั้งเก้าประการ อีกทั้งปรีดีเป็นปรีโยสาร เป็นอย่างยิ่ง

(นัยยานิโกกัสสะ) ธรรมนี้แหละจะนำชายหญิงให้มีความสุขจะได้ดับทุกข์อันสิ้นโสภ จะได้เข้าสู่พระศิวาโมฆนิพานเมืองโยสังโฆ ข้าพเจ้าจะขอน้อมกายถวายมันแห่งพระสงฆ์ที่ท่านทรงพรหมจรรย์ และจารีตธรรมด้วยพ่อนาคเห็นสว่างทางธรรมวีระคุณจึงได้ยึดหน่วงเอา พระพุทคุณเป็นบันไดเดินพ่อนาคเอ่ย จงตั้งใจมิให้เหินห่างหายศรัทธา กล้าหวังใครจะได้บรรพชาเสียในครั้งนี ให้สิ้นช้อง 3 ทีเสียงใครดีให้ร้องด้วย อำนวยชัย

4.2.6 ขั้นตอนปฏิสนธิ

เมื่อได้สอนให้หน้าคได้รู้จักกับการสรรเสริญคุณของพระพุทธรเจ้าแล้ว ก็จะเข้าสู่การจะกล่าวกำเนิดแรกเริ่มการปฏิสนธิโดยใช้การบรรยายว่าความเป็นมาก่อนที่หน้าคจะเกิดมาเป็นคนนั้นมีเหตุความเป็นมาอย่างไรแล้วจึงเริ่มร้องกลอนหลักกล่าวกำเนิด

ทั้งนี้ในบทหลักจะกล่าวถึงการฝันของแม่จะมีการทำนายฝันฝ่ายผู้ประกอบพิธีก็จะทำตนเป็นโหราทำนายว่าฝันในครั้งนี้จะดีหรือร้าย จะมีการละเล่นเรียกค่าครูค่ากำนล หากเห็นว่าพอสมควรแล้วจึงร้องทำนายฝันคือการร้องเพลง พรหมณดีคืนน้ำเต้าสองชั้น

4.2.7 ขั้นตอนแพ้ท้องและการคลอด

เมื่อเสร็จสิ้นการทำนายฝันก็จะเข้าสู่ช่วงการแพ้ท้อง ซึ่งจะบรรยายถึงความยากลำบากของผู้หญิงที่อุ้มท้องมาตลอดเก้าเดือนและความลำบากของผู้เป็นพ่อที่ต้องคอยดูแลอาการแพ้ท้อง

หลังจากการแพ้ท้องจะเป็นการร้องเสภาหรือร้องเพลงอาถรรพ์ ซึ่งจะพรรณนาถึงการเจ็บท้องของแม่ ต่อมาจะร้องเสภาหรือเพลงลาวครวญ จะพรรณนาถึงการเจ็บท้องจนจะคลอด จากนั้นปี่พาทย์ทำเพลงโอด และเดินทำนองธรรมวัตร

- ปี่พาทย์ทำเพลงโอด -

(เดินทำนองธรรมวัตร)

นี่แหละเจ้าทุกข์ของมารดาที่นับว่าจะทรمانเป็นทุกข์ถึงบุตรที่ในครรภ์พระมารดานั้นต้องทุกข์ระทมเป็นทุกข์ถึงบุตรสุดอาลัยถ้าคลอดง่าย ๆ ก็เป็นบุญสม แม่กลัวอัปมงคลเสียในกลางลุ่มแม่กลัวจะจมเสียในกลางทะเลที่คลอดลูกตายเสียในท้องก็มากมุลมองออกถมเถ แม่กลัวอัปมงคลเสียในกลางทะเลสุดคะเนไม่แน่ใจ ทุกข์ทั้งสามอันความทุกข์เมื่อมีเคราะห์ก็กลัวจะคลอดบุตรไม่ใคร่คล่องเป็นทุกข์ถึงท้องกายแม่สิ้นรührungถึงเมื่อยามคลอดบุตรแม่ก็สุดจะกลัวเป็นทุกข์ถึงตัวกลัวจะมรณา

หลังจากจบการเดินธรรมวัตรบรรยายความทุกข์ของบิดามารดาจะร้องเสภาหรือร้องเพลงสองไม้บรรยายตอนตลอดว่าได้ลูกผู้ชาย ให้ปีพาทย์บรรเลงเพลงร้ว

- ปีพาทย์ทำเพลงร้ว -

เมื่อจบการบรรเลงเพลงร้วจะเดินธรรมวัตรจะมีการละเล่นเสียงร้องของเด็ก มีการเรียกเงินเจ้าภาพเพียงนิดหน่อย ดังนี้

- เดินธรรมวัตร - พอทารกตกถึงปากปากก็ร้อง อุแว (จะเลียนเสียงเด็กร้องตรงจุดนี้)

4.2.8 ขั้นตอนการกล่อมนาค

การกล่อมนาคนี้จะสอนนาคถึงการเลี้ยงดูของบิดามารดาที่เอาใจใส่กับพ่อนาคในทุกช่วงของการเจริญวัยดังนี้

(หลังจากคลอด เดินธรรมวัตร)

พอฤกษ์งามยามปลอด เจ้าก็คลอดออกจากครรภ์พระมารดาฝ่ายหมอต้าแยกก็ไม่เข้าเอาใบพลูมาล้างปากคอก ซึ่งฟาดให้พ่อร้องกระแ่วๆ ฝ่ายแม่หมอต้าแยกก็ฝึกไฟ เอาไม้รวกและไพรตัดสายสะดือให้ ถ้าเป็นหญิงตัดให้สั้นหน่อย ถ้าเป็นชายเคลื่อนคล้อยให้ยาว ๆ คำโบราณเขากล่าวตามประเพณี แล้วจึงเอาพ่อนาคนี้มาล้างน้ำ ชัดสีฉวีค้าใส่กระดั่งบอกสามวันเป็นลูกผีต่อไปวันสี่แล้วเป็นลูกคน แกอุ่มๆ โยนๆ ใครจะรับได้ก็มารับเอาฝ่ายตายายผู้เฒ่า ก็มารับเอาขวัญว่าขวัญพ่อนาคเอย จงมาอยู่กับปู่ตายาย ตอนนี่เราเอาพระมารดาของเจ้าขึ้นไว้บนกระดานไฟ หนึ่งแม่ก็พองท้องแม่ก็ลายจนเสียงงาม เกิดเจ้าเข้าแล้วแม่ต้องซอกซ้าเสียที่สุดเพราะเปลวไฟเมืองมนุษย์นี้มันร้อนหนักหนา ฝ่ายพ่อของพ่อนาคนา คา ก็ยุ่งยากเสียจริงๆ เจียว ทั้งผ้าถุงผ้าเตี่ยวพ้อของเจ้านั้นเป็นคนซก กลั้มระกำซ้าหนักอีกนะพ้อทูนหัว เขามีแม่ยายและแม่ตัวไม่ต้องซกก็ได้ถ้ามีแม่กับพ้อสองคนไปนั้นไซ้ ความลำบากมากมายต้องหุงข้าวปลาให้แม่เจ้ารับประทาน แล้วไปทำงานกลับมา กลางคืนต้องดูเฝ้าไฟไฟ ความรักลูกอาลัยนะ

พองามสม ส่วนมารดาที่กลั้นเอาเลือดในอกมาเป็นน้ำนมให้พ่อได้รับประทาน เมื่อยามเป็นสาวเส้แม่ไม่ให้ใครเห็นถันของแม่ได้ เมื่อยามมีลูกแม่ก็หมดยางอายนะพอนาคจำ เมื่อยามพ่อร้องจ้าแม่ก็เปิดนมให้เจ้ารับประทานนะพองามสม ฟันของพ่อก็คมนมแม่ก็บางเมื่อยามเจ้าแน่นเข้าครึ่งไร ใจของแม่ก็เพียงจะขาด แม่เงื้อมือจะฟาดเจ้าเปล่าดอกนะพ่อโฉมเฉลาแม่รักเจ้าเพียงชีวาเห็นว่าเจ้าเป็นชายโสกาแสนปราโมทย์ แม่หวังว่าจะได้เข้าโบสถ์บวชเป็นสงฆ์พระมารดาจึงประคับประคองทรงเอาเบาะรองให้นุ่มนอน เพราะเนื้อของเจ้ายังอ่อน ๆ ถึงจะร้องให้อ่อนแม่ก็ยกให้เจ้ากินนม ถึงจะถ่ายอาจมีแม่ก็ได้ถือ สู้เอาฝ่ามือเข้าถูล้างยาใส่อ่างแล้วอาบน้ำ แล้วจึงขัดสีนวิค้ำงามผุดผ่องแล้วจึงเอาขมิ้นดินสอพองชะโลมทา แล้วแม่จึงกอดประทับกับบุรุษให้เจ้านอนว่าอ้อ ออพ่ออย่าอ่อน นอนให้เสีสบายครั้นแล้วแม่จะยกเจ้าขึ้นใส่เปล แล้วแม่ก็กล่อมให้นอน

ผู้ประกอบพิธีจะบรรยายประกอบความทุกขเวทนาของบิดามารดาว่ากว่าจะชุบเลี้ยงพ่อนาคจนโตต้องลำบากขนาดไหน พร้อมเรียกหาหมอนใบเก่าใบแรกของคนเป็นลูกก็คือแม่นั่นเอง ให้ลูกนาคได้หนุนนอนเป็นพิธีการกล่อมเรียกขวัญนาคโดยการร้องเพลงกล่อมนารีหรือขอมกล่อมลูก แห่ล่กล่อมนาค หรือเพลงค่าน้ำนม และจะเดินธรรมวัตร

(เดินธรรมวัตร)

ครั้นเห็นพ่อนาคนอนหลับไหล แม่จึงเอาผ้าสไบโบกพัดให้ลมเย็น ถึงเจ้าจะป่วยเจ็บเป็นหวัด ไอแม่ก็ไม่ได้นั่งนอนใจแม่จึงไปหายสุขุมมาสุมสูให้หวัดหลวงแม่จึงซั้อยามากวดล้างในลำคอหวังว่าจะให้ช่างของพ่อนาคนั้นฝ่อสิ้นหายไปแม่ก็เป็นห่วงเป็นใยพอสายสวาทพ่อแม่รักเจ้าใจแทบขาดลงก็ว่าได้จะไปไหนมาไหนกลัวเจ้าจะหิวลมจะเดินเหินหกล้มแม่ช่วยประคองยกตกใจเจ้าก็ร้องหวีดผวาแม่ก็มารับขวัญเรียกแม่ซื้อทั้งสี่มาค้ำกันให้แล้วบอกแม่ซื้อห้าบันไดแม่ซื้อเตาไฟแม่ซื้อชายคาแม่ซื้อห้องนอนแม่แสนรักอาวรณ์ด้วยลูกผูกพันอายุได้เจ็ดขวบแม่นำเอาไปฝากวัดให้เรียนเขียนคัดหนังสือเฝ้าฝึกปรี้อซากสิ่งแม่นี้ดีใจยิ่งเสียหนักหนาอายุเท่าได้สิบห้าแม่ก็หวังจะได้บวชเป็นสามเณรจนนับกองเกณฑมาถึงวันนี้จึงแจกการ์ดฎีกาให้ญาติจะทำขวัญพ่อนาคในครั้งนีให้ลั่นฆ้องสามตีให้ร้องอำนวยชัย

4.2.9 ขั้นตอนการสอนนาค

เมื่อจบขั้นตอนการกล่อมนาคจะเข้าสู่การสอนนาคโดยจะเริ่มจากการสอนนาคก่อนว่านามนาคมาจากไหนโดยใช้การเดินธรรมวัตร

นามนาค(เดินธรรมวัตร)

ศรีสุทิวิเศษ ท่านทศปาโมกข์สังเกตประกอบอุกษเอิกเกริกทำการกุศลพิธี เทพดาเจ้าทุกราศีพร้อมสะพรั่ง หมู่ญาติก็ช่วยกันมานั่งแน่นบอเนกนัย มีจิตอันเลื่อมใสศรัทธาด้วยช่วยกัน มาช่วยอนุโมทนาท่านทั้งหลายนั่งอยู่ถ้วนหน้า ข้าพเจ้าขอภัยด้วยคำโบราณนั้นกล่าวไว้มีมากกว่าพระนาคฝากชื่อ กิตติศัพท์นี้เลื่องลือสนั่นก้องแต่ความอันนี้ไม่ถูกต้องตามพุทฎีกาด้วยคัมภีร์มหาวรรคท่านกล่าวว่าพระยานาคตนหนึ่งมีศรัทธาณมิตรกายมาเหมือนมนุษย์มาบวชในพระพุทศาสนา ครั้นนานมาพระผู้เป็นเจ้าประมาทรูปนิมิตนั้นก็เคลื่อนคลาดกลับกลายเป็นพญานาค สมเด็จพระพุทองค์ทรงสวัสดิภาคทราบพระโสตร จึงมีพุทฎีกาโปรดประทานนามชื่อว่า สัตว์เดรัจฉาน มีชาติอันต่ำช้าห้ามมิให้บวชในศาสนาพระตถาคต ความในมหาวรรคก็หมดแต่เพียงนี้ ทั้งอรรถกภาษาบาลีก็ดูหมด คำที่ว่าพญานาคฝากชื่อ ปรากฏในคัมภีร์ใด ท่านทั้งปวงจงเข้าใจขณะนี้เกิด นามของเจ้านาคนั้นเกิดแต่กุลบุตร เพราะท่านสมมุติเมื่อจะบวชแต่พอได้เปลี่ยนปากสวดได้ง่าย ๆ กับได้อธิบายในนาคศัพท์ มีอรรถรับตามกระแส แปลว่าไม่กระทำบาป ท่านจึงจัดให้มาเป็นนามนาคกับผู้จะอุปสมบท นามของนาคจึงปรากฏเห็นดังนี้ พอผู้ภักดีศรัทธาแท้จงตรึกรอตามกระแสพุทโธวาท จะกล่าวคัมภีร์มหาวรรคกันให้แน่ต่อไปจะได้นำแหล่งพรรณนาใจความนาคสืบต่อไป

จากนั้นจะเป็นการร้องแหล่งนามนาคและกลับมาเดินธรรมนองธรรมวัตรในการสอนนาค

สอนนาค(เดินธรรมวัตร)

พ่อนาคเอ๋ยบารมีของพ่อได้สร้างสมไว้มากแล้ว อารมณ์ของพ่อจึงแผ่ว่ายินดีนัก รักใคร่ในบรรพชาฝูงสัตว์ในโลกเกิดมานี้ ยากแท้จะได้เห็นอานิสงส์ในกระแสพระบารมี ด้วยค้นหาโลกีย์ตามสังโยชน์ มีดมัวเมาบริโภคมตามมะฉัน ยากที่จะตั้งอารมณ์ให้เหินห่างกระเด็น ปลงลงให้เห็นทุกขัง อนิจจังอนัตตา พ่อนาคเอ๋ยเจ้าซิประกอบด้วยวิมิงสาญาณสัมปยุตอาจ นำตนให้ลุ่มหลุดออกมาจากภพบุญพ่อนี้เลิศล้ำล่วงบุคคลแล้วในโลกวันพรุ่งนี้พ่อจะได้บรรพชา เข้าในมหาอุโบสถ อุปสมบทเป็นสมมุติสงฆ์ นับว่าเป็นหน่อเนื้อ อริยวงศ์ชินโรส จงรักษาสิกขาบทพ่อย่าประมาณ จงตั้งอยู่ในโอวาทพระอุปัชฌาย์ในสิกขาบทจงไตรตาม สิ่งใดที่ห้ามปรามพ่อย่าดูหมิ่น อันสมณะนี้มีศีลเป็นอาภรณ์ ถึงจะเอาเครื่องอลงกรณ์แก้วเก้าเนาวรัตน์เป็นเครื่องประดับ สำหรับจักรพรรดิประเสริฐศรี เครื่องประดับของกุมารกุมารีที่เคยทรงคือ บะวะหล่ำกำไลวงสร้อยสังวาล ถ้าคนแก่เกินกาลเอามาประดับกาย เหล่าโลกทั้งหลายไม่เห็นเหมาะจะพากันเย้ยเยาะสำราญ ว่าอวรณ์นี้มีคู่ควรกับตนทรง สิล อภรณ์ เสนอศีลนี้แลแต่จะประดับลงไม่เลือกหน้า ถึงเด็กหนุ่มแก่ชราประการใดถ้ารักษาศีลพระชินวรไว้ได้ก็งามหมด ต้องในบาทบทพระพุทธรูทีกา กุลบุตรที่บวชในศาสนาเหมือนตัวเจ้ามีแต่ประเสริฐไม่รู้เศร้าเพราะศีลเป็นอายุ ท่านที่ล่วงลุดธรรมวิเศษเข้าสู่สังกะประเทศมหานิพานย่อมชำระสันดานให้ผ่องผุดทรงศีลบริสุทธิ์ไว้ตั้งแต่เดิม มรรคผลจึงเพิ่มเติมภายหลังพ่อยังจำนงค์ตั้งปฏิบัติตามเยี่ยงอย่างอย่าดูเบาจะได้เป็นนิสัยของเจ้าไปในภายหน้าอึ่งพระอุปัชฌาย์พ่อย่าละเอาเป็นภาระ ทุกเข้าคำสั่งใดที่ท่านจะกระทำพ่อยังช่วยกระทำแทน ด้วยพระคุณท่านสุดแสนเหลือที่จะพรรณา ท่านให้เป็นผู้สำเร็จบรรพชาอุปสมบท ตัวพ่อยังได้เป็นหน่อเนื้อชินโรสรियมูณี พ่อยังตั้งจิตกตเวทิตถแทนสนองคุณบิดามารดาบังเกิดเกิดด้วยบรรพชาเพศนี้ ไใหญ่หลวงกุศลสร้างทั้งปวงไหนจะเทียบเท่าด้วยคุณพระมารดานี้สุดแสนเหล่านักบุคคล ทุกวันนี้ยอมดูแคลนคือคำปรีมปราว่าคุณพระบิดา นั้นยี่สิบส่วนคุณพระมารดานั้นหยิบยกหยิบเอาแต่สิบสองคำ อันนี้ไม่ถูกต้องตามพุทธรูทีกา ในมงคลที่ป็นั้นท่านว่าไว้หมดว่าคุณพระมารดาหากำหนดนั้นที่สุดมิได้ จะเอาดินฟ้าอากาศเมรุไกรมาเทียบเทียบพระคุณท่าน ยิ่งใหญ่ไม่เปรียบได้ ถ้าจะหยิบเอาคุณพระมาดาแต่กึ่งส่วนมาชั่งกับดินฟ้าอากาศเมรุราชลวันอันใหญ่หลวงพระคุณท่านยังหนักหน่วงแสนทวี ให้ล้นห้องสามที่ใครเสียงดีช่วยโห่ร้องด้วย อำนวยชัย

4.2.10 ขั้นตอนการแกะบายศรีและเชิญขวัญเวียนเทียน

ในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนสุดท้ายในพิธีการทำขวัญโดยจะมีการเวียนเทียนประกอบด้วยทั้งนี้ จะสรุปพิธีกรรมขั้นนี้ดังนี้

เมื่อจบการสอนนาคจะร้องแห่แกะบายศรีเป็นการชมชื่นบายศรีต่างๆที่ทางคณะเจ้าภาพได้ ประดับตกแต่งไว้อย่างสวยงาม ต่อมาหมอผู้ประกอบพิธีให้พ่อแม่ของนาคมาลูบหลังโดยให้ลูบขึ้น และ ทำการเชิญขวัญให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวโดยการเดินทำนองธรรมวัตร

เชิญขวัญ(เดินธรรมวัตร)

ศรีๆประเสริฐเลิศล้ำ ข้าพเจ้าจะขออันเชิญพระขวัญเจ้าเอ๋ย พ่อหน่อเนื้อมนีนาค ให้สุข ไสยาสน์ยังยืนพ่ออย่างวางหลงเป็นอื่น เทียวชอกซอนในไพรศรี พุ่มพงพลีพิภพและไพรพาน แดนดง กันดารดาชดา ขวัญพ่อเอ๋ยมาเถิดหนาพ่อก่อนอย่ามัวหมอง เชิญมาชมบายศรีทองกรองด้วยแก้วงาม ประเสริฐเลิศแล้วล้วนสลักเสลาด้วยแก้วกำวามตระการ สร้อยสังวาลแขวนนพรัตน์ ผ้าไหมพัสด์เลิศ แล้วด้วยลายทอง ขวัญพ่อเจ้าเอ๋ย อย่าเที่ยวท่องในท้องทุ่งหิมพานต์ ชมห้วยระหานในหุบเหว เป็น ปล่องเปลวปลาบปลื้มใจ เป็นมาลัยระเริงหลง ชมบุหงาหงละห้อย เมื่อพ่อนาคน้อย ๆ ยังนอนวาด ผี ปีศาจทำทักทาย มิ่งขวัญหายร้องให้อ้อนเพื่อนเล่นซ่อนแล้วหลอกให้พระขวัญพ่อเอ๋ย อย่าไปจงกลับ อยู่ยี่นขึ้นเซยอยู่เฉยชา มาเถอะหนาพ่อก่อนอย่าถือดี ขวัญพ่อไปหลงพงพีผิซุ่มระมั่งกว้างทองในดงป่า ขวัญพ่อกล้าพ่อเหยี่ยวอีก หลอกหลอนขวัญพ่อหลงยังป่าบอนจรกลับมา (ออกเป็นแห่)

เมื่อทำการเรียกขวัญเป็นที่เรียบร้อย ผู้ประกอบพิธีการทำขวัญจึงให้พ่อแม่ได้จุดเทียนชัยยอด บายศรีเพื่อจะทำการเวียนเทียนในลำดับถัดไป และให้แขกที่มาร่วมพิธีมานั่งล้อมวงที่ต้นบายศรี ใน ระหว่งนั้นให้ปีพาทย์บรรเลงเพลงนางนาค แล้วผู้ประกอบพิธีจะนำแว่นเทียนทั้งสามจุดไฟกับเทียน ชัย และเวียนเทียนรอบบายศรีสามรอบก่อนที่จะส่งให้กับแขกที่เข้ามาร่วมพิธี โดยจะให้เวียนไป ทางซ้ายตามเข็มนาฬิกา ภาวนาคาถาพร้อมกับแว่นเทียนเรียงลำดับไป ดังนี้

แวนที่ 1 พระพุทธคุณนัง พระธรรมคุณนัง พระสังฆคุณนัง

แวนที่ 2 พระพุทธรักษา พระธัมมรักษา พระสังฆรักษา

แวนที่ 3 พุทธมหาลาภัง ธรรมมหาลาภัง สังฆมหาลาภัง

หากจำคาถาไม่ได้ให้ภาวนาเพียงคำว่า ชัยยะ ชัยยะ ชัยยะ เมื่อกล่าวคาถาจบในทุก ๆ ครั้ง ให้โบกวันเทียนเข้าตัวต้นบายศรี หากการเวียนเทียนยังเวียนไม่ครบสามารถบแต่เพลงจบแล้วสามารถร้องเพลงเชิญพระขวัญได้

ในระหว่างนี้ผู้ประกอบพิธีจะนำทองขวัญเวียนรอบบายศรีสามรอบ และนำทองขวัญให้ภาคถือไว้ในท่าพนมมือ จากนั้นนำเอามะพร้าวเวียนรอบบายศรีสามรอบเอาช้อนตัดไขยอดบายศรีครึ่งหนึ่งใส่ในมะพร้าวและนำช้อนทำท่าตักช้อนไปบริเวณชั้นบายศรีสมมติว่าช้อนขวัญตามชั้นบายศรีให้เข้ามาอยู่ในมะพร้าว จากนั้นให้ป้อนน้ำมะพร้าวกับไขให้ภาคกินสามคำ จากนั้นผสมแป้งเจิมแล้วเจิมไปที่กลางหน้าผาก ภาวนาคาถาว่า “อุณาโลมา วิชาเยเต มะอะอุ นะโมพุทธาเย”

หากเวียนเทียนครบสามรอบแล้วผู้ประกอบพิธีจะนำเทียนที่แวนทั้งสามมาประกบเข้าด้วยกัน นำใบพลูทั้งเก้าใบมารองเทียนเอาไว้ นำเทียนไปวนเวียนที่บายศรียกขึ้นทูนเหนือศีรษะ ผู้ประกอบพิธีจะดับควันทิพย์และเป่าควันทิพย์ โดยจะให้ภาคอ้าปากรับควันทิพย์ จะทำแบบนี้สามครั้งด้วยกัน ระหว่างเป่าควันทิพย์ ให้ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรั้วสามลา

- ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรั้วสามลา -

ผู้ประกอบพิธีจะนำสายสิญจน์มาโยงโดยเริ่มจากตัวของภาค พ่อแม่ของภาคและเวียนไปทางซ้ายให้ผู้ที่มานั่งล้อมวงบายศรีทั้งหมดได้จับด้ายสายสิญจน์ทุกคน หลังจากนั้นให้ภาคท่องคำขอขมากรรม โดยคำขอขมากรรมมีดังนี้

คำขอขมากรรม

กายกรรมสาม วจกรรมสี่ มโนกรรมสาม กรรมใดข้าพเจ้าได้สบประมาทพลาดพลั้งล่วงเกินทั้งต่อหน้าก็ดี ลับหลังก็ดี แกล้งก็ดี หรือมิได้แกล้งก็ดี ขอท่านในที่แห่งนี้ จงอโหสิกรรม ให้แก่ข้าพเจ้านับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป นิพพานะปัจจะโย โหตุ (ให้ผู้ที่อยู่ในพิธีรับสาธุพร้อมกัน)

หลังจากนั้นให้นำคื่นตองขวัญให้กับพ่อแม่และกราบสามครั้ง ผู้ประกอบพิธีแนะนำพ่อแม่ให้
เก็บตองขวัญไว้บนหิ้งพระ หรือเก็บไว้ในที่สูงๆ ประมาณเจ็ดวันจากนั้นให้แกะตองขวัญออกเก็บผ้าไว้
นำเอาก้านตองและบายศรีไปลอยน้ำ แล้วให้ผู้เป็นแม่แบกตองขวัญไปเก็บ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเชิด
แล้วกราวรำ

- ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเชิดแล้วกราวรำ -

เมื่อปี่พาทย์บรรเลงเพลงเชิดกราวรำจบก็เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีในลักษณะและขั้นตอนรูปแบบ
พิธีกรรมการทำขวัญนาคนาวาโหดิเรก กล่าวหาญ

4.3 บทร้องและดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาคน

ดนตรีที่ประกอบพิธีกรรมในการทำขวัญนาคนในรูปแบบของนาวาโทธิเรก กล้าหาญ ไม่ปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่าใช้วงดนตรีประเภทใด เนื่องจากในปัจจุบันคณะเจ้าภาพจะเป็นผู้จัดหาคณะดนตรีมาบรรเลง ไม่ว่าจะเป็นวงปี่พาทย์ วงแตรวง วงพิณแคน เป็นต้น จากคำสัมภาษณ์ของนาวาโทธิเรก กล้าหาญ และ ดร.สมาน น้อยนิศย์ ในรูปแบบวงดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญที่เป็นแบบแผน จะใช้เป็นวงปี่พาทย์ จะเป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้า วงปี่พาทย์เครื่องคู่ หรือวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ จะขึ้นอยู่กับทางกำลังทรัพย์และฐานะของคณะเจ้าภาพว่าจะจัดหางวงดนตรีประเภทใดมาบรรเลง

ในส่วนของบทร้องและบทเพลงที่นำมาประกอบผู้วิจัยจะเรียงลำดับเป็นขั้นตอนโดยสอดคล้องกับหัวข้อลักษณะและขั้นตอนรูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคน ดังนี้

4.3.1 ขั้นตอนการชุมนุมเทวดาเริ่มพิธีการ

หมอบทำขวัญให้ปี่พาทย์บรรเลงเพลงวาเพื่อเป็นการเริ่มพิธีทำขวัญนาคน และท่องบทชุมนุมเทวดาตามลำดับ และเริ่มร้องเพลงเทวาประสิทธิ์สองชั้นหรือเวสสุกรรม

ร้องเพลงเทวาประสิทธิ์ หรือ เวสสุกรรม

ข้าขออัญเชิญปวงเทวฤทธิ	ที่สิ่งสถิตทั้งสิบหกชั้นฟ้า
ทั้งกามภพรูปภพท้าวพรหมา	พระทานเทพเทวา ณ เบื้องบน
ทั้งยักษาคนธรรพ์อันองอาจ	นาคราชจอมบาดาลทุกแห่งหน
โปรดเสด็จมาในพิธีมงคล	บรรพชามหากุศลบัดนี้เทอญ

โน้ตเพลง เทวาประสิทธิ์ สองชั้น

ท่อน 1

มือขวา	--- ท	-- ซ ซ	--- ล	-- ซ ซ	- ล ซ ท	- ร --	ซ ซ --	ล ล - ท
มือซ้าย	--- ม	- ซ --	--- ล	- ซ --	- ล ซ ม	- ล - ซ	--- ล	--- ท

มือขวา	-- ล ท	- ร - ม	- ม - ม	- ร - ท	- ร - ม	- ร --	ท ท --	ล ล - ซ
มือซ้าย	- ซ --	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ท	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ซ

มือขวา	-----	- ล - ล	- ท - ล	- ซ - ท	ฟ ล - -	ฟ ม - -	-----	ม ร - ท
มือซ้าย	--- ล	-----	- ท - ล	- ซ - ม	- - ม -	- - ร ท	- - ล ท	--- ม

มือขวา	- ล ซ ท	- ร - -	ซ ซ - -	ล ล - ท	- ร - ม	- ร - -	ท ท - -	ล ล - ซ
มือซ้าย	- ล ซ ม	- ล - ซ	--- ล	--- ท	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ซ

ท่อน 2

มือขวา	-----	- ฟ - ฟ	- ล - ฟ	- ม - ร	ม - ซ ม	- - ร -	- ด ร ม	--- ซ
มือซ้าย	--- ฟ	-----	- ล - ฟ	- ม - ร	- ร - -	ร ท ล -	ท - - -	--- ซ

มือขวา	- - ฟ ฟ	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - ฟ	- - ร ร	- ม - ฟ	- ม - ฟ	- ซ - ล
มือซ้าย	- ฟ - -	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - ฟ	- ร - -	- ม - ฟ	- ม - ฟ	- ซ - ล

มือขวา	-----	- ล - ล	- - ม ฟ	- ล - ท	- ร - ม	- ร - -	ท ท - -	ล ล - ฟ
มือซ้าย	--- ล	-----	- ร - -	- ล - ท	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ฟ

มือขวา	- ฟ - -	ฟ ฟ - -	ม ม - -	ร ร - ท	- ล - ร	- ม - ฟ	- ล - ฟ	- ม - ร
มือซ้าย	- ฟ - ฟ	--- ม	--- ร	--- ท	- ม - ร	- ม - ฟ	- ล - ฟ	- ม - ร

เพลง เวสสุกรรม สองชั้น

ท่อน 1

มือขวา	- ท - -	- ล - ซ	- - - ซ	- - - ด	- - - -	- ซ - ซ	- ด - ล	- ซ - ม
มือซ้าย	- - ล ซ	- - ซ -	- - - ร	- - - ด	- - - ซ	- - - -	- ด - ล	- ซ - ท

มือขวา	- ฟ - -	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ล	- ซ - ด	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ด
มือซ้าย	- - ซ ล	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ม - ม	- ร - ด

ท่อน 2

มือขวา	- ด - ล	- ซ - -	ฟ ฟ - -	ซ ซ - ล	ฟ - ซ ล	- - - ด	- ร - ด	- ล - ซ
มือซ้าย	- ด - ล	- ซ - ฟ	- - - ซ	- - - ล	ด ฟ - -	- - - ด	- ร - ด	- ล - ซ

มือขวา	- - - -	- ซ - ซ	- ล - ซ	- ฟ - ม	- - ด -	- - ร ม	- - ร ม	- - ฟ ซ
มือซ้าย	- - - ซ	- - - -	- ล - ซ	- ด - ท	- ซ - -	- ด - -	ร ด - -	ร ม - -

มือขวา	- ท - -	- ล - ซ	- - - ซ	- - - ด	- - - -	- ซ - ซ	- ด - ล	- ซ - ม
มือซ้าย	- - ล ซ	- - ซ -	- - - ร	- - - ด	- - - ซ	- - - -	- ด - ล	- ซ - ท

มือขวา	- ฟ - -	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ล	- ซ - ด	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ด
มือซ้าย	- - ซ ล	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ม - ม	- ร - ด

เมื่อจบการร้องเพลงทวารประสิทธิ์หรือเวสสุกรรม หมอทำขวัญจะเดินธรรมวัตร ให้ปีพาทย์

บรรเลงเพลงสาธุการ

4.3.2 ขั้นตอนปฏิสนธิ

เมื่อได้สอนให้ภาคใต้รู้จักกับการสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็จะเข้าสู่การจะกล่าวกำเนิดแรกเริ่มการปฏิสนธิโดยใช้การบรรยายว่าความเป็นมาก่อนที่ภาคใต้จะเกิดมาเป็นคนนั้นมีเหตุความเป็นมาอย่างไรแล้วจึงเริ่มร้องกลอนแหล่งกล่าวกำเนิด

แหล่งกล่าวกำเนิด

จะขอกกล่าวสำเนากำเนิด เมื่อพ่อนาคจะเกิดกำเนิดเป็นคน มันแสนลำบากยากเหลือล้น ดังจะนิพนธ์ยกขึ้นเทศนา แรกเริ่มเดิมทีนั้นพ่อไม่ใช่มนุษย์ พ่อเป็นเทพบุตรอยู่บนชั้นฟ้า ก่อนจะเหาะจะเหินเดินลงมา จะพรรณนาให้พ่อตั้งใจ เป็นแสงสว่างอยู่กลางห้องฟ้า โบราณเรียกว่าผีพุ่งไต้ เมื่อยามพุ่งมานาคก็พุ่งไป ถูกหลังคาไซร้ราคาสะท้อนมา มาอยู่กับพ่อได้เพียงเจ็ดวัน มาเกาะนอนนั้นเป็นที่นอน พ่อเหนื่อยกายให้สังวร จะกินจะนอนก็สุดปัญญา แล้วจึงแยกย้ายเป็นเจ็ดสี ตามพระบาลีท่านได้กล่าวมา ชาวๆ เหลือๆดำๆแดงๆพระธรรมตกแต่ง ท่านว่างามหนักหนา แล้วขยับเขยื้อนเคลื่อนกายา อยู่ในครรภ์มารดาก่อนที่จะบรรทม จุดธูปสามดอกบอกพระรัตนะ ยกมือไหว้พระขึ้นเหนือผม แม่เปิดหน้าต่าง ออกมารับลม เข้าที่บรรทมแม่ก็หลับไป พ่อได้ตีสามแม่หลับสนิท เกิดสุบินนิมิตเหมือนดั่งมันหมาย ฝันว่าได้แหวนทองเข้ามาประคองสวมใส่ แสนรักแสนใคร่ในมือนาง แต่พอใกล้รุ่งแม่สะดุ้งตื่น แม่มาพลิกฟื้นเมื่อตอนฟ้าสาง จึงเล่าความฝันให้พ่อฟัง จะจริงจะจังเหมือนดั่งตั้งใจ ฝ่ายข้างพ่อหรือก็ฉงน จึงเรียกตาโหรมาทำนายให้ ว่าฝันคืนนี้แม่จะดีหรือร้าย ตาโหรเข้าใจแล้วจึงเปิดตำรา

หลังจากนี้จะมีการทำนายฝันฝ่ายผู้ประกอบพิธีก็จะทำตนเป็นโหรมาทำนายว่าฝันในครั้งนี้จะดีหรือร้าย จะมีการละเล่นเรียกค่าครูค่ากำนัล หากเห็นว่าพอสมควรแล้วจึงร้องทำนายฝันคือการร้องเพลง พราหมณ์ตีตมนี้เต้าสองชั้น

ร้องเพลง พราหมณ์ตีตมนี้เต้าสองชั้น

ฝันว่าได้ธำมรงค์วิเศษ	โกสีเนตรอันเฉิดฉาย
เพชรรัตน์อร่ามงามเพริดพราย	บรรยายเป็นสิ่งมิ่งมงคล
จะมีครรภ์บุตรนั้นจะเป็นชาย	ตั้งทหารพระนารายณ์มาปฏิสนธิ
กล้าหาญชาญณรงค์คงทน	ฤทธิ์รบปราบทั่วโลกา

โน้ตเพลง พรหมณ์ดีดน้ำเต้า สองชั้น

มือขวา	--- ด	--- ฟ	--- ซ	--- ล	----	- ล - ล	- ซ - ล	- ด - ร
มือซ้าย	--- ซ	--- ฟ	--- ซ	--- ล	--- ล	----	- ซ - ล	- ด - ร

มือขวา	- ด - ม	- ร - -	ด ด - -	ท ท - ล	----	- ด - -	- ล - ล	----
มือซ้าย	- ด - ม	- ร - ด	--- ท	--- ล	----	- ด - ล	----	----

มือขวา	- ด - ล	- ซ - -	ฟ ฟ - -	ซ ซ - ล	- ด - ล	- ซ - ฟ	- ล - ซ	----
มือซ้าย	- ด - ล	- ซ - ฟ	--- ซ	--- ล	- ด - ล	- ซ - ฟ	- ล - ซ	----

มือขวา	- ฟ - ล	- ซ - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร	- ม ซ -	- - ด ล	- ด - ร	----
มือซ้าย	- ฟ - ล	- ซ - ฟ	--- ม	--- ร	--- ร	ม ร - -	- ซ - ล	----

4.3.3 ขั้นตอนแพ่ท้องและการคลอด

เมื่อเสร็จสิ้นการทำนายฝันจึงจะเข้าสู่ช่วงการแพ่ท้อง ซึ่งจะบรรยายถึงความยากลำบากของผู้หญิงที่อุ้มท้องมาตลอดเก้าเดือนและความลำบากของผู้เป็นพ่อที่ต้องคอยดูแลอาการแพ่ท้อง

แพ่ท้อง

จะขอสาธกหีบยกมากล่าว กุศลเรื่องราวสืบต่อวิถี พ่ออนาคตตั้งใจฟังให้ดี เมื่อคราวชนนี้ได้เริ่มตั้งครรรภ์ พอเริ่มกำเนิดเกิดปฏิสนธิ ร่างกายแม่ชิมันให้ป่วนปั่น ให้อ่อนระโยยโรยลงทุกวัน ซุบซิดผิวพรรณมันให้หมองมัว จะดูส่วนไหนไม่มีวันขึ้น ระทมขมขึ้นไปจนถ้วนทั่ว แม่จนกระทั่งลูกนั่งตั้งตัวปวดเมื่อยไปทั่วเหมือนดังถูกโบย ให้เจ็บให้ช้ำระส่ำระสาย หัวอกหัวใจให้อ่อนระโยย แสนทุกซัรันทมมีแต่โอดโอย ลิ่นแรงร่วงโรยได้แต่วังเวียน จะลูกจะนั่งพอประทังกาย ลูกขึ้นที่โรมันให้คลื่นเหียน น้ำลายเต็มปากแม่อยากจะอาเจียน แม่เฝ้าวิงเวียนอยู่เกือบสามเดือน อาการแพ่ถอยค่อยๆคลายจาก ก็เกิดความอยากเข้ามาเป็นเพื่อน อยากนุ่นอยากนึ่มแต่คอยเตือน มันให้พินให้เพื่อนเหมือนจะพาลสิ้นแรง การอยากอย่างนี้มีอยู่หลายอย่าง บางคนก็ต่างกันไปคนละแห่ง บางคนอยากลื่นชิมข้าวเหนียวแดง บางคนอยากกินแกงปลาไหลคาวๆ บางคนอยากกินลูกชิ้นเนื้อไก่ บางคนก็ใคร่อยากจะกินไข่เต่า ไอที่บางคนนั้นก็อยากกินเหล้า ทั้งที่ก่อนเก่าแม่ไม่เคยจะกิน อาการแพ่ท้องก็ต้องบังเกิด ฟังดูเอาเถิดให้เกิดผันผิน บางคนก็อยากจะกินก้อนดิน บางคนอยากจะกินดินสอพอง บางคนอยากกินเลือดเนื้อสดๆ ฟังแล้วสลดสยดสยอง ถ้าจะบรรยายก็มีก่ายกอง เท่าที่เรามองเห็นอยู่ด้วยกัน อาการแพ่ท้องของลูกผู้หญิง ฟังแล้วก็ยิ่งนำคุดำชัน ครั้นจะพูดไปก็คล้ายยีนยัน จะหาว่าหมอทำขวัญนั้นปากไม่ดี วิญญาณต่างชั้นพลันมากำเนิด ไม่ต้องพูดเปิดบรรยายถ้วนถี่ อยากกินเครื่องหอมของสูงก็ดี เทียบดูดังนี้ก็พอเข้าใจ อยากกินอันใดไม่ว่าดีชั่ว อยากแล้วแม่ม้วนั่งน้ำลายไหล ถ้าไม่ตกท้องแม่ต้องนั่งร้องให้ได้กินสมใจค่อยหายร้อนรน สัมโอเขียวหวานมะดันมะขาม เท่านั้นพองามไม่เสพไม่สน ที่นี้นี้ก็อยากจะกินทุเรียนเมืองนน จะเลือกแต่ผลชนิดแพงๆ กำปั่นกำนยาวกบเผ่าชะนีหมอนทองอย่างนี้เล่นเอาคอแม่แข็ง หมอชักเกรงใจอยากจะกินใบแฉ่ง ที่ใบแฉ่งๆสักครั้งสักครา แต่พอคล้อยเคลื่อนถึงเดือนที่สี่ตามพระบาลีท่านได้กล่าวมา แล้วตั้งหน้าผากปฐมเหตุ แล้วก่อดวงเนตรทั้งซ้ายขวา ห้าเดือนเป็นรานวัตสังขาราแล้วแตกออกมาเป็นวรกาย ตะโจว่าหน้งมังสาวาเนื้อ เสโทว่าเหงื่อเมโทว่าโคล พอได้หกเดือนพ่อต้องเดือนต่อไป ท้องแม่นั้นไซ้รก็เริ่มจะโต พอได้เจ็ดเดือนระวังตั้งขา ก็นับว่าจะสุขโข เป็นลูกอ่อนๆลงนอนโอ อยู่ในคัพโภของพระมารดา พอได้แปดเดือนก็เคลื่อนคลอน อยู่ในอุทรของมารดา แม่เดินไม่ไหวอุ้ยอ้ายไปมา ปวดแข็งปวดขาใจแม่รวนเร บางคนคลอดบุตรนั้นเล่ามาตาย มีอยู่มากมายจะถมเถ ตัวแม่นี้ไซ้รจะไม่ได้ไกวเปล จะให้ได้โละห่พ่อทราวมเซย เป็นทุกข์กษัตริย์เจ้าวัดสมภาร ผู้หญิง

มีครรภ์นะพ่อนาคเจ้าเอ๋ย ออกลูกผู้หญิงมันยากยิ่งจังเลย แม่ไม่เคยไม่เคยลำบากอะไร แต่พอเก้าเดือน เจ็บเดือนบ่อย ๆ เจ็บแถวท้องน้อยแม่แทบทนไม่ไหว เจ็บท้องบางครั้งแม่ต้องนั่งร้องไห้ ถึงอย่างไรแม่ก็ต้องทน แสนลำบากยากเหลือล้น แม่พ่อนาคต้องทนทุกข์ทรมาน

หลังจากการແຫ່ພໍ່ທີ່ຈະເປັນການร้องเสภาหรือร้องเพลงอาถรรพ์ ซึ่งจะพรรณนาถึงการเจ็บท้องของแม่ ต่อมาจะร้องเสภาหรือเพลงลาวครวญ จะพรรณนาถึงการเจ็บท้องจนจะคลอด จากนั้นปีพาทย์ทำเพลงโอด และเดินทำนองธรรมวัตร

ร้องเสภา หรือ ร้องเพลงอาถรรพ์สองชั้น

ແສນສງສາມາດນຳສັງເວ	ເກີດອາເພສເຈັບຄຣໃຫ້ວັນໄໝ
ໃນອຸທຣື່ອນຣຸມດັ່ງສຸມໄຟ	ເພິ່ງດວງໃຈແມ່ແທບດິນສິ້ນສີວີ
ເຂົ້າໃນຫ້ອງຮ້ອນໄດ້ແລ້ວໄຫ້ພຣະ	ອຸ່ງຊຸທຣື່ອນຣຸມດັ່ງສຸມໄຟ
ເທວດາຟ້າດິນສິ້ນປຣຸຟີ	ຈງປຣາຣື່ອນຣຸມດັ່ງສຸມໄຟ

ตอนคลอดร้องเพลง ลาวครวญ หรือ ร้องเสภา

ແສນສງສາມາດນຳສັງເວ	ໄມ່ນີ່ກເລຍວ່າຄອດບຸຕຣນີ່ສຸດແສນ
ແມ່ປວດດິນແທບສິ້ນໃຈຫາໄດແທນ	ຈະເພິ່ງອຸ່ງຊຸທຣື່ອນຣຸມດັ່ງສຸມໄຟ
ເຈັບຮ້ອນໄດ້ແລ້ວໄຫ້ພຣະ	ສີວີດແມ່ແທບໄມ່ຮອດແລ້ວລູກເອ້ຍ
ຄອດເຈົ້າແລ້ວຍັງມີທັນຈະໄດ້ເຂຍ	ແມ່ກໍ່ເລຍເປັນລຸມ ສິ້ນສຸມປຣະດີ

โน้ตเพลง อาถรรพ์ สองชั้น

ท่อน 1

มือขวา	--- ฟ	-- ซ ซ	--- ล	-- ซ ซ	- ด - ล	- ซ - -	ฟ ฟ - -	ซ ซ - ล
มือซ้าย	--- ฟ	- ซ - -	---	- ซ - -	- ด - ล	--- ฟ	--- ซ	--- ล

มือขวา	ท ล ล -	-- ล -	- ร - -	ร ร - -	ด ด - -	ท ท - ล	ท - ท -	--- ล
มือซ้าย	-- ม -	- ล - -	- ร - ร	--- ด	--- ท	--- ล	- ล - ซ	--- ม

มือขวา	- ร - -	ร ร - -	ด ด - -	ท ท - ล	-- ซ -	- ล - ท	- ล - ท	- ด - ร
มือซ้าย	- ร - ร	--- ด	--- ท	--- ล	- ซ - -	- ล - ท	- ล - ท	- ด - ร

มือขวา	- ด - ร	- ด - -	ล ล - -	ซ ซ - ฟ	-- ด ร	- ฟ - ซ	- ฟ - -	ซ ซ - ฟ
มือซ้าย	- ด - ร	- ด - ล	--- ซ	--- ฟ	- ท - -	- ฟ - ซ	- ฟ - ซ	--- ฟ

ท่อน 2

มือขวา	--- ด	-- ร ร	--- ม	-- ร ร	- ม - ม	- ร - -	ด ด - -	ท ท - ล
มือซ้าย	--- ด	- ร - -	--- ม	- ร - -	- ซ - ม	- ร - ด	--- ท	--- ล

มือขวา	ท ล ล -	-- ล -	- ร - -	ร ร - -	ด ด - -	ท ท - ล	ท - ท -	--- ล
มือซ้าย	-- ม -	- ล - -	- ร - ร	--- ด	--- ท	--- ล	- ล - ซ	--- ม

มือขวา	- ร - -	ร ร - -	ด ด - -	ท ท - ล	-- ซ -	- ล - ท	- ล - ท	- ด - ร
มือซ้าย	- ร - ร	--- ด	--- ท	--- ล	- ซ - -	- ล - ท	- ล - ท	- ด - ร

มือขวา	- ด - ร	- ด - -	ล ล - -	ซ ซ - ฟ	-- ด ร	- ฟ - ซ	- ฟ - -	ซ ซ - ฟ
มือซ้าย	- ด - ร	- ด - ล	--- ซ	--- ฟ	- ท - -	- ฟ - ซ	- ฟ - ซ	--- ฟ

โน้ตเพลง ลาวครวญ สองชั้น

มือขวา	-----	-----	- ม - ม	ร ด ร ม	-----	-- ด ร	- ด - ม	-- ร ร
มือซ้าย	-----	-----	- ซ - ม	ร ด ร ม	-----	ซ ล --	- ด - ม	- ร --

มือขวา	-----	- ซ - ซ	ล ซ - ซ	- ล - ด	-----	-----	- ม - ม	ร ด - ร
มือซ้าย	--- ซ	-----	-- ม ร	- ม - ด	-----	-----	- ซ - ม	ร ด - ร

- ปี่พาทย์ทำเพลงโอด -

หลังจากจบการเดินธรรมวัตรบรรยายความทุกข์ของบิดามารดาจะร้องเสภาหรือร้องเพลงสองไม้
บรรยายตอนคลอตัวได้ลูกผู้ชาย ให้ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัว
ร้องเสภา

ครั้นพอได้เวลามหาฤกษ์	ลมบนเบิกเมฆบางสว่างไสว
จันทร์กระจ่างกลางหาวดาวอำไพ	เทพไทมาอำนวยช่วยป้องกัน
บันดาลลมพัดให้หัวใจชื่น	เย็นระรินกัมมัจจวาทก็พัดผัน
ดังจุดช้างออกจากป่าพนาวัน	ทารกนั้นเจ้าก็คลอດโดยปลอดภัย

- ปี่พาทย์ทำเพลงรัว -

4.3.4 ขั้นตอนการกล่อมนาค

การกล่อมนาคนี้จะสอนนาคถึงการเลี้ยงดูของบิดามารดาที่เอาใจใส่กับพ่อนาคในทุกช่วงของการเจริญวัย

ผู้ประกอบการพิธีจะบรรยายประกอบความทุกขเวทนาของบิดามารดาว่ากว่าจะชุบเลี้ยงพ่อนาคจนโตต้องลำบากขนาดไหน พร้อมเรียกหาหมอนใบเก่าใบแรกของคนเป็นลูกก็คือแม่นั่นเอง ให้ลูกนาคได้หนุนนอนเป็นพิธีการกล่อมเรียกขวัญนาคโดยการร้องเพลงกล่อมนารีหรือขอมกล่อมลูก แห่กล่อมนาค หรือเพลงค่าน้ำนม และจะเดินธรรมวัตร

ร้องเพลง กล่อมนารีสองชั้น(บทสุดท้ายชั้นเดียว) หรือ ขอมกล่อมลูก

นอนเสียเถิดพ่อคุณพ่อบุญนาค	จะหลับยากหลับเย็นเช่นเขาว่า
หลากจิตคิดสลัดตัดราคา	บรรพชาเป็นพระละบัวงมาร
ถ้าจะนอนก็จงนอนให้ม้อยหลับ	จิตจะกลับมากล้ามั่วกลบขาน
ตัดกังวลเสียให้พ้นความรำคาญ	เหมือนนอนบ้านจิตสงบหลับภัย
หลับเสียเถิดแล้วจะเกิดความสุข	นิราศทุกข์ปรีเปรมเกษมใส
ยึดเรือนเพศพรหมจรรย์อันอำไพ	หลับให้ได้สักสามเดือนเดือนนิวรรณ์

เพลง กล่อมনারী

สองชั้น

มือขวา	--- ม	-- ซ ซ	--- ล	-- ซ ซ	- ม - ร	- ด - ซ	-- ล ท	- ด - ร
มือซ้าย	--- ท	- ซ --	--- ล	- ซ --	- ม - ร	- ด - ซ	-- ล ท	- ด - ร

มือขวา	----	- ด - ด	- ด --	ร ร - ด	- ม - ม	- ม --	ร ร --	ด ด - ท
มือซ้าย	--- ด	---	- ด - ร	--- ด	- ม - ซ	- ม - ร	--- ด	--- ท

มือขวา	----	- ท - ท	- ม - ร	- ท - ล	- ร - ท	- ล --	ซ --	ล ล - ท
มือซ้าย	--- ท	----	- ม - ร	- ท - ล	- ร - ท	- ล - ซ	--- ล	--- ท

มือขวา	- ม --	ร ร --	ม ม --	ซ ซ - ล	- ร - ซ	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ซ
มือซ้าย	- ท - ล	--- ท	--- ซ	--- ล	- ล - ซ	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ซ

ชั้นเดียว

มือขวา	- ซ ซ ซ	- ซ - ซ	- ล - ท	- ด - ร	-- ด ด	- ท - ด	- ม - ร	- ด - ท
มือซ้าย	- ซ ซ ซ	- ซ - ซ	- ล - ท	- ด - ร	- ด --	- ท - ด	- ม - ร	- ด - ท

มือขวา	-- ท ท	- ร - ล	-- ท ล	-- ท ท	-- ร ม	-- ซ ล	ท ล --	ซ ล - ซ
มือซ้าย	- ท --	- ร - ล	-- ท ล	- ท --	- ท --	ร ม --	-- ซ ม	--- ร

ແຫ່ງຄ່ອມນາค(ທ່ານองເທີມพลี)

ນาคเอยพ่อนาคจำ ฟังวาจาหมอชี้แจง เท็จจริงจะได้แจ้ง เขาแสดงในบาลี กิเลสคือตัวต้นหา จงรักษา
อย่าอย่ายี้ ถือศีลพระชินสี อย่าให้มีมารมารบกวน

นอนแนบนวลนางนอน พ้อฟังกลอนอย่าเรรวน อย่าให้ศีลแปรปรวน สิ่งไม่ควรพ้ออย่าทำ กาเมสุมิจณา
จะนำพาให้ตกต่ำ รักตนอย่าได้ทำ พาดกต่ำลงอเวจี

นาคีสีหัตถ์ พ้อฟังกลอนจำให้ดี กัณหาและชาติ ทั้งมัทริยังทำทาน ท่านหวังกุศลกายหน้า ท่าน
ปรารถนาองค์โพธิญาณ จนเป็นอรหันต์ เพราะทำทานบารมี

อสุณีบาดพาดสายฟ้า จงหลับตาห้องบาลี เจ็ดตำนานเป็นของดี วินัยมากมีจงจำเอาไป มีทั้งสิบสอง
ตำนาน อย่าเกียจคร้านจำใส่ใจ ถือศีลเป็นนนิสัย จะสุขใจเหมือนดั่งฉิมพลี

สตรีคือศัตรู บรมครูท่านกล่าวชี้ กิเลสพับกลับแหละดี ศีลมีศรีประจำองค์ อันหมอจะขอสอน พ้องาม
งอนอย่าลืมหอง กิเลสพับถูกดับลง พ่อนาคคงสวัสดิ์

ยอดเอยพ่อยอดรัก ผู้มีพักต์ผ่องใสภี หลับตาห้องบาลี ฟังหมอนี้กล่อมรำพัน ฟังหมอร้องเหมือนมี
หมอน ฟังหมอสอนเป็นมุ่มมาน โภยภัยจะไม่พาล สุขสำราญดั่งฉิมพลี

โน้ตเพลง เหมิมพลี

ชั้นเดี่ยว

มือขวา	----	ซ ล - ล	- ด - ม	ซ ล - ล	----	ซ ล --	ด ล - ล	ด ร --
มือซ้าย	--- ม	-- ซ -	- ล --	-- ซ -	-- ร ม	-- ซ ล	-- ซ -	-- ด ม

มือขวา	----	ด ร - ม	----	ด ร - ม	----	ม ร --	ด ล --	- ซ - ล
มือซ้าย	--- ล	-- ด -	-- ซ ล	-- ด -	-- ด ร	-- ด ล	-- ซ ม	- ร - ม

สองชั้น

มือขวา	----	--- ม	----	--- ร	----	--- ด	- ร - ล	- ด - ร
มือซ้าย	----	--- ม	----	--- ร	----	--- ด	- ร - ล	- ด - ร

มือขวา	----	--- ล	--- ล	--- ล	--- ท	--- ล	- ซ - ม	- ซ - ล
มือซ้าย	----	--- ล	--- ล	--- ล	--- ท	--- ล	- ซ - ท	- ซ - ล

ในตอนกล่อมสามารถร้องเพลงค่าน้ำนมได้ โดยเพลงค่าน้ำนมมีเนื้อเพลง ดังนี้

เพลง ค่าน้ำนม

แม่นี้มีบุญคุณอันใหญ่หลวง
 แม่เราเฝ้าไอ้ละเห่
 แต่เล็กจนโตไอ้แม่ถนอม
 เต็บโตไอ้เล็กจนใหญ่
 ควรคิดพินิจให้ดี
 โอ้วแม่จำลูกคิดถึงค่าน้ำนม
 ค่าน้ำนมควรชวนให้ลูกฝัง
 บวชเรียนพากเพียรจนสิ้น

ที่เฝ้าหวงห่วงลูกแต่หลังเมื่อยังนอนเปล
 กล่อมลูกน้อยนอนเปลไม่ห่างหันเหไปจนไกล
 แม่ฝ่ายผอมย่อมเกิดจากรักลูกปักดวงใจ
 นี้แหละหนาอะไรมิใช่ใดหนาเพราะค่าน้ำนม
 ค่าน้ำนมแม่นี้จะมีอะไรเหมาะสม
 เลือดในอกผสมกลั่นเป็นน้ำนมให้ลูกดื่มกิน
 แต่เมื่อหลังเปรียบดังผืนฟ้าหนักกว่าแผ่นดิน
 หยดหนึ่งน้ำนมกินทดแทนไม่สิ้นพระคุณแม่เอย

โน้ตเพลง คำนำนม

วรรคที่ 1

มือขวา	----	----	----	----	- ล - ร	- ด - ซ	- ฟ - ร	- ด - ล
มือซ้าย	----	----	----	----	- ม - ร	- ด - ซ	- ฟ - ล	- ซ - ล

มือขวา	----	----	--- ด	- ร - ม	- ล - ท	- ด - ม	- ล - ท	- ด - ร
มือซ้าย	----	----	--- ด	- ร - ม	- ล - ท	- ด - ม	- ล - ท	- ด - ร

มือขวา	----	----	----	--- ด	----	- ร - ม	- ม - ร	- ด - ฟ
มือซ้าย	----	----	----	--- ด	----	- ร - ม	- ม - ร	- ด - ฟ

มือขวา	----	--- ร	- ฟ - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด	--- ท	- ล - ซ
มือซ้าย	----	--- ล	- ฟ - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด	--- ท	- ล - ซ

วรรคที่ 2

มือขวา	----	----	----	----	- ล - ร	- ด - ซ	- ฟ - ร	- ด - ล
มือซ้าย	----	----	----	----	- ม - ร	- ด - ซ	- ฟ - ล	- ซ - ล

มือขวา	----	----	--- ด	- ร - ม	- ล - ท	- ด - ม	- ล - ท	- ด - ร
มือซ้าย	----	----	--- ด	- ร - ม	- ล - ท	- ด - ม	- ล - ท	- ด - ร

มือขวา	----	----	----	--- ด	----	- ร - ม	- ม - ร	- ด - ฟ
มือซ้าย	----	----	----	--- ด	----	- ร - ม	- ม - ร	- ด - ฟ

มือขวา	----	--- ร	- ฟ - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด	- ล - ซ	- ร - ฟ
มือซ้าย	----	--- ล	- ฟ - ร	- ด - ม	- ด - ร	- ม - ด	- ล - ซ	- ร - ฟ

วรรคที่ 3

มือขวา	-----	-----	-----	--- ร	-----	--- ม	- ม - ม	- ร - ด
มือซ้าย	-----	-----	-----	--- ร	-----	--- ม	- ช - ม	- ร - ด

มือขวา	-----	--- ล	- ร - ด	- ล - ช	-----	- ฟ - ช	- ฟ - ล	- ด - ล
มือซ้าย	-----	--- ม	- ร - ด	- ล - ช	-----	- ฟ - ช	- ฟ - ร	- ช - ล

มือขวา	-----	-----	- ล - ท	- ด - ม	-----	- ด - ร	- ด - ล	- ด - ช
มือซ้าย	-----	-----	- ล - ท	- ด - ม	-----	- ด - ร	- ด - ล	- ด - ช

มือขวา	-----	--- ช	- ม - ร	- ด - ล	-----	- ด - ล	-----	--- ล
มือซ้าย	-----	--- ช	- ท - ล	- ช - ล	- ช - ล	-----	- ช - ฟ	- ร - ล

วรรคที่ 4

มือขวา	-----	-----	-----	-----	- ล - ร	- ด - ช	- ฟ - ร	- ด - ล
มือซ้าย	-----	-----	-----	-----	- ม - ร	- ด - ช	- ฟ - ล	- ช - ล

มือขวา	-----	-----	--- ด	- ร - ม	- ล - ท	- ด - ม	- ล - ท	- ด - ร
มือซ้าย	-----	-----	--- ด	- ร - ม	- ล - ท	- ด - ม	- ล - ท	- ด - ร

มือขวา	-----	-----	-----	--- ด	-----	- ร - ม	- ม - ร	- ด - ฟ
มือซ้าย	-----	-----	-----	--- ด	-----	- ร - ม	- ม - ร	- ด - ฟ

มือขวา	-----	--- ร	- ร - ร	- ด - ล	- ด - ช	- ล - ด	- ล - ช	- ร - ฟ
มือซ้าย	-----	--- ร	- ฟ - ร	- ด - ม	- ด - ร	- ล - ด	- ล - ช	- ร - ฟ

4.3.5 ขั้นตอนการสอนนาค

เมื่อจบขั้นตอนการกล่อมนาคจะเข้าสู่การสอนนาคโดยจะเริ่มจากการสอนนาคก่อนว่านามนาคมาจากไหนโดยใช้การเดินธรรมวัตร

จากนั้นจะเป็นการร้องแห่ล่านามนาคและกลับมาเดินธรรมนองธรรมวัตรในการสอนนาค

แห่ล่านามนาค

ทำไมเรียกกันว่าพ่อนาค เมื่อกล่าวตามหลักโบราณสมัย สมัยโบราณครั้งนั้นเล่าไซรัมหาวรรคกล่าวไว้แต่เดิมมา เพราะมีนาคาพญาภูซังค์ เขาได้แปลงองค์ลงมาบรรพชา แปลงเป็นมนุษย์งามสุดโสภา มาบรรพชาด้วยเจตจำนง นาคผนวชได้บวชเป็นพระ ก็เอาธรรมาสน์สงฆ์ จิตใจนาคนั้นก็มั่นคง ฝ่าแต่ดำรงหลักพระวินัย แต่ว่าเวรกรรมมาตามติด สุดท้ายจะคิดและแก้ไข วันหนึ่งนาคนั้นพลันหลับไป ร่างกลับกลายเป็นนาคา เพราะว่าประมาทขาดสำรวม ใหญ่หนักหนาขาดเป็นวง พอดีประจบครบเจ็ดวัน ที่นาคกลายเป็นนาคไปจากสงฆ์ พระสงฆ์ทั้งหลายแสนให้วงยง จึงขับเธอลงเสียจากกุฏิ นาคจะไปไกลจาก จึงได้ขอฝากกายอินทรีย์ ให้เอนามเจ้าท้าวทาคี ใช้วันนี้เป็นนิจันรันตร์ จะบวชหรือใช้ชื่อนาค นาคขอฝากไว้แน่นมั่น เกศพ่อนาคที่สำคัญ อุทิศไว้มั่นเป็นถุตะเคียว สำหรับเอาไว้ได้ใส่คลุมบาตร พ่อนาคสามารถอุทิศเด็ดเดี่ยว หงอนพ่อนาค ไม่มากหงอนเดียว ขออุทิศเชียวเป็นกรวยทอง เชียวแก้วทั้งสองข้าง ผู้บวชรุ่นหลังควรยกย่อง เป็นเทียนไทยที่เรืองรอง มีแล้วต้องกราบบูชา ทั้งกราบและเกร็ดของพ่อนาค นั้นจะฝากเป็นผ้า เป็นไตรครองผ่องโสภา จงเก็บรักษาไว้ให้ดี กระจุกน้อยกระจุกใหญ่ จะขอฝากไว้ที่นี่ เป็นเครื่องกรองน้ำตามคัมภีร์ รัชมะถะรกายอย่างดีครบประมาณ หางพ่อนาคที่โบกสะบัด ฝากเป็นตาลปัตรเหมือนแมนมั่น ศรีษะพ่อนาคก็ฝากเหมือนกัน เป็นบาตรนั้นตามหลักวินัย เชี่ยวที่คมสมตัวล้น ฝากเป็นมิดโกนเอาเข้าไว้ เส้นและเอ็นเล็กภายใน เป็นเข็มและด้ายครอบอาการ พ่อนาคนามแล้วพ่อนาคา ก็ทรงโสภาและโสภคัลย์ เพราะกรรมแต่ของเรามาทัน เรื่องบาปนั้นเราเคยทำมา เราหวังจะบวชกันให้นาน เพื่อวางหลักฐานในพระศาสนา แต่ว่ากรรมตามติดจึงคิดอาลา เพราะกรรมทำมาแต่ก่อนมีประวัติชาติเก่าก่อนของเจ้านาค เรื่องราวนั้นหนาเป็นอยู่อย่างนี้

4.3.6 ขั้นตอนการแกะบายศรีและเชิญขวัญเวียนเทียน

ในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนสุดท้ายในพิธีการทำขวัญโดยจะมีการเวียนเทียนประกอบด้วยทั้งนี้ จะสรุปพิธีกรรมขั้นนี้ดังนี้

เมื่อจบการสอนนาคจะร้องแห่แกะบายศรีเป็นการชมชื่นบายศรีต่าง ๆ ที่ทางคณะเจ้าภาพ ได้ประดับตกแต่งไว้อย่างสวยงาม ต่อมาหมอผู้ประกอบพิธีให้พ่อแม่ของนาคมาลูบหลังโดยให้ลูบขึ้น และทำการเชิญขวัญให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวโดยการเดินทำนองธรรมจักร

แห่แกะบายศรี

แกะบายศรีขั้นต้น เลิศล้ำงามผ่องพรรณ จะแกะเป็นบ้านเจ้าของงาน แต่งสถานดูโสภา มีทั้งธงฉิวปลิวสบัด ช่างตัดกระดาษก็เข้าท่า ตัดไว้มีลวดลายได้นำมา ประดับเคหาต่างสีกัน มีทั้งสีแดงเหลืองเขียว ขาวประดับไว้พราวติดเป็นชั้น ลวดลายต่าง ๆ บางอย่างเหมือนกัน ประดับสถานดูชวนมอง ประดับประดามาลามาลัย อีกทั้งเครื่องโต๊ะและสิ่งของ ก็โสภาเมื่อครามอง ดูสิ่งของเรียบร้อยดี

ขั้นที่สอง รองขั้นต้น งามสกลไปกว่านี้ แกะคนช่วยงานทั้งมากมี บุรุษสตรีดูมากมาย มาช่วยงานกัน บ้านนี้ ต่างฝ่ายต่างมีจิตใจเลื่อมใส มาช่วยกันจริงทั้งหญิงทั้งชาย แลดูร่วมใจกันช่วยงาน แลดูร่วมใจกันไปจนทั่วตลอดแม่ครัวของคาวของหวาน กำลังปรุงของที่ต้องการ ทั้งคาวหวานช่างโอชา บ้างตำน้ำพริกบ้างชูดมะพร้าว บางท่านนั้นเล่าก็จัดหา แลดู่วนวายกันไปมา บางคนนั้นนามาช่วยกันจับหมากพลู บางท่านก็ชวนกันมวนบุหรี่ บุรุษสตรีจับกลุ่มเป็นคู่ สรวลเสเฮฮากันนำดู ดูชินั่งอยู่กัน เรียงราย

ขั้นสาม งดงามแท้ แกะเป็นพ่อแม่เนาเข้าไว้ ท่านช่างแก่กล้าศรัทธาเลื่อมใส จะทำให้ลูกชายท่านเป็นพระ หมดเปลื้องเท่าไรแห่ก็ไม่บ่น ทั้งสองคนอุตสาหะทั้งผิวเมื่อกลับเสียสละ เคารพคุณพระองค์ พระรัตนัง ทั้งสองพ่อแม่ของพ่อนาค ถึงจะเหนื่อยยากไม่หยุดยั้ง สักโน่นสั่งนี้งานมีต่าง ๆ ผลุดยีนผลุดนังกัน่วนวาย ต้องรับแขกหรือในมือแขกมา ทั้งสองใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส พอแขกมาบ้านทำการ ทักทาย เจรจาปราศัยต้อนรับแขกดี แขกมาทักทายเชิญให้แขกนั่ง ต้อนรับจริงจังพิถันพิถิ ซื่อสัตย์ต่อกันสมานไมตรีพ่อแม่เนาคนศรัทธาดีเหลือเกิน

ขั้นสี่ นี้แหละจะแกะเป็นนาค ศรัทธาช่างมากหน้าจะสรรเสริญ ตั้งใจผนวชหวังบวชเหลือเกิน หลังความเจริญในทางจิตใจ พ่อเนาวันนี้ท่าทีสง่า การแต่งกายก็มีความหมาย ว่าตนเป็นนาคควรหักห้ามใจ สงบเอาไว้ตามประเพณี นาคแต่งชุดขาวผมนั้นเล่าถูกโกน มองดูหัวโล้นไม่ต้องใช้หวี แต่งตามระเบียบดูเรียบร้อยดี พ่อเนาวันนี้ราศีพอดา พอญาติมาบ้านนาคนั้นกราบไหว้ เพื่อขออภัยตา ยาย ปู่

ยา อโหสิกรรมสิ่งทำผิดมา มวลมิตรนั้นหนาวใจให้อภัย ภายใจวาจาที่ข้าทำผิด อย่าได้ไปคิดจองเวร เอาไว้อโหสิกรรมสิ่งทำผิดไป มวลญาติทั้งหลายไม่จองเวร นาคเที่ยวไปขออภัยจนทั่ว บอกความผิดตัว ตามที่ได้เห็น เรื่องในอดีตอย่าคิดจองเวร มวลญาติยกเว้นอภัยให้พร้อม

ขั้นที่ห้า โอฟาเลิศ แสนประเสริฐอย่างมหารศ จะแกะเป็นที่พิธทำขวัญ พ่อแม่เวลานั้นก็นั่งชิดใกล้ ฝ่ายหมอบทำขวัญก็บรรยาย ว่าขวัญให้พ่อนาคคอยฟัง เสียงพิณพาทย์ระนาดซ้องก็แซ่ซ้องอยู่ไม่ห่าง กล่อมบรรเลงเพลงให้ฟัง เสียงก็ครางกระหึ่มครวญ เสียงโห่ฉาวของสาวหนุ่ม ต่างจับกลุ่มกันเสสรวล ฟังเสียงก็พอสมควร มาโห่ชวนเอาฤกษ์เอาชัย เสียงซ้องตีก้องหุ่หม่หน้าดูเสียงซ้องใหญ่ ตีเอาฤกษ์ และเอาชัย นาคจะได้สวัสดิ์ นาคก็ก้มประนมมือ ดวงใจแสนซื่อฟังหมอบกล่าวชี้ เปี่ยมด้วยศรัทธาตั้ง มหานที นาคนี้นับว่าดีเหลือใจ ฟัน้องก็นั่งฟังทำขวัญ ต่างพร้อมกันมานั่งชิดใกล้ ต่างฝ่ายก็ช่วยอวยพร ชัย นาคบวชไปขอให้เจริญบวชไปในวันหน้า ก็ได้ชั้นมหาภิคนสรเสริญ บวชต่อไปขอให้เจริญ ใครไม่ เกินปัญหามากมี นี่แหละบายศรีที่มีมาครบทั้งห้าแล้วบายศรี ขอให้ฤกษ์งามและยามดี จงมาล้อมรอบ บายศรีเป็นศิริมงคล

เชิญขวัญ(เดินธรรมวัตร)

ศรีๆประเสริฐเลิศล้ำ ข้าพเจ้าจะขออันเชิญพระขวัญเจ้าเอย พ่อหน่อเนื้อมนีนาค ให้สุข ไสยาสน์ยังยืนพ่อยาวางหลงเป็นอื่น เทียวชอกชอนในไพรศรี พุ่มพงพลีพิภพและไพรพาน แดนดง กันดารตาชดา ขวัญพ่อเอยมาเกิดหนาพ้อมาอย่ามัวหมอง เชิญมาชมบายศรีทองกรองด้วยแก้วงาม ประเสริฐเลิศแล้วล้วนสลักเสลาด้วยแก้วกำวามตระการ สร้อยสังวาลแขวนนพรัตน์ ผ้าไหมพัสด์เลิศ แล้วด้วยลายทอง ขวัญพ่อเจ้าเอย อย่าเที่ยวท่องในท้องทุ่งหิมพานต์ ชมห้วยระหานในหุบเหว เป็น ปล่องเปลวปลาบปลื้มใจ เป็นมาลัยระเริงหลง ชมบุหงาหงละห้อย เมื่อพ่อนาคน้อย ๆ ยังนอนวาด ผี ปีศาจทำทักทาย มิ่งขวัญหายร้องให้อ้อนเพื่อนเล่นชอนแล้วหลอกให้พระขวัญพ่อเอย อย่าไปจงกลับ อยู่ยืนขึ้นเขยอยู่เฉยชา มาเถอะหนาพ้อมาอย่าถือดี ขวัญพ่อไปหลงพงพีผีชู่ระมั่งกว้างทองในดงป่า ขวัญพ่อกล้าพ่อเหยี่ยวอีก หลอกหลอนขวัญพ่อหลงยังป่าบอนจรกลับมา (ออกเป็นแหล)

ขวัญหนีมารดาที่มารังไป ขวัญอ่อนร้องให้ตกใจผีซางกลัวลึงกลัวค่าง กลัวช้างกลัวม้า ขวัญลงนาวากลับ ปลากลัวจะเข้ ขวัญเดินร่อนเร่ ขวัญพ่อเจ้าเอย ขวัญมัวขวัญเมา อยู่เหล่า น้ำตาลขวัญตกลงบ้าน นอก กระชานหัวบันไดขวัญขึ้นต้นไม้หมาไล่หกล้ม กลัวฟ้ากลัวลม ตกตลิ่งน้ำไหล กลัวเสือกกลางไพร ตกใจ โจรหนี เขาเขี่ยนเขาตี ขวัญพ่อเจ้าเอย ขวัญเจ้าชมเกาะ ขวัญเจ้าชมแก่ง ขวัญเจ้าอยู่ในแอ่ง ขวัญเจ้าอยู่ในผา ขวัญเจ้าอยู่ในนา ขวัญเจ้าอยู่ในหนอง ขวัญเจ้าอยู่ในคลองจงกลับมา ชมบายศรีทองที่งาม

เรื่องร้องดั่งรจนามาชมผ้าไตร วิไลโสภา เขิญขวัญพ่อนาคเสียโดยดีให้ล้นห้องสามที โห่ร้องด้วยช่วย
อำนวยการช่วย

เมื่อทำการเรียกขวัญเป็นที่เรียบร้อย ผู้ประกอบพิธีการทำขวัญจึงให้พ่อแม่ได้จุดเทียนชัยยอด
บายศรีเพื่อจะทำการเวียนเทียนในลำดับถัดไป และให้แขกที่มาร่วมพิธีมานั่งล้อมวงที่ต้นบายศรี ใน
ระหว่างนั้นให้ปี่พาทย์บรรเลงเพลงนางนาค

ร้องเพลงนางนาคสองชั้น

ได้เอย ได้ฤกษ์	โหราจึงเบิกบายศรี
เปลื้องผ้ากับใบตองรองดิบดี	แล้วจึงจุดอักษิที่เทียนชัย
แล้วจึงหยิบเอาแว่นเทียนติดเทียนพร้อม	ประณตน์อมส่งไปหาชำไม้
ทั้งวงศาพรั่งพร้อมล้อมรอบกาย	ต่างอวยชัยพรั่งพร้อมก้องกังวาน
แว่นหนึ่งพียงามอร่ามศรี	พระอสุรีเจ้าฟ้ามหาศาล
แว่นสององค์พระอวตาร	ทรงสังข์ศกษาธารจักรี
แว่นสามงามท้าวธาดาพรหม	อันอุดมให้ฤกษ์เบิกบายศรี
ในพระหัตถ์นั้นหรือถือคัมภีร์	ไสยเวทนั้นมีอยู่ครบครัน
พระเป็นเจ้าทั้งสามดูงามศรี	ประดุจจะอักษิที่เทียนขวัญ
เวียนเป็นพักก็มาน้อมเข้าพร้อมพรัน	แล้วโบกควันอวยชัยให้สวัสดิ
พรันสำเร็จครบถ้วนล้วนสามรอบ	พระหมอบเฝ้าบนบจบเกศี
รับแว่นมาดับเทียนได้สามที	แล้วจุดจีจุดเจิมเฉลิมพล

โน้ตเพลง นางนาค สองชั้น

ท่อน 1

มือขวา	-----	- ล - ล	- รี่ - ท	- ล - ฟ	- ท - -	ล ฟ - -	- - - ร	- - ม ฟ
มือซ้าย	--- ล	-----	- ร - ท	- ล - ด	- - ล ฟ	- - ม ร	- ล - -	- ร - -

มือขวา	- ซ - ล	ท ล - -	- - ม ฟ	- - ซ ล	- รี่ - ท	- ล - -	ซ ซ - -	ล ล - ท
มือซ้าย	- ร - -	- - ซ ฟ	ม ร - -	ม ฟ - -	- ร - ท	- ล - ซ	--- ล	--- ท

มือขวา	-----	- ท - ท	- - ซ ซ	- ล - ท	- รี่ - มี่	- รี่ - -	ท ท - -	ล ล - ฟ
มือซ้าย	--- ท	-----	- ซ - -	- ล - ท	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ด

มือขวา	-----	- ล - ล	- ท - ล	- ฟ - ม	- ฟ - ม	- ม - -	- ม - ร	--- ม
มือซ้าย	--- ล	-----	- ท - ล	- ด - ท	-----	- ร - ท	--- ล	--- ท

ท่อน 2

มือขวา	-----	- ล - ล	- รี่ - ท	- ล - ฟ	- ท - -	ล ฟ - -	- - - ร	- - ม ฟ
มือซ้าย	--- ล	-----	- ร - ท	- ล - ด	- - ล ฟ	- - ม ร	- ล - -	- ร - -

มือขวา	-----	- ฟ - ฟ	-----	- - ร ม	- - ม ฟ	- ล - -	- ล - ฟ	-----
มือซ้าย	--- ฟ	-----	- ล - ท	- ด - -	- ร - -	--- ม	- ร - -	ม ร - ท

มือขวา	- - ร ร	- ม - ล	-----	ล ท - ร	- ด - -	- ฟ - -	- - - ร	- - ม ฟ
มือซ้าย	- ร - -	- ม - ม	- ฟ - ซ	--- ร	- - ท ล	- - ม ร	- ล - -	- ร - -

มือขวา	-----	- ล - ล	- ท - ล	- ฟ - ม	- ฟ - ม	- ม - -	- ม - ร	--- ม
มือซ้าย	--- ล	-----	- ท - ล	- ด - ท	-----	- ร - ท	--- ล	--- ท

หากการเวียนเทียนยังเวียนไม่ครบสามรอบแต่เพลงจบแล้วสามารถร้องเพลงเชิญพระขวัญได้

ร้องเพลงเชิญพระขวัญทำนองลาวจ้อย

โอ้ขวัญเอ๋ยขวัญอ่อน
 เชิญมิ่งขวัญอันโสภี
 อย่าเมินเฉยเลยนะเจ้า
 อย่าหลบลี้นี้นาย
 โอ้ขวัญเอ๋ยขวัญใจ
 ตามป่าเขาลำเนาพนา
 อย่าเมินเฉยเลยนะเจ้า
 อย่าหลบลี้นี้นาย
 โอ้ขวัญเอ๋ยขวัญมา
 แสนระรื่นชื่นอารมณ์
 อย่าเมินเฉยเลยนะเจ้า
 อย่าหลบลี้นี้นาย
 โอ้ขวัญเอ๋ยขวัญดี
 ชมบายศรีที่อลังการ
 อย่าเมินเฉยเลยนะเจ้า
 อย่าหลบลี้นี้นาย

ขวัญสัจจจากกายอินทรีย์
 มาทำหน้าที่อย่าหนีไปไกล
 มิ่งขวัญจงเข้ามาไวไว
 กลับสู่ร่างกายเกิดขวัญเอ๋ย
 อย่างววยงหลงไปในคูหา
 ห้วยธาราล้วนอันตราย
 มิ่งขวัญจงเข้ามาไวไว
 กลับสู่ร่างกายเกิดขวัญเอ๋ย
 สู่กายาพาสุขสม
 สู่สังคมสุขสบาย
 มิ่งขวัญจงเข้ามาไวไว
 กลับสู่ร่างกายเกิดขวัญเอ๋ย
 สู่พิธีมงคลสถาน
 ดุจพิมานพรรณราย
 มิ่งขวัญจงเข้ามาไวไว
 กลับสู่ร่างกายเกิดขวัญเอ๋ย

โน้ตเพลง ลาวจ้อย

มือขวา	- ซ ล ท	--- ล	----	- ท - ล	- ซ ล ท	--- ล	ท ล - ล	- ท - ร
มือซ้าย	- ซ ล ท	--- ล	----	- ท - ล	- ซ ล ท	--- ล	-- ซ ม	- ม - ร

มือขวา	- ท ร ม	--- ร	- ท ล ซ	- ล - ท	-- ร ม	- ซ - ล	ท ล ซ ม	- ซ - ร
มือซ้าย	- ฟ ร ม	--- ร	- ท ล ซ	- ล - ท	-- ล ท	- ซ - ล	ท ล ซ ท	- ซ - ล

มือขวา	----	----	- ร - ม	ซ ล ท ม	----	- ร - ม	-- ร ม	ซ ล ท ร
มือซ้าย	----	----	- ล - ท	ซ ล ท ท	----	- ร - ม	-- ล ท	ซ ล ท ล

มือขวา	----	----	ร ท ล ซ	- ล - ท	----	- ซ - ล	ท ล ซ ล	- ท - ซ
มือซ้าย	----	----	ร ท ล ซ	- ล - ท	----	- ซ - ล	ท ล ซ ล	- ท - ซ

หากเวียนเทียนครบสามรอบแล้วผู้ประกอบพิธีจะนำเทียนที่แวนทั้งสามมาประกบเข้าด้วยกัน นำใบพลูทั้งเก้าใบมารองเทียนเอาไว้ นำเทียนไปวนเวียนที่บายศรียกขึ้นทูนเหนือศีรษะ ผู้ประกอบพิธีจะดับคว้นเทียนและเป่าคว้นเทียน โดยจะให้หน้าอ้าปากรับคว้นเทียน จะทำแบบนี้สามครั้งด้วยกัน ระหว่างเป่าคว้นเทียน ให้ปีพาทย์บรรเลงเพลงรั้วสามลา

- ปีพาทย์บรรเลงเพลงรั้วสามลา -

หลังจากนั้นให้นำเทียนตองขวัญให้กับพ่อแม่และกราบสามครั้ง แล้วให้ผู้เป็นแม่แบกตองขวัญไปเก็บ ปีพาทย์บรรเลงเพลงเชิดแล้วกราวรำ

- ปีพาทย์บรรเลงเพลงเชิดแล้วกราวรำ -

เมื่อปีพาทย์บรรเลงเพลงเชิดกราวรำจบก็เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีในส่วนของบทร้องและดนตรี ประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล่าวหาญ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ” เป็นการวิจัยเชิงอนุรักษได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาประวัติของนาวาโทติเรก กล้าหาญ ศึกษาลักษณะและขั้นตอนพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ ศึกษาบทร้องและดนตรีประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค โดยได้สรุปผลจากการวิจัยได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

นาวาโทติเรก กล้าหาญ เกิดเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2495 ณ บ้านบางนายไกร อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นบุตรของนายเคลิ้ม กล้าหาญ และ นางเล็ก กล้าหาญ ยังมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันทั้งหมด 8 คน ซึ่งนาวาโทติเรก กล้าหาญ เป็นบุตรคนที่ 2 ได้เข้าเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ณ โรงเรียนวัดบางไกรในศิลปวิทยุวิทยา อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เมื่อจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาได้ต่อเพลงทางฝั่งจากสำนักดนตรีบ้านบางม่วง ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรีกับครูหยุด ศรีอยู่ ต่อมาจึงได้ศึกษาการเล่นดนตรีต่อ กับร้อยตำรวจตรีกาหลง ฟุ้งทองคำ ได้ถ่ายทอดเพลงหน้าพาทย์ให้กับครูติเรก กล้าหาญ ในเรื่องของการประกอบพิธีไหว้ครู และได้รับมอบการถ่ายทอดการอ่านโองการ ในปี 2514 เรียนต่อสายอาชีพ ในโรงเรียนดุริยางค์ทหารเรือ และเข้าบรรจุข้าราชการ ณ กรมดุริยางค์ทหารเรือ ในระหว่างการรับราชการได้เริ่มเรียนการทำขวัญนาคจากพันจ่าเอกสนอง อ่ำแสง ตำราในการทำขวัญ นับจากนั้นก็เริ่มติดตามไปเล่นดนตรีประกอบการทำขวัญนาค และได้เริ่มทำขวัญครั้งแรกในอายุ 35 ปี ต่อมาสอบเป็นหัวหน้าหมู่ดนตรีไทยในกรมดุริยางค์ทหารเรือและได้เกษียณอายุราชการในฐานะนายทหารชั้นนาวาโท มีคู่สมรสคือนางสำราญ กล้าหาญ ปัจจุบันอายุ 71 ปี อาศัยอยู่ ณ บ้านสุดคะนึ่ง ตลาดปากคลองบางขวาง 151/8 หมู่ 6 ตำบลย่านยาว อำเภอสสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ในปัจจุบันครูติเรก กล้าหาญ ได้รับบำนาญและเป็นนักดนตรีอาชีพสายฝั่งธนโดยสร้างสำนักดนตรีไทยคณะ อรุณบรรเลง (หม่ออรุณสุดคะนึ่ง) ทั้งนี้ ยังเป็นครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรี หมอทำขวัญนาค โหรา ครูดนตรีไทยพิเศษโรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา และเป็นวิทยากรตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

พิธีกรรมการทำขวัญนาคในรูปแบบของของนาวาโทติเรก กล้าหาญ ใช้การถ่ายทอดเนื้อหาในรูปแบบคือ

1. ใช้การถ่ายทอดโดยการแปลและการขับร้อง
2. ใช้การถ่ายทอดโดยการบรรยาย

การทำขวัญภาคโดยลักษณะขั้นตอนและรายละเอียดในพิธีกรรมการทำขวัญภาคของ
นาวาโทติเรก กล้าหาญ มีระเบียบและพิธีกรรม ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมงาน

ในขั้นตอนแรกก่อนจะเริ่มพิธีทำขวัญภาคทางคณะเจ้าภาพมีความประสงค์ที่จะทำพิธีกรรม
ตอนเช้าทางคณะปีพาทย์ต้องบรรเลงเพลงโหมโรงเช้า หากทำพิธีกรรมหลังจากเที่ยงไปต้องบรรเลง
เพลงโหมโรงเย็น ในระหว่างการบรรเลงโหมโรง ทางหมอทำขวัญต้องตรวจทานเตรียมของใน พิธีที่
ทางคณะเจ้าภาพจัดไว้ให้เรียบร้อย

ของที่ใช้สำหรับในพิธีมีดังนี้ แว่นเทียน 3 แว่น (แต่ละแว่นเทียนให้ติดเทียนขี้ผึ้งไว้ 3 เล่ม), ชันน้ำมัน
ธณีสาร, สายสิญจน์, ใบพลู 9 ใบ, แป้งเจิม, หมอนอิง

พานขอขมาเครื่องประกอบบายศรีมีดังนี้ บายศรีปากชาม 2 คู่, ไข่ต้มยอดบายศรี, ทองขวัญ,
กล้วย 1 หวี, มะพร้าวน้ำหอม 1 ลูก, เครื่องทอง (ทองหยิบ, ทองหยอด, ฝอยทอง), ชันข้าวสารสำหรับ
เสียบแวนบายศรี, ชันหัวครุ (ดอกไม้, ฐูป, เทียน, เหล้า, บุหรี่, เงิน 24 บาท)

2. ขั้นตอนการทำน้ำมันธณีสาน

การทำน้ำมันธณีสาน ผู้ประกอบพิธีจะท่องนะโม 3 จบ เพื่อระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าและ
กล่าวคาถามงกุฎพระพุทธเจ้า

คาถามงกุฎพระพุทธเจ้า

อิติปิโสวิเสเสอิ วิเสเสพุทธานาเมอิ อิเมนาพุทธรังโสอิ อิโสรังพุทธรังปิติอิ

คาถาทำน้ำมันธณีสาน

โองการพินทุนาถัง อุปปันนัง พรหมาสหบดีนามัง อาทิกัปปเป สุอาคัตโต นะโมพุทธานะ ดิวันนังทุ
ติยัมปิ โองการพินทุนาถัง อุปปันนัง พรหมาสหบดีนามัง อาทิกัปปเป สุอาคัตโต นะโมพุทธานะ ดิวันนัง
ตะติยัมปิ โองการพินทุนาถัง อุปปันนัง พรหมาสหบดีนามัง อาทิกัปปเป สุอาคัตโต นะโมพุทธานะ ดิ
วันนัง สีโรเม พุทธเทวัญจะ นะราก็ญะ เพชรฉลุก็ญะจะ สิทธิพุทธา สิทธิธรรมมา สิทธิสังฆาประ
สิทธิเม

3. ขั้นตอนการเจิมใบพลู ทองขวัญ เทียนชัย และผูกไม้ขนบายศรี

เมื่อทำน้ำมันเสร็จแล้วนำใบพลูมาเจิม ในการเจิมพลูในทุก ๆ ใบให้บริกรรมคาถาว่า “นะโม
พุทธานะ” ประกอบการเจิมให้ครบ 9 ใบ และใช้คานานี้เจิมแว่นเทียนในการเวียนด้วยเช่นกัน

การทำทองขวัญ ให้เตรียมใบทองตัดมา 3 กิ่ง แล้วเจิมใบที่ 1 ให้ภาวนาว่า “พุทธสังมิ”
เจิมใบที่ 2 ให้ภาวนาว่า “ธัมมังสังมิ” เจิมใบที่ 3 ให้ภาวนาว่า “สังฆังสังมิ” เมื่อเจิมเสร็จเรียบร้อยให้
นำผ้าขาวหรือผ้าแพรผ้าลูกไม้มาห่อม้วนเข้ากับใบทอง มัดผูกเชือกให้เรียบร้อย

ไม้ขนานต้นบายศรีทั้ง 3 ก้าน จะเป็นตัวแทนของ โลก โกรธ หลง ที่คอยขนานต้นบายศรีที่เป็นตัวแทนของชั้นทั้ง 5 ของนาคอันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยหมอผู้ประกอบพิธีจะเป็นคนผูกไว้กับต้นบายศรี ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับทางผู้ที่ทำบายศรีว่าได้ทำตองขวัญทำไม้ขนานมาพร้อมกับต้นบายศรีแล้วหรือยัง ถ้าหากว่ายังหมอผู้ประกอบพิธีต้องเตรียมให้เรียบร้อย

เทียนชัย ให้เจิมและเสียบไว้บนยอดของบายศรีเพื่อที่จะให้บิดา มารดาของเป็นผู้จุดในตอนเชิญขวัญ ระหว่างการเจิมให้ภาวนาคาถาว่า “อุณาโลมา วิชายะเต มะอะอุ นะโมพุทธายะ” นำเทียนไปเสียบไว้ยอดบายศรีพร้อมกับไข่มุมนำตองขวัญมาพินไว้ข้างบายศรีสวดบทเจริญชัยมงคลคาถาและสัพพะมงคลคาถาเป็นอันเสร็จขั้นตอนนี้ก่อนจะเข้าพิธีเมื่อเตรียมของในพิธีเรียบร้อยแล้ว จึงแต่งตัวเป็นหมอบทำขวัญ เพื่อที่จะเริ่มพิธีทำขวัญนาค และเริ่มทำการถวายเครื่องกำนลครุเพื่อระลึกถึงครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์วิชาหมอบทำขวัญ

4. ขั้นตอนการชุมนุมเทวดาเริ่มพิธีการ

เมื่อเตรียมพิธีเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หมอบทำขวัญจะเริ่มพิธีในส่วนแรกคือให้ปีพาทย์ลงวาเมื่อบรรเลงเสร็จสิ้นหมอบผู้ประกอบพิธีท่องนะโม 3 จบ แล้วจึงท่องคาถาชุมนุมเทวดา สักเคแปลสุนันตุนโตนโตเทวภูตาและร้องเพลงเทวาประสิทธิ์หรือร้องเพลงเวสสุกรรมปีพาทย์จะบรรเลงเพลงสาธุการรับเทพดา

5. ขั้นตอนการสอนนาคให้รู้จักกับการสรรเสริญคุณพระพุทเจ้า

เมื่อจบการบรรเลงเพลงสาธุการผู้ประกอบพิธีจะบรรยายให้นาครู้จักกับการสวดสรรเสริญคุณพระพุทเจ้า โดยให้นาคท่องนะโม 3 จบ ผู้ประกอบพิธีจึงเริ่มท่องบทนะโม

6. ขั้นตอนปฏิสนธิ

เมื่อได้สอนให้นาคได้รู้จักกับการสรรเสริญคุณของพระพุทเจ้าแล้ว ก็จะเข้าสู่การจะกล่าวกำเนิดแรกเริ่มการปฏิสนธิโดยใช้การบรรยายว่าความเป็นมาก่อนที่นาคจะเกิดมาเป็นคนนั้นมีเหตุความเป็นมาอย่างไรแล้วจึงเริ่มร้องกลอนหลักกล่าวกำเนิด

ทั้งนี้ในบทหลักจะกล่าวถึงการฝันของแม่จะมีการทำนายฝันฝ่ายผู้ประกอบพิธีก็จะทำตนเป็นโหรมาทำนายว่าฝันในครั้งนี้จะดีหรือร้าย จะมีการละเล่นเรียกค่าครุค่ากำนล หากเห็นว่าพอสมควรแล้วจึงร้องทำนายฝันคือการร้องเพลง พรหมณดีติน้ำเต้าสองชั้น

7. ขั้นตอนแพ้ท้องและการคลอด

เมื่อเสร็จสิ้นการทำนายฝันก็จะเข้าสู่ช่วงการแพ้ท้อง ซึ่งจะบรรยายถึงความยากลำบากของผู้หญิงที่อุ้มท้องมาตลอดเก้าเดือนและความลำบากของผู้เป็นพ่อที่ต้องคอยดูแลอาการแพ้ท้อง

หลังจากการแห่แพ้ท้องจะเป็นการร้องเสภาหรือร้องเพลงอาถรรพ์ ซึ่งจะพรรณนาถึงการเจ็บท้องของแม่ ต่อมาจะร้องเสภาหรือเพลงลาวครวญ จะพรรณนาถึงการเจ็บท้องจนจะคลอด จากนั้น ปี่พาทย์ทำเพลงโอด และเดินทำนองธรรมวัตร

หลังจากจบการเดินธรรมวัตรบรรยายความทุกข์ของบิดามารดาจะร้องเสภาหรือร้องเพลงสองไม้บรรยายตอนคลอดว่าได้ลูกผู้ชาย ให้ปี่พาทย์บรรเลงเพลงร่ำ

เมื่อจบการบรรเลงเพลงร่ำจะเดินธรรมวัตรจะมีการละเล่นเลียนเสียงร้องของเด็ก มีการเรียกเงินเจ้าภาพเพียงนิดหน่อย

8. ขั้นตอนการกล่อมนาค

การกล่อมนาคนี้จะสอนนาคถึงการเลี้ยงดูของบิดามารดาที่เอาใจใส่กับพ่อนาคในทุกช่วงของการเจริญวัยผู้ประกอบพิธีจะบรรยายประกอบความทุกขเวทนาของบิดามารดาว่ากว่าจะซบเลี้ยงพ่อนาคจนโตต้องลำบากขนาดไหน พร้อมเรียกหาหมอนใบเก่าใบแรกของคนเป็นลูกก็คือแม่นั่นเอง ให้ลูกนาคได้หนุนนอนเป็นพิธีการกล่อมเรียกขวัญนาคโดยการร้องเพลงกล่อมนารีหรือขอมกล่อมลูก แห่กล่อมนาค หรือเพลงค่าน้ำนม และจะเดินธรรมวัตร

9. ขั้นตอนการสอนนาค

เมื่อจบขั้นตอนการกล่อมนาคจะเข้าสู่การสอนนาคโดยจะเริ่มจากการสอนนาคก่อนว่า นามนาคมาจากไหนโดยใช้การเดินธรรมวัตรจากนั้นจะเป็นการร้องแห่ล่านามนาคและกลับมาเดินธรรมนงธรรมวัตรในการสอนนาค

10. ขั้นตอนการแกะบายศรีและเชิญขวัญเวียนเทียน

ในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนสุดท้ายในพิธีการทำขวัญโดยจะมีการเวียนเทียนประกอบด้วยทั้งนี้จะสรุปพิธีกรรมดังนี้

เมื่อจบการสอนนาคจะร้องแห่แกะบายศรีเป็นการชมชื่นบายศรีต่างๆที่ทางคณะเจ้าภาพได้ประดับตกแต่งไว้อย่างสวยงาม ต่อมาหมอผู้ประกอบพิธีให้พ่อแม่ของนาคมาลูบหลังโดยให้ลูบขึ้น และทำการเชิญขวัญให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวโดยการเดินทำนองธรรมวัตร

เมื่อทำการเรียกขวัญเป็นที่เรียบร้อย ผู้ประกอบพิธีการทำขวัญจึงให้พ่อแม่ได้จุดเทียนชัยยอดบายศรีเพื่อจะทำการเวียนเทียนในลำดับถัดไป และให้แขกที่มาร่วมพิธีมานั่งล้อมวงที่ต้นบายศรี ในระหว่างนั้นให้ปี่พาทย์บรรเลงเพลงนางนาค แล้วผู้ประกอบพิธีจะนำแว่นเทียนทั้งสามจุดไฟกับเทียนชัย และเวียนเทียนรอบบายศรีสามรอบก่อนที่จะส่งให้กับแขกที่เข้ามาร่วมพิธี โดยจะให้เวียนไปทางซ้ายตามเข็มนาฬิกา ภาวนาคาถาพร้อมกับแว่นเทียนเรียงลำดับไป ดังนี้

แวนที่ 1 พระพุทธคุณนัง พระธรรมคุณนัง พระสังฆคุณนัง

แวนที่ 2 พระพุทธรักษา พระธัมมรักษา พระสังฆรักษา

แวนที่ 3 พุทธมหาลาภัง ธรรมมหาลาภัง สังฆมหาลาภัง

หากจำคาถาไม่ได้ให้ภาวนาเพียงคำว่า ชัยยะ ชัยยะ ชัยยะ เมื่อกล่าวคาถาจบในทุก ๆ ครั้ง ให้โบกควันเทียนเข้าต้นบายศรี หากเวียนเทียนยังเวียนไม่ครบสามรอบแต่เพลงจบแล้วสามารถร้องเพลงเชิญพระขวัญได้

ในระหว่างนี้ผู้ประกอบพิธีจะนำทองขวัญเวียนรอบบายศรีสามรอบ และนำทองขวัญให้ภาคถือไว้ในท่าพนมมือ จากนั้นนำเอามะพร้าวเวียนรอบบายศรีสามรอบเอาช้อนตัดไขยอดบายศรีครึ่งหนึ่งใส่ในมะพร้าวและนำช้อนทำท่าตักช้อนไปบริเวณชั้นบายศรีสมมติว่าช้อนขวัญตามชั้นบายศรีให้เข้ามาอยู่ในมะพร้าว จากนั้นให้ป้อนน้ำมะพร้าวกับไขให้ภาคกินสามคำ จากนั้นผสมแป้งเจิมแล้วเจิมไปที่กลางหน้าผาก ภาวนาคาถาว่า “อุณาโลมา วิชายะเต มะอะอุ นะโมพุทธานะ”

หากเวียนเทียนครบสามรอบแล้วผู้ประกอบพิธีจะนำเทียนที่แวนทั้งสามมาประกบเข้าด้วยกันนำไปพลูทั้งเก้าใบมารองเทียนเอาไว้ นำเทียนไปวนเวียนที่บายศรียกขึ้นทูนเหนือศีรษะ ผู้ประกอบพิธีจะดับควันเทียนและเป่าควันเทียน โดยจะให้ภาคอ้าปากรับควันเทียน จะทำแบบนี้สามครั้งด้วยกัน ระหว่างเป่าควันเทียน ให้ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรั้วสามลา ผู้ประกอบพิธีจะนำสายสิญจน์มาโยงโดยเริ่มจากตัวของภาค พ่อแม่ของภาคและเวียนไปทางซ้ายให้ผู้ที่มานั่งล้อมวงบายศรีทั้งหมดได้จับด้ายสายสิญจน์ทุกคน หลังจากนั้นให้ภาคท่องคำขอขมากรรม

คำขอขมากรรม

กายกรรมสาม วจกรรมสี่ มโนกรรมสาม กรรมใดข้าพเจ้าได้สบประมาทพลาดพลั้งล่วงเกินทั้ง ต่อหน้าก็ดี ลับหลังก็ดี แกล้งก็ดี หรือมิได้แกล้งก็ดี ขอท่านในที่แห่งนี้ จงอโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้านับตั้งแต่บัดนี้ เป็นต้นไป นิพพานะปัจจะโย โหตุ (ให้ผู้ที่อยู่ในพิธีรับสารูพร้อมกัน)

หลังจากนั้นให้ภาคยื่นทองขวัญให้กับพ่อแม่และกราบสามครั้ง ผู้ประกอบพิธีจะแนะนำพ่อแม่ให้เก็บทองขวัญไว้บนหิ้งพระ หรือเก็บไว้ในที่สูงๆ เจ็ดวันจากนั้นให้แกะทองขวัญออกเก็บผ้าไว้ นำเอาก้านตองและบายศรีไปลอยน้ำ แล้วให้ผู้เป็นแม่แบกทองขวัญไปเก็บ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเชิดแล้วกราวรำ เมื่อปี่พาทย์บรรเลงเพลงเชิดกราวรำจบก็เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีในขั้นตอนรูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญภาคของนาวาโทติเรก กล่าวหาญ

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษารูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญของนาวาโทติเรก กล้าหาญนั้น พบว่า นาวาโทติเรก กล้าหาญ เกิดเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2495 ณ บ้านบางนายไกร อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นบุตรของนายเคลิ้ม กล้าหาญ และ นางเล็ก กล้าหาญ ได้เข้าเรียนระดับชั้น ประถมศึกษา ณ โรงเรียนวัดบางไกรในศิลปวิทยุวิทยา อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เมื่อจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาได้ต่อเพลงทางฝั่งจากสำนักดนตรีบ้านบางม่วง ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรีกับครูหยุด ศรีอยู่ ต่อมาจึงได้ศึกษาการเล่นดนตรีต่อกับร้อยตำรวจตรี กาทอง พึ่งทองคำ ได้ถ่ายทอดเพลงหน้าพาทย์ให้กับครูติเรก กล้าหาญ ในเรื่องของการประกอบพิธีไหว้ครู และได้รับมอบการถ่ายทอดการอ่านโองการ ในปี 2514 เรียนต่อสายอาชีพ ในโรงเรียนดุริยางค์ทหารเรือ และเข้ารับบรรจุข้าราชการ ณ กรมดุริยางค์ทหารเรือ ในระหว่างการรับราชการ ได้เริ่มเรียนการทำขวัญภาคจากพันจ่าเอกสนอง อ่ำแสง ตำรา ในการทำขวัญ นับจากนั้นก็เริ่มติดตามไปเล่นดนตรีประกอบการทำขวัญภาค และได้เริ่มทำขวัญครั้งแรกในอายุ 35 ปี ต่อมาสอบเป็นหัวหน้าหมู่ดนตรีไทยในกรมดุริยางค์ทหารเรือและได้เกษียณอายุราชการในฐานะนายทหารชั้น นาวาโท มีคู่สมรสคือนางสำราญ กล้าหาญ ปัจจุบันอายุ 71 ปี อาศัยอยู่ ณ บ้าน สุดคะนึ่ง ตลาดปากคลองบางขวาง 151/8 หมู่ 6 ตำบลยานยาว อำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี ในปัจจุบัน ครูติเรก กล้าหาญ ได้รับบำนาญและเป็นนักดนตรีอาชีพสายฝั่งธนโดยสร้างสำนักดนตรีไทยคณะ อรุณบรรเลง (หมออรุณ สุดคะนึ่ง) ทั้งนี้ ยังเป็นครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรี หมอทำขวัญภาค โหรา ครูดนตรีไทยพิเศษโรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา และเป็นวิทยากรตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

ลักษณะและขั้นตอนการทำขวัญภาคของนาวาโทติเรก กล้าหาญ มีลักษณะขั้นตอนที่เป็นแบบแผนและเป็นเอกลักษณ์ โดยลักษณะขั้นตอนและรายละเอียดในพิธีกรรมการทำขวัญภาคของ นาวาโทติเรก กล้าหาญ มีระเบียบและพิธีกรรม ดังนี้ 1 ขั้นตอนการเตรียมงาน หมอทำขวัญจะเป็นผู้ดูแลสิ่งของในการประกอบพิธีกรรมว่ามีรายละเอียดครบถ้วนหรือไม่ก่อนเริ่มพิธี 2 ขั้นตอนการทำน้ำมนต์ ธรณีสถาน ต้องใช้คาถาในการทำให้ใช้ในการประกอบพิธีเพื่อเป็นสิริมงคล 3 ขั้นตอนการเจิมใบพลู ตองขวัญ เทียนชัย และผูกไม้นาบายศรี สิ่งเหล่านี้หมอทำขวัญต้องเป็นผู้จัดเตรียมการเพราะเป็นของ ในการประกอบพิธี ต้องมีการเจิมทั้งสิ้น ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความหมาย 4 ขั้นตอนการชุมนุมเทวดาเริ่มพิธีการ จะใช้การกล่าวคาถาชุมนุมเทวดาเพื่อเชื้อเชิญให้มาอำนวยความสะดวกในการทำพิธีทำขวัญภาค 5 ขั้นตอนการสอนนาโคให้รู้จักกับการสรรเสริญคุณพระพุทธรเจ้า ผู้ที่จะบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ต้องรู้จัก การสรรเสริญคุณของพระพุทธรเจ้าก่อนเป็นอันดับแรก 6 ขั้นตอนปฏิสนธิ ขั้นตอนนี้จะกล่าวถึงการ กำเนิดเกิดมาของผู้บรรพชา 7 ขั้นตอนแพ้ท้องและการคลอด จะสอนถึงความลำบากของผู้หญิงเมื่อ

เวลาดั้งครรถ์การแพ้ท้องและการคลอด 8 ขั้นตอนการกล่อมนาค การกล่อมนาคนี้จะสอนนาคถึงการเลี้ยงดูของบิดามารดาที่เอาใจใส่กับพ่อนาคในทุกช่วงของการเจริญวัย 9 ขั้นตอนการสอนนาค จะสอนถึงค่านานาคนั้นเกิดมาได้อย่างไร 10 ขั้นตอนการแกะบายศรีและเชิญขวัญเวียนเทียน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญในการทำขวัญคือเมื่อแกะบายศรีแล้วจะมีการเรียกมิ่งซึ่งขวัญและเวียนเทียนสมโภชน์เท่านั้นเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีในลักษณะและขั้นตอนรูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทธิเรก กล่าวหาญ

โดยพิธีกรรมการทำขวัญนาคในรูปแบบของนาวาโทธิเรก กล่าวหาญ จะใช้การถ่ายทอดเนื้อหา 2 รูปแบบคือ 1. ใช้การถ่ายทอดโดยการแปลและการขับร้อง 2. ใช้การถ่ายทอดโดยการบรรยายดนตรีที่ประกอบพิธีกรรมในการทำขวัญนาคในรูปแบบของนาวาโทธิเรก กล่าวหาญ ไม่ปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่าใช้วงดนตรีประเภทใด เนื่องจากในปัจจุบันคณะเจ้าภาพจะเป็นผู้จัดหาคณะดนตรีมาบรรเลงไม่ว่าจะเป็นวงปี่พาทย์ วงมโหรี วงมโหรีวงมโหรีวงมโหรี เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ ดร.สมาน น้อยนิตย์ (สมาน น้อยนิตย์, 2566: สัมภาษณ์) กล่าวว่า “ ในสมัยตั้งแต่จำความได้พบว่าการบรรเลงดนตรีประกอบการทำขวัญนาคมีมาก่อนหน้านั้นแล้ว แต่โดยโบราณการทำขวัญจะใช้แค่การเบิกบายศรีสมโภชน์เวียนเทียนเท่านั้น ไม่มีการขับร้องส่ง จะใช้แค่วงดนตรีปี่พาทย์ในการบรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเพลงมโหรี ” ในรูปแบบวงดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญที่เป็นแบบแผน จะใช้เป็นวงปี่พาทย์ไม้แข็ง จะเป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้า วงปี่พาทย์เครื่องคู่หรือวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ จะขึ้นอยู่กับทางกำลังทรัพย์และฐานะของคณะเจ้าภาพว่าจะจัดหาวงดนตรีประเภทใดมาบรรเลง บทเพลงที่ใช้ในการร้องพบว่าใช้เพลงสองชั้นเช่น เพลงเทวาประสิทธิ์ เพลงเวสสุกรรม เพลงพราหมณ์ตีตนำเต้า เพลงกล่อมนารี เป็นต้น นอกจากนี้พบว่า ยังมีเพลงแปลและการเดินธรรมาวัตร โดยจะใช้ในการดำเนินเนื้อหาประกอบการบรรยาย โดยจะมีการเรียกเพลงหน้าพาทย์ประกอบอาทิ เพลงสาธุการ เพลงตระสันนิบาต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้เป็นหมอขวัญว่าจะมีการตัดทอนรวบรัดอย่างไร หรือหากวงดนตรีที่มาประกอบพิธีกรรมไม่สามารถบรรเลงได้ก็จะไม่ร้องเพลงสองชั้นหรือไม่เรียกเพลงหน้าพาทย์นั้น ๆ ตามพอสมควรซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนาวาโทธิเรก กล่าวหาญ (ดิเรก กล่าวหาญ, 2566: สัมภาษณ์) กล่าวว่า “ เพลงที่ใช้ขับร้องส่งร้องบางที่จะนำเพลงในเรื่องทำขวัญมาบรรจุใส่เข้าไป ขึ้นอยู่กับตัวหมอทำขวัญว่าบทร้องไหนควรร้องเพลงอะไร หรือบางทีก็จะไม่ร้องเพลงในเรื่องทำขวัญเลย แต่จะต้องร้องเพลงนางนาคในการเวียนเทียนเป็นเพลงแรกเพื่อให้รู้ว่าจะเข้าสู่การทำขวัญ หลังจากนั้นจะร้องเพลงอะไรก็ได้ แต่เพลงนางนาคให้ร้องเสมอ ”

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากที่คณะผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาของนาวาโทติเรก กล้าหาญ จนกระทั่งสำเร็จออกมาเป็นรูปเล่ม คณะผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางให้กับผู้ที่สนใจศึกษาเพื่อจัดทำงานวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

1. การทำขวัญนา เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพได้
2. เป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีการบวชนาค ซึ่งเป็นหน้าที่ของชายไทยที่จะดำรงคงไว้ในบรรพพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

1. การทำขวัญนา ยังมีลักษณะการทำขวัญในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความน่าสนใจในการทำวิจัยครั้งต่อไป เช่น การทำขวัญข้าว การทำขวัญควาย การทำขวัญบ่าวสาว เป็นต้น
2. ควรนำความรู้ด้านการทำขวัญนาไปสอดแทรกในการเรียนการสอนในหลักสูตรของสถาบันการศึกษา เพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมและประเพณีของไทย

บรรณานุกรม

1. เอกสารและงานวิจัย

- กฤษณา วงษาสันต์. (2542). **วิถีไทย**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.
- กิตติกานต์ สารีผล, ชีฆภัส สนธิบุษ, พนิดา บุญเส็ง และคณะ. (2561). **ศึกษารูปแบบการบรรเลงเพลงดับนางลอย ชั้นต้น ของครูประสิทธิ์ ถาวร และครูท้วม ประสิทธิ์กุล กรณีศึกษาคร. สมาน น้อยนิตย์**. ศิลปนิพนธ์ ศษ.บ., มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.
- กิตติพร ใจบุญ. (2559). **แนวปฏิบัติทางสังคมพิธีกรรมและงานเทศกาล**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- จันทร์พร นวลแพ่ง. (2539). **การทำขวัญภาคกลาง: การศึกษาทางดนตรีวิทยาและมานุษยวิทยาการ**. ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต., กรุงเทพมหานคร.
- เจตชรินทร์ จิรสันติธรรม. (2553). **ทฤษฎีการขับร้องเพลงไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเลี่ยนส์โตร์.
- ฉวีงาม มาเจริญ. (2547). **นานาสาระวัฒนธรรมไทย เล่มที่ 1**. บริษัทกราฟฟิค ปรีนติ้งพีเรลส ซิสเต็มส์.
- ฉวีงาม มาเจริญ. (2547). **นานาสาระวัฒนธรรมไทย เล่มที่ 2**. บริษัทกราฟฟิค ปรีนติ้งพีเรลส ซิสเต็มส์.
- ชาญวิทย์ ชุมศรี. (2549). **การศึกษาการเล่นกลองยาวอำเภอเกษตรวิสัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
- ชูลีพร สุสุวรรณ. (2542). **ความรู้รอบตัว ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.
- ฐานี. (2549). **พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว
- दनัย ไชโยธา. (2546). **สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์.
- ดวงใจ อมาตยกุล. (2545). **วรรณคดีเพลงร้อง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. (2529). **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

- ทิพย์สุตา นัยทรัพย์. (2542). การศึกษาประเพณีทำขวัญของจังหวัดพิษณุโลก.
สาขาวิชาภาษาไทย., กรุงเทพมหานคร.
- นันท์ดา จงมีสุข. (2547). การศึกษาทำขวัญภาคกลางในด้านจารีตนิยมและวรรณศิลป์.
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต., กรุงเทพมหานคร.
- ประจักษ์ ปรากฏพิทยากร. (2532). คนเจ้าบทเจ้ากลอน. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์
ธเนศวรการพิมพ์
- ประชิด สกุนะพัฒน์. (2546). วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา
- ปราโมทย์ เทียงตรง. (2560). ดนตรีประกอบพิธีทำขวัญภาคของครูชณะ ชำนิราชกิจ.
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต., กรุงเทพมหานคร.
- ปริญญา ธัญทะพิพงค์. (2551). รูปทรงแห่งพิธีกรรมทำขวัญ. ปริญญาศิลปกรรมศาสตร
มหาบัณฑิต., กรุงเทพมหานคร.
- ปัญญา รุ่งเรือง. (2545). ดนตรีในวิถีชีวิตไทย. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระครูใบฎีกาหส์ดี กิตติโนโท. (2563). วิถีแห่งความเชื่อของชาวพุทธในสังคมไทย.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตนครราชสีมา., นครราชสีมา.
- พระสมุห์พรเทพ ภาวธมโม (โตแย้ม). (2551). บทบาทการทำขวัญภาคในการเผยแผ่ธรรมะ
แก่ประชาชนของนายชินกร ไกรลาศ (ชิน ฝ่ายเทศ). ปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- พระอธิการสายแพร กตปุญโญ, พระมหามิตร ฐิตปุญโญ และพระโสภณพัฒน์บัณฑิต.
(ม.ป.ป.). รูปแบบประเพณีการบวชนาคข้างของชุมชนชาวควยในจังหวัดสุรินทร์.
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ขอนแก่น.
- พอพันธ์ อูยานนท์. (2546). ไทยศึกษา หน่วยที่ 1-7. สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พอพันธ์ อูยานนท์. (2546). ไทยศึกษา หน่วยที่ 8-15. สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รุจิณาธ อรรถลิขฐ, เอนก ศิริโหราชัย, สมศิริ ยิ้มเมือง, (2548). ขวัญ : ขวัญชีวิตของคน
ไทย. กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก: กลุ่มงานการแพทย์
พื้นบ้าน ไทย

ศนิท บาศรี. (2553). **ตุ้มโม่ง : ดนตรีในพิธีกรรมของกลุ่มชาวไทย-เขมรจังหวัดสุรินทร์.**

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น, มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสุรินทร์

สงบศึก ธรรมวิหาร. (2545). **ดุริยางค์ไทย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สมพงษ์ กาญจนผลิน. (2552). **ทักษะการขับร้องเพลงไทย.** กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พริน
ติ้ง เฮ้าส์.

สิริลักษณ์ ศรีทอง. (2550). **การศึกษาวิธีการขับร้องในเพลงตับนางลอย ของ ครูศิริชเวช.**

ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.

อัศนีย์ เปลี่ยนศรี. (ม.ป.ป.) **ดนตรีในพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์.** วารสารศิลปกรรมสาร,
ม.ป.ป., 198-199

2. สื่อจากแหล่งสืบค้นอิเล็กทรอนิกส์

กองวิชาการ มจร. สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2566, จาก <https://acd.mcu.ac.th/>

คลังทรัพยากรแบบเปิด. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2566, จาก
https://oer.learn.in.th/search_detail/result/245564

แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2566, จาก
<http://article.culture.go.th/index.php/layouts-modules-positions/>

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2566). **บวชนาค ต้องทำขวัญนาค : ประเพณีของ “นาค” อุซาคเนย์ ที่ไม่มี
ใน อินเดี ย - ลั ง ก า .** สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2566, จาก
https://www.silpamag.com/culture/article_10523

3. สัมภาษณ์

ดิเรก กล้าหาญ. (2566, 14 มกราคม). ผู้ประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค

_____. (2566, 15 ตุลาคม). ผู้ประกอบพิธีกรรมการทำขวัญนาค

สมาน น้อยนิตย์. (2566, 17 ตุลาคม). ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทยประเภทปี่พาทย์

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาคสนาม

สัมภาษณ์นายวาทีดิเรก กล้าหาญ เรื่องประวัติและขั้นตอนการทำขวัญ

วันที่ 14 มกราคม 2566

ณ วัดราษฎร์ประคองธรรม อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

รับการถ่ายทอดวิธีการและรูปแบบการจัดตั้งพิธีการทำขวัญนาค

วันที่ 14 มกราคม 2566

ณ วัดราษฎร์ประคองธรรม อำเภอบางใหญ่ จังหวัดจันทบุรี

รับการถ่ายทอดวิธีการและรูปแบบการจัดตั้งพิธีการทำขวัญนาค

วันที่ 14 มกราคม 2566

ณ วัดราษฎร์ประคองธรรม อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

รับการถ่ายทอดวิธีการและรูปแบบการจัดตั้งพิธีการทำขวัญนาค

วันที่ 14 มกราคม 2566

ณ วัดราษฎร์ประคองธรรม อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

รับการถ่ายทอดวิธีการและรูปแบบการจัดตั้งพิธีการทำขวัญนาค

วันที่ 14 มกราคม 2566

ณ วัดราษฎร์ประคองธรรม อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

รับการถ่ายทอดวิธีการการเล่นดนตรีและรูปแบบขั้นตอนพิธีการทำขวัญนาค

วันที่ 25 มีนาคม 2566

ณ วัดโพธิ์บางโอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

รับการถ่ายทอดวิธีการการเล่นดนตรีและรูปแบบขั้นตอนพิธีการทำขวัญนาค

วันที่ 25 มีนาคม 2566

ณ วัดโพธิ์บางโอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

รับการถ่ายทอดวิธีการการเล่นดนตรีและรูปแบบขั้นตอนพิธีการทำขวัญนาค

วันที่ 25 มีนาคม 2566

ณ วัดโพธิ์บางโอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

รับการถ่ายทอดวิธีการการเล่นดนตรีและรูปแบบขั้นตอนพิธีการทำขวัญนาค

วันที่ 25 มีนาคม 2566

ณ วัดโพธิ์บางโอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

รับการถ่ายทอดวิธีการการเล่นดนตรีและรูปแบบขั้นตอนพิธีการทำขวัญนาค

วันที่ 25 มีนาคม 2566

ณ วัดโพธิ์บางโอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ภาคผนวก ข

ภาพกิจกรรม

ถ่ายโปสเตอร์ศิลปินพันธ์

วันที่ 4 ตุลาคม 2566

ณ อาคารนาฏศิลป์และดุริยางค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ปรึกษาเนื้อหาบทร้องในการแสดงนิพนธ์กับนางวาโทธิเรก กล้าหาญ

วันที่ 15 ตุลาคม 2566

ณ บ้านสุตะเคนิง ตลาดปากคลองบางขวก อำเภอบางขวก จังหวัดสุพรรณบุรี

การทำขวัญนาคของครูสนอง อ่ำแสง โดยทำขวัญให้กับนาวาโทดิเรก กล้าหาญ
ณ บ้านสุดคะนึ่ง ตลาดปากคลองบางขวก อำเภอบางขวก จังหวัดสุพรรณบุรี

การฝึกซ้อมผลงานการแสดง

“รูปแบบพิธีกรรมการทำขวัญนาคของนาวาโทดิเรก กล้าหาญ”

วันที่ 15 ตุลาคม 2566

ณ บ้านสุตะคะนึ่ง ตลาดปากคลองบางขวาก อำเภอบางขวาก จังหวัดสุพรรณบุรี

สัมภาษณ์และขอคำแนะนำเนื้อหาบทร้องในการแสดงนิพนธ์กับดร.สมาน น้อยนิตย์
วันที่ 17 ตุลาคม 2566
ณ อาคารนาฏศิลป์และดุริยางค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

สัมภาษณ์และขอคำแนะนำเนื้อหาบทร้องในการแสดงนิพนธ์กับดร.สมาน น้อยนิตย์
วันที่ 17 ตุลาคม 2566
ณ อาคารนาฏศิลป์และดุริยางค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

สัมภาษณ์และขอคำแนะนำเนื้อหาบทร้องในการแสดงนิพนธ์กับดร.สมาน น้อยนิตย์
วันที่ 17 ตุลาคม 2566
ณ อาคารนาฏศิลป์และดุริยางค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นายณัฐพงศ์ จันทิมา
วัน เดือน ปีเกิด	25 ตุลาคม 2544
ที่อยู่	บ้านเลขที่ 7/135 JSP J towe1 ตำบลประชาธิปไตย อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12130
โทรศัพท์	0642542544 อีเมล jantimanattapong@gmail.com
ประวัติการศึกษา	
ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษา	โรงเรียนมัธยมสังคีตวิทยา
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนอนุมวิทยา

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวธาราทิพย์	ตันเที่ยง
วัน เดือน ปีเกิด	9 กุมภาพันธ์ 2545	
ที่อยู่	บ้านเลขที่ 17/210 หมู่ 4 ตำบลคลองสอง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 20120	
โทรศัพท์	0980977169	อีเมล prahyadsingsinth@gmail.com
ประวัติการศึกษา		
ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี	
ระดับมัธยมศึกษา	โรงเรียนสามโคก	
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนคลองสองเสวตสมบูรณ์อุบลัมภ์	

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นายปราบดา ป้อมมยุคล
วัน เดือน ปีเกิด	9 มกราคม 2545
ที่อยู่	บ้านเลขที่ 5 หมู่ 1 ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ 60160
โทรศัพท์	0828892668 อีเมล prabda.99@gmail.com
ประวัติการศึกษา	
ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษา	โรงเรียนสตรีนครสวรรค์
ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนสามมิตร